

Dejan Nebrigić

Buntovnik sa razlogom

IZDALE:
Žene u crnom, Beograd, 2009.
Jug Bogdanova 18/5
Tel/fax: 011. 2623 225
e-mail: zeneucnom@gmail.com
www.zeneucnom.org

Uredio:
Miloš Urošević

Dizajn:
Škart
Studio Čavka

Tehnička obrada:
Zinaida Marjanović

Tiraž:
300

Štampa:
Artprint

Ovaj zbornik je realizovan zahvaljujući
solidarnoj podršci: Heinrich Böll Stiftung i
Fondu za otvoreno društvo Srbije

Sadržaj

Dejan Nebrigić ili lično je političko	5
Žurim u pozorište	7
Besmisleno pismo	9
Rovovi ili rovarenje	13
Lavirintski rečnik	16
Jutarnji dnevnik	47
Parateatropatija (II)	82
Pohvala drugosti	97
ARKADIJA, gej-lezbejski lobi, 1990-1995.	99
Lično/političko	105
Sećanje na Dejana Nebrigića	115

Dejan Nebrigić ili lično je političko

„Moramo razumeti šta znači biti heteroseksualan a šta homoseksualan, te da naše seksualnosti utiču na to da li ćemo živeti ili umreti.“

(Bisi Adeleje Fajemi, Afrika)

Ove godine se navršava deset godina od ubistva našeg dragog druga i aktiviste Dejana Nebrigića. Ova knjiga predstavlja omaž njegovom aktivističkom angažmanu.

Imamo feminističku odgovornost da pamtimo, da stvaramo kulturu sećanja, ugrađujući u nju sve ono što smatramo da je važno za naš emotivno/moralni/politički angažman.

Ovo je knjiga o jednom dečaku koji je sa nama delio isti vrednosni sistem. Njegov rad je obeležila aktivistička pluralnost: prožimanje antifašizma, antimilitarizma, feminizma i gay aktivizma. Kroz to, on je govorio sebe. Uvek protiv i čineći sve što se moglo protiv patrijarhata, militarizma, nacionalizma; uvek protiv fašizma, ksenofobije, homofobije, seksizma...

Ovu knjigu čine dva dela. Prvi deo čine autorski tekstovi Dejana Nebrigića, a drugi deo čine sećanja osoba koje su poznavale Dejana.

Govoreći iskustvima vlastitog tela, stvarao je istoriju upisujući u nju drugost i različitost.

Hvala: Staši Zajović, Zinaidi Marjanović, Senki Knežević, Borki Begović, Goci Radosavljević, Slavici Stojanović, Saši Kovačević, Mariji Vidić, Snežani Tabački, Ljilji Radovanović, Snežani Baralić Bošnjak, Nandoru

Ljubanoviću, Vesni Božić, Bojanu Aleksovu na podršci koju su pružili/e, shvatajući važnost stvaranja alternativne istorije. Zato što su jednog novembarskog dana sedele/i i sećale/i se Dejana, koji je svojim aktivističkim angažmanom ostavio neizbrisiv trag u emotivnom, moralnom i političkom životu Žena u crnom.

Žurim u pozorište

Juče mi je Lepa Mladenović pokazala jedan fax – poslala ga je Susan Sontag iz Njujorka. To je pismo koje je Lepa napisala Jasna Diklić, sarajevska glumica, koja je sve vreme rata u svom gradu. Pismo je napisala polovinom januara i dala ga Susan Sontag kada je ova odlazila iz Sarajeva. Pismo je napisala dan nakon – eh – poznatog masakra dece u obdaništu.

Kaže: „krv je vidjela na snijegu“.

Čitao sam tih nekoliko rečenica o masakru, sasvim (emocionalno) nesvestan. To je, mislim, bilo jedno od najkraćih Jasninih pisama otkada je počeo rat. Nakon opisa masakra, kaže da joj žene koje su u Beogradu bore za mir daju jedinu snagu. Pročitao sam i to – priznajem – sasvim bez svesnih emocija.

A onda na kraju pisma – jedno izvinjenje – „Ne mogu više da ti pišem. – Žurim u pozorište“.

Kaže još Jasna da je sala svako veče prepuna, da im to daje neku snagu, da su na predstavama „puni energije“.

Ona žuri u pozorište! Bože. Plakao sam satima. Ona može da glumi u sarajevskom paklu.

Plakao sam satima – zbog sudara naših tako različitih „stvarnosti“, koje su spojene samo time što nijedna ni druga, po svim zakonima ljudske logike – ne mogu postojati.

Plakao sam satima – eto – zato što sam OSETIO šta se zaista događa u Sarajevu, u Bosni, da su to oni isti prostori na kojima sam nekada bio. Shvatio sam da su i ubistva dece nečija stvarnost.

Ali zašto me na takvu spoznaju nagnala jedna rečenica, a ne – na primer – bezbrojne televizijske slike leševa.

Žurim u pozorište – zar to zvuči najtragičnije od svega što sam čuo od ljudi koji su bili u „našem“ ratu.

Žurim u pozorište – to je rečenica koja pokazuje svu ljudsku snagu najtragičnijih žrtava današnjeg čovečanstva – građanki i građana Sarajeva. Jasnino žurim u pozorište otkriva da čovek može izdržati SVE. Zato me tera da shvatim da je to što joj se događa stvarnost – jer ljudi ne žive u fikciji; ljudi dakle, podnose to što im se događa – zato je to stvarnost.

Tako su se – eto – sudarile naše dve stvarnosti. Iako ih nema.

*Zdravo – žurim u pozorište. Nemam vremena da plačem.
Žurim u pozorište.*

10. februar 1994.

Dejan Nebrigić

*Žene za mir 1994.,
Žene u crnom, Beograd*

Besmisleno pismo (koje je izgubilo cilj)

Beograd, 7. septembar 1993.

Kako se mi zavaravamo, draga prijateljice; možda intelektualno pojмимо ono što se oko nas dešava, ali nikako da se usudimo da emotivno percipiramo taj užas – osim kada to činimo „konzumirajući“ neku umetničku simulaciju. Sarajevo, Mostar, Vukovar, i sva nama nepoznata sela i nepoznati ljudi, ubijanja, deca bez ekstremiteta, smrti od gladi... Sve to, bojim se, još nismo sasvim OSETILI, a tako je blizu nas. Ljudi koji su pobjegli iz Sarajeva, još pre pet-šest meseci, govorili su da im atmosfera u Beogradu, ljudi ovde izgledaju... oni su osetili da je sve isto kao pred početak rata u Bosni. To mi je večeras ponovo pričao Milan, mladić koji je pre sedam dana izašao iz Sarajeva. Kaže, kada su počele da padaju prve granate, on je sedeo u slastičarni na Baščaršiji (gde je i stanovao) i pio kafu, kao i svakog drugog dana; kada su čuli topot svi su mislili da grmi; njegova majka je izašla na terasu... – niko nije verovao... A onda je, godinu i po kasnije, nakon stalnog sakrivanja od svih vojski, od mobilizacije, nakon gladovanja, stalnog straha, neverovatnih scena koje je video i u kojima je „glumio“, uspeo da pobjegne iz tog grada (za koji, usput, kaže da Grad više nije, tj. da građana više nema – „došli su neki drugi ljudi“). U međuvremenu: tamo je poginulo (najmanje) dvesto hiljada ljudi; parkovi su pretvoreni u groblja; drveće je posečeno za ogrev; grejali su se takođe i parketom i nameštajem; biblioteke su spaljene; prokuvavali su vodu iz Miljacke jer druge vode nije bilo; bežali; granate su padale, a kada je bila tišina najviše su se bojali, jer su mislili da „oni sa brda ulaze u grad“.

Nisam se u ovom trenutku uplašio patetike svojih rečenica (sećam se dobro jedne misli iz moje pesme: otprilike, da se patetika gubi u ljubavi – „jer je (ljubav) postala suviše opasna“), već neverovatne identifikacije sa ljudima o čijim mukama pišem, na šta verovatno nemam pravo jer to nisam osetio (na svojoj koži), moje telo nije (tako) mučeno. I, verovatno je razlog zašto o tom ratu ne pišem u svojoj prozi, ni esejima – moral. Jer, o čemu god da sam pisao, morao sam imati taj osećaj, tu totalnu identifikaciju, do koje sam dolazio simulirajući osećaje, tuđe osećaje (u tu simulaciju, naravno znaš, spada i moja „ljubav“ prema Zoliki), što je posmatrano sa neumetničke tačke, prilično nemoralno, tj. licemerno. A licemerje, kada su u pitanju „pravi“ ljudski životi, „pravo“ razaranje, „pravo“ skrnavljenje tela – ja ne mogu prihvatiti; ono je sasvim različito od „užasa metafizike“, sa kojim se suočavam u svojim literarnim i teorijskim opservacijama i u svojoj takozvanoj ljubavi, pa i seksualnosti.

Eto, dugo sam već – između ostalog – u „chathovskoj fazi“, u koju me Zoli, prvo svojim pričama o Gezi Chathu, a potom svojim ponašanjem krajem maja (upoznavajući me sa „drogom“ i sa seksualnošću, takvom, opsesivnom, „narkomanskom“) uvukao, svesno-nesvesno, namerno (tj. perfidno) ili slučajno (tj. spontano), svejedno. Ne znam kako da iz te „faze“ izađem, jer više ne mogu doživeti katarzu, ni pisanjem, ni seksom. A sve to suviše boli i bol je jača od „narkomanske“ naslade, posebno zato što tu nasladu ne mogu doživeti sa nekim drugim, tako da ni drogiranje (sa nekim drugim) više za mene nema čari, nema smisla, i ne želim ga. Ostaje (mi) samo bol i neutaživa požuda; naslade nema – rekoh – ako bol nije naslada a nije – bar ne potpuna – bez tela koje, kao i duša, pati. (Možda je samo u „Hamletu“ AndrAsevom ispunjen taj Ideal o kome govorim. Ali, čak ni u toj „pre dstavi“ nema katarze!). uopšte, sve moje identifikacije i op-

sesije – koje su movens mog pisanja (ili je pisanje njihov movens?) – donose neverovatne patnje. A ova sa Zolikom najopasnija je jer sam (smo?) upao (upali?) u circulus vitiosus – u moj (Naš?) „poročni krug“, u potpunu spojenost, u amalgam, „stvarnosti“ i umetnosti.

Neka vrsta takvog amalgama, takođe pervertirane (termin ne koristim pejorativno) umetnosti je ono što me najviše plaši u celoj našoj „jugoslovenskoj krizi“, u tom ratu o kome sam, pod utiskom priče mladića iz Sarajeva, počeo da ti pišem; što je zapravo ono najbitnije što ti želim reći, o čemu sam, takođe, pisao i u svom tekstu „Parateatropatija“ (koristeći, doduše, samo primer Subotice“. Naime, bojim se da taj circulus vitiosus u svoju igru uvlači sve više ljudi, da metastazira na sve više prostora – on se, naravno, ne može zaustaviti. Ceo rat, uostalom, dokaz je tome. Kraj se ne može dogoditi zato što je i Početak bio isto tako nemoguć, nije se dogodilo. Mi smo svi na nultoj tački, van realnosti; živimo umetnost. Ali ona nije imaginarna jer su žrtve, krv, silovane trogodišnjakinje ono što je stvarnost. A opet: kako, kuda, zašto? Gde su dokazi, zašto ne postoje aksiomi?

Zato što ne postojimo ni mi!? A opet nas boli!

Ili nas možda ne boli jer ta bol nije realna – kažemo to je umetnost (simulacija), to nije život („realnost“). A, opet, nekog je stvarno pogodio snajperista, neko je stvarno oslepeo, nekoga su stvarno silovali.

Nema granica. (Bez tačke).

Sve vreme, pedesetak minuta – koliko od prvog prekida pisanja ovog pisma, posle jedne strane, ispisujem, nabacujem ove, ne smušene već „kontradiktorne“ misli (što je velika razlika, rekao bi Marko Ristić, a ti to znaš) – pokušavam da se vratim na početnu ideju, koja me je nagnala da uopšte počnem da ti pišem. Ideja je praktičnog tipa i teško mi je da ti sada – posle ovakvih opservacija – to ispišem jer se moram

vratiti u banalnost (ne u stvarnost, jer „stvarnost nije ono što se vidi golim okom“ (Kiš) – stvarnost su moje opservacije?) naših života. Naime, posle svih priča koje sam o Sarajevu čuo večeras, posle percepcije strašne igre koja se dešava na ovim prostorima, jugoslovenskim, shvatio sam da je krajnje vreme da se odavde beži – kad piješ kafu u slastičarni i „počne grmiti“ za beg će biti kasno. Ja tebi zapravo dajem savet, iako sam taj savet, koji sam dao (i mnogim drugim) mojim prijateljima, neću i ne mogu poslušati, možda upravo zato što su ga ni mnogi ljudi koje volim nisu poslušali. (A možda je to samo moj izgovor da ostanem i nastavim igru u ovom (para)teatru apsurdna, našeg?). davno sam ti rekao da je, najveći jugoslovenski reditelj, Haris Pašović, svojim odlaskom u Sarajevo postao i najveći jugoslovenski intelektualac (zato što je najmoralniji) i najveći jugoslovenski umetnik (zato što ima hrabrosti – tj. nešto mnogo više od hrabrosti, što se ne može terminološki „odrediti“ – da se suoči sa svojim Fatumom, sa svojom umetnošću, da je odživi), da taj njegov čin potpuno razumem, da saosećam sa njim. Jer, kada bi Onaj Koga Ja Najviše Volim bio u tako mučki opsednutom gradu, kada bi mu život bio ugrožen – ja bih bez razmišljanja tamo otišao i bukvalno učinio sve da ga spasem, makar to bila politička, nacionalna, ideološka i/ili estetska prostitucija, ili ono što bi ugrozilo moj fizički i moralni opstanak.

... Pa, ja sam na sva ova pitanja davno odgovorio (moji tekstovi koje ti šaljem dokaz su tih odgovora, tj. oni sami). A opet ništa ne znam. I bojim se. I boli me.

D.N.

*Žene za mir 1994.,
Žene u crnom, Beograd*

Dejan Nebrigić

Rovovi ili rovarenje? Strategije (umetnikovog) otpora

Za svako građansko, tj. malograđansko društvo ili društvo zasnovano na (nekoj drugoj opresivnoj) ideologiji, najopasnije je anarhističko subverzivno delovanje, naročito ako to delovanje, taj agens svojom slikom – odglumljenom, pervertiranom i radikalizovanom takvom društvu pokazuje njegovu vlastitu sliku. Stoga se ono – bilo da je reč o društvu globalnom, državnom, gradskom, a možda ponajpre ako je reč o malim klanovskim skupinama, recimo, grupama „prijatelja“, političkih aktivista, supartijaca, kolega, itd. – učaurava u kanone, u „red“, „poredak (nekih) pravila“, koji su izvori neslobode. Obično, naravno, dolazi do hijerarhijskih podela uloga: na čelu je firer, gospodar, ili gospodari, a u osnovi tog društva su oni nepovlašćeni, koji se zadovoljavaju sitnim materijalnim šćaćarenjima, ili pak emotivnom i ideološkom podrškom nadređenih koja im pruža zaštitu. Ti sitnošććarski podanici najodaniji su i najrevnosniji izvršitelji i čuvari „poretka stvari“, i njima čak često nije ni potrebno manipulisanje. A anarho-subverzivci, iako su (dobrovoljno) na društvenim marginama, uvek u donkihotovskom oklopu usamljenosti, jedini su koji opasno mogu poljuljati taj poredak, mada je skoro sasvim izvesno da ga ne mogu potpuno razoriti. Jer sredstvo koje bi za takvo potpuno razaranje morali primeniti jeste – revolucija. I to revolucija bazirana na sasvim etabliranim ideološkim anarhističkim (ili, u tom slučaju, „anarhističkim“) stavovima, koji neminovno – priznali to takvi revolucionari protiv poretka ili ne – vode u sušććinski isti poredak, „razliććit“ samo ideološććki.

No, ovde nije reč o krupnim (niti bilo kakvim drugim) revolucionarima, makar oni bili i anarhističke orijentacije, već o sitnim rovarima, potkopačima sistema koji je uvek – na ovaj ili onaj način, prema jednom ili drugom obliku alternativnog delovanja i mišljenja – opresivan, i koji tako postaje ljudožderska mašina, gutač individue, svih njenih razlika, onog što je Drugo. I, mada se o Drugom, eto, čini se, često govori, zanemaruje se odbrana suštine tog – da budemo slobodni reći – „apstraktnog aksioma“; Drugo se deklarativno brani da bi se branilac, najčešće samo teoretičar, uklopio u jedan novi sistem, u etabliranu alternativu, koja takođe negira neko drugo Drugo. Pre svega našeg donkihotovskog usamljenika, večnog gubitnika, subverzivca, anarhistu... Umetnika, dakle. Ili, „intuitivnog projektanta forme“. U ledenom dobu – kako je Mira Otašević nazvala tekst koji često citiram – „blune, lude, amateuri, intuitivni projektanti forme, postaju malaksalim ekcentricima“. Subverzivac, borac za Drugo, ili beskonačno drugo drugo drugo Drugo, ponovo je osuđen na poraz. Ali to više nije ni ideološki, ni metafizički ili estetski poraz, na kakav su avangardisti, otkada ih ima, bili unapred osuđeni. Kod nas su sada takvi drugi Drugi poraženi – (i) egzistencijalno.

Jer, alternativa je oduvek – da se ne lažemo - , kako-tako, bila pomagana upravo od objekta svoje subverzije. Svaki je subverzivac to što jeste zahvaljujući svom arhetipu, koji je, moramo priznati uvek građanski, uvek potiče iz nekakvog poretka. (Da bi se neko društvo potkopavalo mora se biti njegov potomak). No, u našem ledenom dobu, eto, došlo je do totalnog učutkavanja umetnika: društvo koje on treba da potkopava sasvim ga je ekskomuniciralo, i to ponajpre ukidajući mu svaku emotivnu i materijalnu podršku.

Jer da bi umetnik mogao delovati mora „da je oprošten brige za svoj svakodnevni opstanak“, poručuje nam Vojislav

Ilić iz još jednog ledenog doba srpskog, 1890. godine. I dodaje: „U prilikama, kad stanje političko, ekonomsko i finansijsko stoje u korisnoj harmoniji, gde je, dakle, blagostanje dotičnoga naroda osigurano, nauka, književnost i umetnost dobijaju velikoga maha i poleta.“

Sada, sto godina nakon nesrećnog Ilića, u još nesrećnijoj Srbiji, ta nam disharmonija „dariva“ pseudo-subverzivce, dobro plaćene „umetnike“ sa backgroundom („opozicionim“ ili državnim, svejedno), s jedne strane, a sa druge „dariva“ nam pozorišta koja nemaju grejanje, glumice koji se zbog egzistencije fotografišu za porno-časopise, knjige „nepodobnih“ pisaca koje stoje u štampariji; par excellence dramaturge koji nemaju posla u oficijelnim pozorištima, ili „ne žele da kolaboriraju radeći za njih“. Vrsni pisci, poput Stevana Pešića, leže u bolnicama u kojima nema lekova dok njihove kolege i prijatelji sasvim unosno, umesto svojih književnih opse-rvacija, prodaju političke pamflete... Debakl subverzije i zenit licemerja; umetnik je prinuđen na intelektualnu prostituciju. Vrlo smišljeno, obesmišljeno je njegovo delovanje...

Ipak, da završimo banalnije, u sadašnjoj stvarnosti „stvarnosti“. Ako neko pita **ZA** koju je političku stranku umetnik, treba mu odgovoriti ni za koju, ostalo mu je jedino da bude **PROTIV – rata i fašizma**. Jer, možda smo za robove pomalo krivi i mi koji nismo dovoljno rovarili. A mogli smo!?

*Žene za mir 1994.,
Žene u crnom, Beograd*

Dejan Nebrigić

Lavirintski rečnik*

(Za RR **)

„Ako bismo želeli da ocrtamo arhitekturu koja odgovara strukturi naše duše, onda bi ona morala da bude zamišljena u slici Labirinta.“

1. ANTIMILITARISTIČKA AUTOBIOGRAFIJA

(key words: aksiomi; dezertiranje; Franco; Hitler; ideologija; patnja; seksualnost & vojska; simulacija; smrt smrti; smrt je san; telo; život)

EROS, THANATOS I NEKE ZABLUDE(?) SAVREMENE FILOZOFIJE: „Metafizički nihilisti – za establishment: ‘ludaci’ – danas postaju ideološki i politički anarhisti. Jedan od modela naših najradikalnijih – u praksi naravno neprimenljivih – dezerterstva, njegov moto: s v e s n o negiramo postojanje vojske; negiramo postojanje sebe, negiramo postojanje vojske; oduzimamo im vojnike.“ Piše tako Roman Medina u svom eseju NEPOSTOJEĆE SMRTI.

Viva la muerte!, vikali su Francovi fašisti. Mi, međutim, smrt negiramo/nihilizujemo tako što je ignorišemo. Kad kažemo mi nismo rođeni, mi smo mrtvi – smrt prestaje da postoji. Tako mi slavimo život. Postojanje ljudske vrste, čija žalosna, nametnuta, većinska, uobičajena seksualnost¹⁾ samu sebe proždire²⁾, ugrožavajući tako, eto, vrstu, danas je manje nego ikada dovedeno u pitanje. Ono je, naravno, kao i sve

* Prvo poglavlje ovog teksta napisano je po narudžbi, za knjigu PISMA NEPOKORNOM, koju je izdala poznata španska antimilitaristička grupa MOC, čiji su aktivisti totalni "prigovarači savesti", koji odbijaju svaku kolaboraciju sa militarističkim sistemom (=establishmentom), i civilno i vojno služenje vojske. Tako, "rečnik" se pojavio najpre u prevodu na španski, a potom – ne pod tim naslovom – neka poglavlja objavljivana su i na srpskom i na engleskom, različitim prigodama i u različitim kontekstima. "Tema" prve glave uslovljena je samom narudžbom teksta, dok su se "teme" ostalih poglavlja javljale, više ili manje, spontano, a povezane su jedino nepreglednim lavi-rintskim traganjem, samoanalizovanjem, proučavanjem arhitekture ljudske duše. Naravno, ponajpre duše pisca, njegovim "dilemama", "prokletstvom izbora"... Pred čitaocima se, dakle, nalazi jedan fragmentarni parafilozofski, odnosno paraliterarni tekst, čija je svrha lično propitivanje, a ne edukacija, niti postavljanje nekakvih aksioma. "Širimo puteve bežeći od nauke", kaže Wim Wenders. Stoga, autor se na izvestan način, odriče ideja i, naročito, ideologija koje je ovde izneo: tačnije, smatra ih fikcijom.

** RR je moj Raymond Radiguet, odnosno, u stvarnosti, RAŠKO ROB. Njemu, sa ljubavlju kakvu sam mislio da više nikad neću osetiti, posvećujem ovaj tekst. Raškova lepota, nalik na lepotu Michelangelovog Adama iz Sikstine – rođen je, uostalom, 7. marta 1978, dan nakon Michelangelovog rođendana – hrabrila me da se upustim u konstruisanje ovog "rečnika". Pred njegove noge položio sam svoje pisanje, duboko verujući da koračanje kroz lavirint nije bilo besmisleno, da se na kraju te potrage, ipak, nalazi ljubav. A ako se od te ljubavi ne umre... "Ono što me ne ubije, osnaži me" – kaže, opet, Nietzsche.

¹⁾ "Seksualnost" ovde stoji jer se misli na fizičke kontakte uobičajene u savremenom "dekadentnom svetu". Mi govorimo i borimo se protiv takve seksualnosti, ali moramo da priznamo da je – za sada? – ona većinska. Toliko o terminu: prihvatamo većinska, uobičajena seksualnost. Ali, to nas, naravno, ne sprečava da zahtevamo promenu, da protežiramo svoju seksualnost, koju nazivamo – izborna seksualnost. Jer, smatramo, takav erotizam, takva seksualnost veliča život.

²⁾ Reich tvrdi – i mi smo se u to uverili, najviše u predstavama Urbán Andrása – da je čovek jedina biološka vrsta koja će uništiti svoje prirodne seksualne funkcije.

ostalo produkt – svesnih/izbornih – simulacija. No, mi svakako želimo privid svesti, odnosno privid aksioma, naročito lingvistički definisanog. Stoga, ponovo govorimo: svet je definitivno postao Calderonov *El grand teatro del mundo*. Božanstveno! To je – veoma savremen i veoma praktičan – metod za negiranje patrijarhata i militarizma, tj. svesno negiranje, odnosno poništavanje tih društvenih uloga u našoj životnoj praksi.

Tako, znači, i vojska sebe simulira, a simulanti su i dezzerteri.

FELIX PROTIV ADOLFA: Ali, vratimo se dezzerterskoj praksi, onoj u Mannovom FELIXU KRULLU opisanoj onako kako se zaista u mnogim mladićkim životima događa. (Dogodilo se i u mom, ali o tome kasnije.) Setimo se sirotog, a simulativno srećnog, Felixa koji je simulirao svoje dezzerterstvo, odrekao se – odnosno spasao – vojske pre nego što je u nju i dospao. Kako li je samo zeznuo tu nemačku militarističku hulju! Krull, božanstveni varalica, svoje predvno, mišićavo telo – što je tako privlačno svakoj vojsci, svakoj vojnoj lekarskoj komisiji! – „obezvredio“ je, eto, simulirajući božanstvenu bolest, bolest uma, ne samo metafizičku, nego – u toj situaciji – nadasve korisnu, nota bene, korisnu bolest. A ta „bolest“, misle lekari, psihijatri – naročito vojni – „karadi“ telo, „prlja“ ga. Takvo je telo vojsci nepotrebno, baš nekorisno za paradu, za pokazivanje borbene gotovosti; jer, ta „gotovost“ kod većine vojski, zapravo, zasnovana je na spoljašnjem izgledu, na militarističkoj percepciji estetike. U uniforme – misle oni – valja obući zdrava tela, baš zdrava. Po njima, naravno, seksualne privlačnosti bez zdravlja nema. A tako ni „zdrave rase“, zdrave naoružane rase.

Svaka je vojska nacistička.³⁾

(„U zdravnom telu, zdrav duh“ – omiljena Hitlerova

parola. Razdvanjanje Duha i Tela, još jedna zaostavština Platonova, odnosno platonska; sve do freudovskog „moralnog sadomazohizma“. Odnosno, a(nti)seksualni moral!

NESREĆNO DETINJSTVO: Moje telo – na žalost, ni približno tako jako i lepo kao Felixovo, ah – za jednu lekarsku vojnu komisiju, „unakraćeno“ je mojom (homo)seksualnošću. A zapravo sam ja sam oduvek sanjao tu „nakaradu“: još u najranijem detinjstvu, naime, odlučio sam da želim, da me od plastičnih pušaka i pištolja mnogo više zanimaju igre sa lutkama, maketama kuća, planovima gradova, da me mnogo više dakle zanimaju „ženske igre“, pa i dečaci. Kada se počela razvijati moja prva „intelektualna samosvest“ – eto, ja sam „postao žena“, tj. devojčica. Privatio sam „žensku društvenu ulogu“, ono što danas – politički mnogo svesniji! – nazivam ženskom, tj. feminističkom ideologijom. Ne samo da mi se gadila gomila, gomila znojavih vojnika u spavaonicama, militaristička paradna čistoća plašila

³⁾Danas, kada je prošlo skoro pet godina otkako je napisan – i prvi put objavljen – ovaj tekst, rečenicu "Svaka je vojska nacistička", shvatam samo u kontekstu jednog, možda, previše radikalnog antimilitarističkog stava, koji je svakako najviše uzrokovan ratom koji je tada trajao na prostorima nekadašnje Jugoslavije. Zapravo, tu se radi o sukobu između antifašizma/antinacizma i pacifizma/antimilitarizma, koji je za nas bio najaktuelniji kada su vodjene kampanje za bombardovanje Beograda i srpskih položaja u Bosni, da bi se tako zaustavio rat. Za razliku od tog mišljenja od pre pet godina, danas smatram da postoje i korisne vojske, pa čak u neke od njih ja verujem. Da budem sasvim direktan: izraelsku vojsku nikako ne bih nazvao nacističkom. A između pacifizma i antifašizma, danas se opredeljujem za antifašizam. Uostalom, nije baš zanemarljiva činjenica da je Daytonski sporazum – u kojem je u jednoj od prvih tačaka predviđeno naoružavanje jedne, bosanske/muslimanske strane – pre nego pacifistički apeli i protesti zaustavio rat u nekadašnjoj Jugoslaviji.

me. Estetika, muška estetika vojničkih nalaštenih čizama, već u detinjstvu kod mene je izazivala strah. A tek tenkovi, prvomajska parada ispred Savezne Skupštine u Beogradu, pa sletovi i mladi – verovatno desetogodišnji – saobraćajni policajci, ili slično uniformisani dečaci. (I uvek sam bežao sa časova „odbrane i zaštite“.)

Tada sam ja, dakle, odlučio da ne želim da idem u vojsku.

Svaka prava feministička, kao i gay, ideologija, naravno, i pacifistički i antimilitaristički je opredeljena.

HAPPY END: Danas, kada je prošlo nekoliko meseci otkako su u moju vojnu knjižicu upisane reči TRAJNO NESPOSOBAN (dotle sam godinama bio privremeno nesposoban za služenje vojnog roka), danas shvatam da sam još tada, u detinjstvu, tu ideologiju prihvatio samo zato da bi mi vojna psihijatrija pod imenom, nota bene, A f r o d i t a N., pored dijagnoze POREMEĆAJ LIBIDA, poklonila i jedno, u svom najdubljem preziru i gađenju, krajnje šarmantno – FUJ. Jer ja sada dobro znam da je moja prva antimilitaristička pobuna – moja prva „homoseksualna faza“ iz detinjstva – potpuno plodonosna. Moje gađenje od vojničkog znoja, strah od paradne čistoće i ideološko užasavanje od temina zdravo, naročito zdravo telo, nakon skoro decenije egzistiranja u mom umu – pobedili su. Establishment je tim FUJ priznao moju alternativnost, moju marginalnost, moju nesposobnost da se treniram za ubijanje.

LAVIRINTSKI ČORSOKAK: Ali, smemo li da upotrebimo reč pobeda, smemo li da kažemo da smo pobedili establishment? I to ne samo zbog militarističkog prizvuka te reči, već i zato što takvom izjavom, možda, i sami postajemo establishment.

Nedavno sam na nekom radiju čuo najstupidiju rečenicu

u svom životu. Nota bene, kaže neko: „Cilj svake alternative je da postane establisment“. Može li se to bez revolucije, dragi prijatelju? I, može li revolucija bez giljotine?

HAPPY END (IDEOLOŠKI): Nedavno sam na poklon dobio majicu na kojoj doslovno piše: „La Rivoluzione non russa“⁴. Nosio sam tu majicu pre neko veče, kada sam poslednji put izašao sa prijateljem koji je ujutru putovao. Te noći su na televiziji prikazivali Hitchcockove PTICE, nešto pre ponoći grom je udario u ogromno skladište municije, Beograd je zadesilo nevremene kakvo se u junu ne pamti. Pljuštali su Nijagarini vodopodi po ulicama. Nas dvojica smo, pored policijskih patrola, naravno, bili jedini na ulicama. Prošli smo pored Savezne Skupštine. Nas dvojica sami na mestu mnogih beogradskih revolucija. Po natpisu „La Rivoluzione non russa“ cedila se kiša. Ne krv.

Verovali ili ne, nas dvojica razgovarali smo o Wildeovom eseju SOCIJALIZAM I LJUDSKA DUŠA, čiji je moto pobjeda individualizma.

To je bila naša lična revolucija. Nas dvojica sami u mrkloj surovoj beogradskoj noći.

I, odjednom, sve dileme su nestale, čak i oni, po spisateljskoj i intelektualističkoj obavezi, večni skepticizmi. Mrak – i svaki društveni sistem, svaka uslovljenost – pobeđuje se ljubavlju, prijateljstvom, saosećanjem; ukratko – individualnom revolucijom. Dezertiranjem iz uslovljenosti. Slobodom koju pronalazimo samo u sebi samima. I moja je revolucija, nadam se, takva. I dezerterstvo.

⁴Na italijanskom ova parola ima dva značenja, i predstavlja jednu – ideološki iskorišćenu – igru rečima: 1. Revolucija ne hrče; 2. Nije svaka revolucija ruska

2. ANGAŽMAN - „DILEMA PISCA“

(key words: aktivizam; kraj kraja; ljudska duša; Mussolini; potreba; tehnologija; uslovljenost)

PRIJATELJI & SAMOĆA: Kako je tužno, zaista tužno, kada ti za prijateljima ostaje samo smeće i razbacane igračke koje su im dosadile, i puno bola, stoga, baš stoga. A uz to još i praznina, zgažene uspomene (onako tek usput, čak bez jasne namere nanošenja bola), razbijeni snovi (isto tako ne-namerno). I, što je najgore, uništena harmonija samoće. I, što je gore od najgoreg, strah od samoće, zgroženost nad sopstvenom, nepromenljivom, naravno, sudbinom anahoreta. Tačnije, tj. jasnije – fatumom anahoretskim.

ZLOUPOTREBA OSTAVLJENOSTI: Isfrustriranost rađa zlobu, rađa mržnju. Tome se valja najpre suprotstavljati. Ne samo zato što mržnja vodi u još regresivnija stanja – u stanja totalne bede samonedovoljnosti i patetičnog termina neuzvrćena ljubav i/ili prijateljstvo – već i zato što su zloba i nasilje najveći neprijatelji estetike. A mi ništa drugo do estete nismo.

Politički aktivizam, kao i intelektualno-spisateljska angažovanost, za mene sada i ovdje samo je estetsko pitanje. Baš estetsko. Nikako „moralno“. „Nasilje nije spojivo sa bilo kakvim talentom ili genijalnošću“, kaže – otprilike tako – Marguerite Duras.

To je esencija i našeg političkog angažovanja. Ili, bar, mog.

CEHOVI: No, vratimo se priči o prijateljima, o đubrištu koje je ostalo iza njih, o samoći. Kada sam sam, kada sam izgubljen u želji za lažnim snovima samodovoljnosti – kakva se to strašna želja za begom od Sebe uplela u moj život?

Kakva strahota i kakav bol? Preda mnom, eto, priznajem, i bojim se, stoji bolesno – ah, smem li tako reći? – opredeljenje, bolesna privrženost lažnom arhetipu, onom najlažnijem, socijalno uslovljenom, tj. socijalno nametnutom, arhetipu duboke patrijarhalnosti, i – samim tim – neslobode.

Jedan mali crv kopa duboko po svesti svakog od nas. Jako duboko. Ne da nam da spavamo, ne da nam da budemo nasamo sa sobom. Taj crvić, mali zlobni – rekli smo – definitivno potiče iz patrijarhata. On nas definitivno vodi u regresiju, ili – što bi „moderni arhaici“ rekli – vodi nas u dekadenciju: u alkoholizam, narkomaniju, „instant seks“... To je dekadencija svesne smrti, smrti kao pobune. Ideološke ne toliko, koliko estetske, ali – pobune. To je anarhija par excellence. Tužna anarhija. Bolna anarhija. Patetična. Ali, ipak – anarhija. Ta anarhija ima svoju cenu. A meni su oduvek bile najodvratnije – tačnije: najneestetskije – osobe koje ono što misle, govore, pišu, za šta se politički bore odbijaju da plate svojim životom – jasnije: svojom životnom praksom.

Naravno, tu se ne radi ni o kakvom žrtvovanju, ni o kakvoj žrtvi. Najveća bi zabluda bila proglasiti rat za mir, smrt za život, ali u takve se zablude, na žalost, često upada. Jednostavno bi bilo sve to proglasiti, na primer, večnim terorom patrijarhata. Suviše jednostavno.

Jer, problem takvog političkog aktivizma, problem našeg političkog aktivizma – onog kog sam slobodno nazvao estetskim –, problem političkog aktivizma koji, dakle, mene zanima, ako se izvrgne na tu stranu (žrtveničku), nije samo, nikako nije samo, patrijarhat. Koreni su u nečem drugom. Bojim se u – fanatizmu. I, valjda, u – utopiji.

ANTI-FANATIZAM: Da li biste se vi, drage gospođe i draga gospodo, mogli odreći svoje fanatičnosti, svoje „leve“ ideje, angažovanja za „socijalnu pravdu“, za ravnopravnost

polova, za političku korektnost, za ljudska prava, prava nacionalnih manjina, za prava seksualnih manjina, za kraj ratova na ovom svetu, za... Hiljadu tačkica...

Da li biste se mogli odreći utopija da će se to – većina tih za nas aksioma našeg pogleda na svet – ostvariti, da će tih hiljadu tačkica, hiljade duginih boja različitosti, hiljade paralelnih nenasilnih, nemilitarizovanih, pacifistički, anarhično opredeljenih svetova... – da će to biti dominantna društva, odnosno sveta u kojem živimo...

Kako je jednostavno verovati. Kako je skepsa skupa. Skupo se plaća, svakako.

ANTI-NIHILIZAM: Otišli su moji prijatelji. I snove je oduvao vetar realnosti... I mnogo je ničega ostalo, mnogo krhotina. Mene je pokojni Stevan Pešić naučio da verujem u samo jedan put, put do sopstvenog srca. Iako mnogi misle da je ono prazno.⁵⁾

ESTETIZACIJA POLITIKE: Mene je odgojila mašta⁶⁾, a vaspitala misao, moj je diskurs politički, tj. aktivistički, i to ni najmanje ne poništava njegovu politiku. Diskurs, onaj klasični nije nam sam po sebi prijateljski naklonjen, on se mora obogatiti invencijom. I nesrećni Freud je zbog toga propao, baveći se „samo naukom“, ne puštajući maštu u svoju misao. Naše je doba deleuzeovsko, guattarijevsko, čak pre i cioranovsko. Čak pre i takvo, čak do granica Mussoli-

⁵⁾ Parafrazira se poslednji pasus knjige KATMANDU Stevana Pešića, koji glasi: "Kad sve prođe, nestane, vetar jave razveje snove, i kad pomisliš da nade nema – postoji put u Katmandu. (...) I kad te ne bude više, ostaće tvoje srce, prazno i veliko kao nebo, i u njemu zvezda. Ime te zvezde je Katmandu."

⁶⁾ "Mene je odgojila Mašta..." / "Fuj educado pela Imaginacáo". U: Fernando Pessoa PASSAGEM DAS HORAS (Protok sati)

nijevog „*Amig nincs minden befejezve, semmi sincs befejezve*“, čak i takvo, samo ne neinventivno.

DEIDOLOGIZACIJA MAŠTA – ESTETIZACIJA IDEOLOGIJA: Mene je odgojila mašta, zakoni su me mučili, kanoni zatvarali, terali od Ega, učili navikavanju. Bolovi su čudni: skoro uvek ih izdržimo. Sve smo snažniji, sve neosetljiviji. I – često se izgubimo. „Ako bismo želeli da ocrtao arhitekturu koja odgovara strukturi naše duše, onda bi ona morala da bude zamišljena u slici Labirinta.“⁷⁾ To nije „slovenska misao“, niti „desničarski misticizam“ – ni Musolinijev, ni Pjotr-a Demijanovič-a Uspenski-og. To je sasvim upotrebljiva definicija, samo jedna – rekao bih – tačna, jako tačna, definicija. I, kao takva, ne traži nikakvu demistifikaciju.

Na svetu, na ovom „jednom svetu među svetovima“⁸⁾, postoji milijardu mašta, mnogih mašta među maštama. Mi moramo ceniti sve. Tehnologija, pored komunikacije, zahteva i – toleranciju. Mi, koji smo za toleranciju tolerancije, najpre, moramo se odreći baš fanatizma, onog ideloškog. Mi smo oni što vladaju formom, intuitivno projektujemo formu. Tolerancija isto koliko je ideološka, toliko je i estetska kategorija.

Idologija i estetika ne smeju biti suprotstavljene. Ako je tako, tada nešto ne štima.

Ratove stvaraju i antiestetika i pogrešna ideologija. Podjednako!

SEKS/“SEKS“: Ljubav i seks kod političkih aktivista –

⁷⁾Kaže, naravno, Friedrich Nietzsche.

⁸⁾“... svet među svetovima”. Stihovi mog davnog prijatelja Slobodana Blagojevića iz njegove zbirke SLIKA BOJNOG SAVEZNIKA

podjednako i kod „levih“ i kod „desnih“ fanatika – najveća su žrtva ideologije. Zastrašujući je taj antihedonizam svih fanatičnih. Kao da nam nije dosta „razdiranja mislima“, „užasa metafizike“, „socijalne nepravde“ – ukratko: socijalne uslovljenosti. Eh, kao da nam nije dosta svega toga. Zar moramo da kažnjavamo i telo? Zašto tako očajnički tražimo svoje fatume, ne prezajući ni od čega da bismo bili što bliže njima, bilo odlazeći u razorene gradove, tamo gde su nam prijatelji, bilo čisteći njihovo smeće, bilo opijajući se, bilo umirući za život... Ah, umirući za život, ah, ratujući protiv rata... tugujući protiv tuge... I tako u beskraj.

Nesloboda sopstvenog tela, nesloboda pred drugim telima, opasnija je od zatvorske ćelije. Ona guši.

AUTODESTRUKCIJA: Ni zbog čeg drugog se autodestrukcija, kao onaj mali crvić u nama, ne javlja – samo zbog neprihvatanja sebe. Nema jedne istine, rekli smo. Nikako nema. A tako isto nema ni samo jednog ja. Upoznavati sebe, najveća je humanost.

KA POJMOVNOJ REDEFINICIJI: Naše je doba opasno; najopasnije je živeti u ovo doba jer je ljudskost van ljudskog otišla. Toliko daleko, baš daleko, da su joj izgledi da se u prazdenac (arhetip) svoj vrati sada – mnogo više nego, na primer, krajem prošlog veka – veći. To naravno nije opasno tako tek, tek tako bezrazložno, tek tako da bi opasno bilo. Pojmovi su se pomešali, „desno“ i „levo“ pomešali. Obe su „struje“ izgubile sebe. Obe su „struje“ neslobodne, socijalno uslovljene (mada, mislim, neki ubijaju više). Ljudi se gube pred sobom, u svojim očima, i utapaju se u društvo. Jedno telo – kao u KNJIGAMA KRVI⁹⁾ – stapa se u masu. Naročito na jugoslovenskim, ex–jugoslovenskim, prostorima. A telo se tako ne oslobađa, već žrtvuje. Kolektivu, naravno.

HOMOSEKSUALNOST: Ja, kao homoseksualac, kao „autentični gay pisac“, kao pacifista, kao „slobodoumnik“, (uslovljeni) „levičar“, antifašista... ja, ni kao takav, ne mogu da se oslobodim straha. Straha koji je u meni napravila socijalna uslovljenost – heteroseksualna, anti-queer.

Moji su strahovi duboki. A moj „gay ponos“ ratuje sa mojom seksualnom požudom. Ideologija se brka sa željom. Kočnice su prejake.

Jedan naš prijatelj – zaogrnut, do kraja prekriven zarom svoje sopstvene socijalne uslovljenosti – rekao nam je: „Ja sam, na žalost!, straight“, čak ni ne pomislivši da li ćemo se mi ikada usuditi da kažemo: „Mi smo, na žalost, gay“. A ja sam – ne sluteći da činim grešku, grešku lažne(?) pomirljivosti i retroutopizma – kada su me, u jednoj radio-emisiji, pitali da li su homoseksualci ugroženi u srpskom društvu (sic!), rekao: „Ja na ovo pitanje najpre moram da odgovorim ideološki – apsolutno da. Ali potom i lično – ja nisam ugrožen zato što sam homoseksualac.“ I tu je intervju završen. Rez. Kraj rečenice koja se produžava u nedogled. Nikada se ne bih usudio da to ponovim. Kakva je to velepna utopija. Jedna od najvećih. Mojih. I najnebitnijih.

MOVENS – ANTIFANATIČNI: Ništa drugo do emocionalno zadovoljstvo ne sme biti movens piščevog angažovanja. Nikakva profana karitativnost (na koju smo pokatkad prinuđeni). Nikakva koristoljubivost (za koju nas često

9) Clive Barker: BOOKS OF BLOOD; misli se, zapravo, na priču IN THE HILLS, THE CITIES, objavljenu u Barkerovoj BOOKS OF BLOOD 1. U toj priči dva anglosaksonska homoseksualca na proputovanju kroz južnu Srbiju prisustvuju bitki između srpskih sela. Ta bitka se odvija tako što se u stvari tuku dva tela, sazdana od svih tela seljana. U jednom telu nalaze se tela svih ljudi koji u selu žive, i ono se do istrebljenja bori sa drugim telom.

optužuju). Nikakva psihološka ili socijalna frustracija... Ako je tako onda nešto nije u redu. Finalni rezultati svakako za nas imaju značaj; bitno nam je kakvi su oni, ali ne iz nekakvog „višeg cilja“ – rekli bismo – utopijskog, već zbog sopstvenog zadovoljstva, zbog sopstvene ispunjenosti njima. Od tih „rezultata“ za nas je mnogo bitniji proces rada, proces stvaranja, produkovanja. Produkt sam ne može imati vrednost ako do njega ne dođemo uživajući u radu, ako u tome ne uživaju osobe koje rade sa nama, ako mi ne uživamo radeći sa njima.¹⁰⁾

JA/LIČNO & KARIJERA: Nikada ništa nisam mogao, niti želeo, da radim sa onima koji mi nisu prijatelji, sa onima do kojih mi nije stalo. Duboko mi se gadila takva vrsta „profesionalizma“. Iako je pisanje ono osnovno čime se bavim – te, stoga, uglavnom radim sam – i tu sam slično postupao. Kada sam, na primer, pisao o pozorištu, pisao sam samo o predstavama koje me se duboko tiču, koje su radili moji prijatelji. Taj sam čin smatrao našim kolektivnim radom. Tako isto, kada su me pozivali da uređujem neke časopise ili knjige, pristajao sam samo kada su u redakciji bili moji prijatelji, i kada su se teme ticale mojih ličnih opredeljenja. Oduvek sam se užasavao i same reči karijera; ona je produkt malograđanske svesti, usmerena je i protiv svakog stvaralaštva i protiv svakog aktivizma.

PRIJATELJSKA SAMOĆA (PREDLOG ZA – LAŽNI? – EPILOG): Prijatelji su otišli, ostavljajući za sobom smeće, ostavljajući iskorišćene igračke, ali ja se i dalje nadam

¹⁰⁾ Naravno, veliko je pitanje šta je to "uživanje u radu", ili pisanju. I, svakako, "finalni rezultati" ne mogu se procenjivati – bar ne samo – po tome da li su nastali iz užitka, ili pak njegove suprotnosti. "Cilj ne bira sredstva."

slobodi od njih, slobodi od sebe. Fanatično verujem u utopiju ne-fanatizma i ne-utopizma, u tehnologiju koja dolazi, rušeći zidove svih Bastilla, stavljajući nas pred ogledala kompjuterskih ekrana, ogromnih komunikacijskih sistema, upoznavajući nas sa drugima, sa drugostima... do nas samih...

Ne, to nije poziv na linč onoga što predstavlja – „serem ti se u ton film“; živeti sa sobom – dobar je početak za sve ostale živote.

3. SNOVI O ANARHIJI

(*key words*: kritika neodigrane predstave; komunistički ples; nestajanje nestajanja; radikalni nihilizam; smrt smisla; strategije otpora)

NIHILIZAM ANARHISTIČKE POETIKE (na primeru anti-drame Romana Medine PORODIČNE VEZE ILI (NEUSPEŠNI) BEGOVI OD ARHETIPA, u režiji Urbán Andrása): Ova dramatisacija besmisla – kako sami autori nazivaju svoje „porodične veze“ – naravno, ne završava se u diskoteci, dok svi srećni, i glumci i gledaoci, kao na primer u predstavi KRALJ UBU Harisa Pašovića, delirično igraju. Ne završava se ni – Bordirovim – šamanističkim plesom i ludilom. Ne završava se ni početkom – odlaskom iz Novog Sada.¹¹⁾ Cilj ove scene, ovog „kraja“, happy enda, tog zajedničkog plesa, nije da usreći bilo koga, ni gledaoce ni čitaoce – a ponajmanje autore predstave, tj. scenskog teksta – već da izbiše socijalnu, psihološku, i svaku drugu, distancu među njima, da ih društveno, a pre svega emocionalno

¹¹⁾ Predstava, zapravo, počinje jednom "proznom pesmom" (napisanom 13. februara 1994. godine, na rođendan Csáth Géze i moje majke). Ta pesma se završava, begom, odlaskom: "...A onda zauvek otišli iz Novog Sada."

sasvim izjednači. U isto vreme, možda, da pokaže da oni uopšte nisu u stanju bivstvovanja, da ne postoje, bar ne jedni bez drugih, bez pogleda onih drugih na njih same (kako se govori, u stvari parafrazira Oscar Wilde, rečima stavljenim u usta Urbán Andrésa, pred kraj ove drame).¹²⁾

Niko na kraju, dakle, nije srećan – svi oni, tj. svi smo mi Nihil.¹³⁾

No, ideje naših autora nisu razarači ovog sveta, ovih vaših, naših i mojih svetova, te ideje su samo pokazivači, predstavljači, pa i – da kažemo jasno – glumci nepostojanja tih svetova. One ne uništavaju nepostojeće živote, ljubavi, snove, porodice – one samo pokazuju njihovo nepostojanje.

To je, još od Calderona, *el grand teatro del mundo*. To je pozorišna predstava.

Ipak, čujem pitanje surovog antiugetnika, racionaliste: Kako je napisano, a potom odglumljeno, nešto što ne postoji, kako su za „temu“ jedne anti-drame, tj. anti-predstave, uzete nepostojeće stvari? Ali, ovde se radi o i te kako postojećim stvarima, o jedino postojećim stvarima. (Pozorište je jedina stvarnost.) O porodičnim vezama.

RADIKALIZAM PROTIV NIHILIZMA (na primeru

¹²⁾ U samoj drami se parafrazira Wildeova rečenica u kojoj on kaže da postojimo samo u očima drugih.

¹³⁾ U zbirci svojih pozorišnih kritika iz 1993. godine, Roman Medina je objavio u subotičkim "Rukovetima" (1-2-3/1994) tekst pod naslovom URBAN ANDRAS - NIKO. Kada mi je govorio da je Andrésu bilo neprijatno zbog toga, Roman mi je kazao da ne shvata kako niko nije razumeo njegovu aluziju. Ta je "aluzija" bila na jednu jednočinku Nicka Cavea. Na njenom kraju, mladić koji se upravo, na jednom kontejneru za smeće, poševio sa šankericom iz obližnjeg bara, na pitanje ko si ti odgovara: "Ja sam Niko".

predstave MARAT/SADE Petera Weissa u režiji Péter Ferenca): „Rasprava o revoluciji tako se može igrati samo u zemlji koja je doživela revoluciju, i mnogo šta posle revolucije.“ (Piše Vava Hristić) o predstavi MARAT/SADE u režiji Ács Jánosa (Kaposvari csy gergely szinhaz, Kapošvar), koja je igrana na 16. Bitefu, 1982. godine.

Sve pozorišne enciklopedije, udžbenici, priručnici – ukuljučujući i one ozbiljne i one neozbiljne – kao poentu drame markiraju – sukob radikalizma i nihilizma.

Na koju je stranu Péter Ferenc stao? Bez daljnjeg, u ovom Svetu-Hrpi – njegova vizija je nihilistička i, naravno, artaudovski surova.¹⁴⁾ Bez puno muke – citirajući Nietzschea – otkrićemo anti-ideologiju ove predstave: „Treba gurnuti ono što se ruši“.

Igrana 14. jula 1995. – 206 godina nakon pada Bastilla-e, i nešto manje od ubistva Jean Paul Marat-a – u više nego klaustrofobičnom podrumu subotičkog *Népszínháza*, opterećena svime što je iza i ispred nje – opterećena, dakle, vremenom samim – MARAT/SADE Péter Ferenca upravo potvrđuje rečenicu Vave Hristića. No, ovaj put ne radi se ni o francuskoj, ni o mađarskoj, ni o jugoslovenskoj, ni o kakvoj drugoj revoluciji – mada smo mi kroz sve te revolucije prošli. Rečju: radi se o pozorišnoj revoluciji, o Ferencovoj ličnoj revoluciji; o predstavi koja, igrana u takvom ambijenu, bez

¹⁴⁾Posle te predstave, zapravo, Péter Ferenc je počeo da propagira ideju o "Surovoj Panonskoj Estetici". Ta se ideja, međutim, osim u MARAT/SADE i GALEBU JONATHANU LIVINGSTONU Richarda Bacha, nije baš najsrećnije materijalizovala u njegovim ostalim predstavama. Pa ni u životu – do kraja. "I danas mi je žao što sam zbog toga izgubio svog Velikog Brata" – to mi je kazao Roman Medina pre nego što je od te, pogrešno interpretirane, surovosti pobegao u ništavilo smrti. A meni je, na kraju, žao što sam, zbog te ideje izgubio dva prijatelja, jednog božjom voljom, a drugog dijaboličnom.

preterivanja rečeno, MOŽE ubiti onog ko je gleda. Bez vazduha, okruženi pacovima, vodom, krvlju, ubijanjem i stvarnim bičevanjem De Sadea i stvarnom smrću Marata – hipersenzibilnom gledaocu ne preostaje ništa drugo do da ili pobegne iz tog podruma (vrata su bila otključana) ili – ponavljam! – sa Maratom – umre!

Ono što je Urbán započeo svojim WOZZECKOM – gde je, kako je pisao Roman Medina, „pokazano nepostojanje jednog čoveka“ – i HAMLETOM – gde je „pokazano nepostojanje svih nas“ – Ferenc, koji je tog Hamleta igrao, doveo je do kraja. Materijalizujući metafiziku koju smo svi mi tada živeli, pokazao nam je nepostojanje, ne samo Woyzecka i danske truleži, nego nepostojanje svega što postoji, pa je tako revolucija izgubila smisao. Jer nema njenog objekta.

KONTRA-REVOLUCIJA: Za svako građansko, tj. malograđansko društvo i/ili društvo zasnovano na nekoj drugoj opresivnoj ideologiji, najopasnije je anarhističko subverzivno delovanje. Taj agens svojom slikom – odglumljenom, pervertiranom i radikalizovanom – takvom društvu pokazuje njegovu vlastitu sliku. Stoga se ono – bilo da je reč o društvu globalnom, državnom, gradskom, a možda ponajpre ako je reč o malim klanovskim skupinama – učaurava u kanone, u red, poredak (nekih) pravila, koja su brana razuslovljavanju, koja su izvori neslobode. Obično, naravno, dolazi do hijerarhijskih podela: na čelu je fūrer, gospodar, ili gospodari, a u osnovi tog društva su oni nepovlašćeni, koji se zadovoljavaju sitnim materijalnim šićarenjima, ili pak emocionalnom i ideološkom podrškom nadređenih, koji im pružaju zaštitu. Ti sitno-šićarski podanici najodaniji su i najrevnosniji izvršitelji i čuvari poretka stvari, i često čak nije ni potrebno manipulirati njima. A anarho-subverzivci, iako su – dobrovoljno – na društvenim ma-

rginama, uvek u donkihotovskom oklopu usamljenosti, jedini su koji mogu opasno poljuljati taj poredak, mada je skoro sasvim izvesno da ga ne mogu potpuno razoriti. Jer sredstvo koje bi za takvo potpuno razaranje morali da primene jeste – revolucija. I to revolucija bazirana na sasvim etabliranim ideološkim stavovima, koji neminovno – priznali to takvi revolucionari protiv poretka ili ne – vode u suštinski isti poredak, „različit“ samo ideološki.

POHVALA DRUGOSTI: No, ovde nije reč o krupnim – niti bilo kakvim drugim – revolucionarima, makar oni bili i anarhističke orijentacije, već o sitnim rovarima, potkopačima sistema, koji je uvek – na ovaj ili onaj način, prema jednom ili drugom obliku alternativnog delovanja – opresivan, i koji tako postaje ljudožderska mašina, gutač individue, svih njenih razlika, onog što je Drugo. I, mada se o Drugom, eto, čini se, često govori, zanemaruje se odbrana suštine tog – da budemo slobodni reći – apstraktnog aksioma; Drugo se deklarativno brani da bi se branilac, najčešće samo teoretičar, uklopio u jedan novi sistem, u etabliranu alternativu, koja takođe negira neko drugo Drugo. Pre svega našeg donkihotovskog usamljenika, subverzivca, anarhistu... Umetnika, dakle.¹⁵⁾ Ili, „intuitivnog projektanta forme“. U LEDE-NOM DOBU – kako je Mira Otašević nasloвила jedan svoj tekst – „blune, lude, amateuri, intuitivni projektanti forme, postaju malaksalim ekscentricima“. Subverzivac, borac protiv svih kanona, razuslovnjak, borac za Drugo, ili beskonačno drugo drugo drugo Drugo, ponovo je osuđen na poraz. Ali

¹⁵⁾ Svi stavovi, u svim rečničkim jedinicama, o anarhizmu – mada pokatkad, možda, može izgledati da su čisto političke prirode – zapravo zasnovani su na ideji Antonina Artauda da je koren svake umetnosti, svake poetike, upravo u energiji anarhije, razaranju poretka stvari.

to više nije ni ideološki, ni metafizički ili estetski poraz, na kakav su avangardisti, otkada ih ima, bili unapred osuđeni. Kod nas su sada takvi drugi Drugi poraženi (i) egzistencionalno.¹⁶⁾

Jer, alternativa je oduvek – da se ne lažemo – kako-tako bila pomagana upravo od objekta svoje subverzije. Svaki je subverzivac to što jeste zahvaljujući svom arhetipu, koji je, moramo priznati, uvek građanski, uvek potiče iz nekakvog poretka. (Da bi se neko društvo potpokopavalo, da bi se potkopavala neka porodica, mora se biti njen potomak.)

ZAMRZNUTI SNOVI: U našem ledenom dobu, eto, došlo je do totalnog učutkivanja umetnika: društvo koje on treba da potkopava sasvim ga je ekskomuniciralo, i to ponajpre ukidajući mu svaku emocionalnu i materijalnu podršku. Jer da bi umetnik mogao delovati „mora da je oprošten brige za svoj svakodnevni opstanak“ – poručuje nam pesnik Vojislav Ilić iz još jednog ledenog doba srpske kulture, 1890. godine. I dodaje: „U prilikama, kad stanje političko, ekonomsko i finansijsko stoje u korisnoj harmoniji, gde je, dakle, blagostanje dotičnoga naroda osigurano, nauka, književnost i umetnost dobijaju velikoga maha i poleta“.

Sada, sto godina nakon nesrećnog Ilića, u još nesrećnijoj Srbiji, ta nam disharmonija „daruje“ pseudo-subverzivce, dobro plaćene „umetnike“, sa bacgroundom („opozicionim“ ili državnim, svejedno), s jedne strane, a sa druge „daruje“ nam pozorišta koja nemaju grejanje, glumce koji se zbog

¹⁶⁾Kada je ovaj tekst napisan – 1993. godine – mislilo se pre svega, pod tom egzistencionalnom ugroženošću, na materijalne prilike u kojima je tada bila Jugoslavija. Sada je, međutim, jasno da se zaista radi o egzistenciji, o postojanju, o nihilizovanju o kojem se govori u prethonim jedinicama "rečnika".

egzistencije fotografišu za porno-časopise, knjige „nepodobnih“ pisaca koje stoje u stamparijama, *par excellence* dramaturge koji nemaju posla u oficijelnim pozorištima, ili „ne žele da kolaboriraju sa sistemom radeći za njih“. Vrsni pisci – poput Stevana Pešića – leže u bolnicama u kojima nema lekova, dok njihove kolege i prijatelji sasvim unosno, umesto svojih književnih opservacija, prodaju političke pamflete...¹⁷⁾ Debakl subverzije i zenit licemerja! Umetnik je prinuđen na intelektualnu prostituciju. Vrlo smišljeno obesmišljeno je njegovo delovanje.

4. PISMA (P)O WILDEU

(*key words*: iluzija ljubavi; „kompleks oca“; mržnja; odlazak; osveta; porodica; potraga; rastanak; saosećanje; sećanje; poštenu umetnik)

BOČICA ZA NAŠEG PRIJATELJA: D. me je, dragi B.-e, učio da živim, da se radujem životu, da uživam u pijanstvu i drogama. On me učio da dišem, da se osećam slobodno, i ja sam sa njim – naravno samo nekoliko puta, samo dobro „urađen“, totalno high, i samo kratko – zaista bio slobodan. Među nama dvojicom, tada u tim trenucima, zaista je po-

¹⁷⁾ Najznačajniji srpski putopisac, Stevan Pešić umro je u julu 1994. godine, ni pola godine nakon što je napisan – i objavljen – ovaj tekst. Nikada neću zaboraviti "anegdotu" koja me je navela da napišem ovu rečenicu. Kada sam, u jesen 1993. godine, po povratku iz Subotice, u jednoj beogradskoj bolnici posetio Stevana Pešića, on se raspitivao o našim zajedničkim prijateljima, piscima koji su emigrirali u Amsterdam. Kazao sam mu da su Hamdija Demirović i Slobodan Blagojević tamo izdali knjigu. A Stevan Pešić me je pitao: "Preveli su Hamdijine pesme?" – "Ne;" – rekao sam – "napisali su knjigu o ratu u Bosni". To je apsurd angažovanja pisca o kojem se govori, odnosno o kojem bi trebalo da se govori, u trećoj glavi ovog "rečnika".

stojala „interakcija“, zaista smo uspevali da komuniciramo, da razmenjujemo emocije, dodire. Ja sam tako uspeo da – sa njim, ili uz njegovu pomoć – prevaziđem svoj strašni autizam. Za to sam mu beskrajno zahvalan, za taj „nauk“, za taj moj beg od sebe, za tu oslobođenost. No, ono što je najvažnije – tada i samo tada – D. me naučio da saosećam sa ljudima. A ja sam do tada tako retko, baš retko, znao patiti zbog tuđe patnje, retko sam percipirao tuđe emocije, retko ih proživljavao sa drugima... Pored ljubavi, Wilde, kao najveću vrlinu veliča saosećanje; kaže da se saosećanju naučio u zatvoru. Čudno je da sam ja saosećati sa drugima naučio baš kada sam bio najslobodniji, kada sam najdublje disao. Ali, dragi B.-e, ni disanja ni slobode, ni trunke radosti više nema u mom životu. Nade ponajmanje i smisla. I, verovatno, više nema ni ljubavi: ne samo iz ideoloških razloga, bol ljubavlju odbijam da zovem.

Progutaće me vakuum, ugušiću se, nestaću, neće biti nijednog traga moje egzistencije, mog bivstvovanja na ovom svetu. Bojim se smrti. Bojim se da se nikada neću naviknuti na bol. A tako je – avaj – uzaludno od bola bežati. Baš kao što je uzaludno tražiti ljubav tamo gde je nema.

Ja – što je najstrašnije – nisam siguran da li još u mom srcu ima ljubavi. Ako je saosećanje sa patnjom ljubljenog nekakav indikator ljubavi, onda ću biti ulovljen u strašnu zamku, najstrašniju od svih zamki – u pogrešno definisanje pojmovu, osećaja i stanja.

Eto me gde već gazim egzaktnost misli, egzaktnost rečenice.

Postajem li bezosećajan?

* * *

Posebno u našem dobu, na ovim „našim“ prostorima, ljudi su izgubili puno od i iz svojih nekadašnjih života – R. bi rekla, bivših života – ljubavi, prijateljstva, domove... Počnem li da otvaram hitchkovske bočice sećanja¹⁸⁾, i ja ću ponovo proživljavati svoje gubitke, a drugih se gubitaka, do gubitaka prijatelja ne sećam.

Jednom mi je D. rekao da nikada ne bi mogao da voli bez mirisa, doslovno tako. I jedna mlada senzibilna glumica, rekla mi je da uvek pamti mirise, najpre mirise.¹⁹⁾ Mnogi misle, a i sam sam do skoro tako mislio, da sam ja „vizuelni tip“, da pamtim slike. Ali, sada mi je sasvim jasno, da su i mirisi, kao i te slike, zapravo, samo naše asocijacije, movensi što nam, dok otvarano bočice, samo pripomažu da se setimo jedinog što ljudska duša stvarno pamti – da se setimo emocija, naročito emocija koje su nam izazvali ljudi koje volimo.

Kada si se zimus vratio sa jednog puta, D. i ja smo ti na kompjuteru, na *Alarm Clocku*, napisali poruku: „Dobro nam došao, dragi prijatelju“. Ubeđen sam da smo sva trojica tada osećali isto – da tako banalno kažem – sreću da smo zajedno, nas trojica. To je ta interakcija, saosećanje, ta božanstvena razmena emocija o kojoj sam ti govorio na početku ovog pisma. To sam ja spakovao u bočicu svog sećanja. „Imam čitavu policu sa bočicama“, rekla bi Bezimena u Hitchkovoj REBECCA-i. Ali, ja više nemam nade da ću takve divne

¹⁸⁾ Misli se na "bočice sećanja" koje pominje glavna junakinja filma REBECCA Alfreda Hitchcocka.

¹⁹⁾ Slučaj je i ovde bio surov: "mlada senzibilna glumica" sasvim bay the way pomenuta ovde izvršila je samoubistvo. Još jedan danak tadašnjem vremenu – kraj 1993. i početak 1994.

bočice emocija moći da slažem na moju policu, da ću imati s kim da ih delim. Tako bih voleo da ovoga časa na tastaturi stisnem ALT, zatim OPTIONS, zatim ALARM CLOCK, zatim napišem MESSAGE: „Dobro nam došao, dragi prijatelju“. Ali na ekranu se pojavljuje ono što sasvim ubija moju nadu, nadu da ćemo zajedno, nas trojica zajedno proživeti nešto slično – na ekranu piše DATE NON VALID. Ja, jednostavno, ne znam kada ćeš se ti vratiti, ne znam ni kada ću se ja vratiti iz Francuske, ne znam da li ćemo D. i ja tada biti zajedno. No, najviše me užasava pomisao da, čak i kada bismo taj datum znali, čak i kada bismo opet bili zajedno i čitali tu istu poruku – više ne bismo osećali ništa, ili, u svakom slučaju, ne bismo osećali isto, ne bismo – eto da ko zna-koji-put ponovim isti termin – s a o s e ć a l i jedni sa drugima.

Treba li onda uopšte pamtiti, treba li puniti bočice sećanjima? Da li je to sećanje teret? Treba li bočice otvarati? Mirisati? Sami? Ili sa nekim drugim ljudima?

Sve što sam ikada napisao – naravno, ne samo konkretno opisujući ono što mi se dogodilo – , svi ti objavljeni i neobjavljeni tekstovi, proza, pesme, a naročito pisma, jesu moje bočice u koje pakujem svoje sećanje.

OPROŠTAJ OD BOSIEA: Iako sam ja, dragi D.-e, poslednja osoba za koju se može, za koju je pošteno reći, da se drži propisa, bilo kakvih konvencija, ja ti se ovaj put zbilja obraćam veoma potaknut konvencionalnim razlozima (mada, verovatno, mnogo više tugom i beznadežnošću u koju me dovelo sve ono što nam se dogđalo, tj. što nam se nije dogodilo a ja sam želeo). Ne želim otputovati u Paris a da se sa tobom pred taj put ne pozdravim, da se ne pozdravim ovim pismom, što će mi mnogo veću slobodu dati nego što bi mi dao nekakav pozdrav sa tobom „licem u lice“.

Želim te najpre obavestiti da ti sva moja pisma koja si mi vratio, pošto sam ih iskopirao i prekucao – a kopije dao prijatelju – vraćam. To činim iz nekoliko razloga. Najvažniji: čak iako ti ta pisma ne želiš, ako ti zapravo emotivno ništa ne znače, možeš ih koristiti za tvoju prvobitnu nameru, koju si, ne znam šaleći se ili ozbiljno misleći, rekao meni i nekim svojim prijateljima – ta pisma možeš koristiti ako me želiš tužiti, ili ih ustupiti svom ocu da on to učini. To ne bi bilo ništa inventivno, a ponajmanje originalno. Ali ako je tvoja namera da zaista pokreneš takav farsični sudski proces, ili je to namera tvoga oca, ja vas u tome neću sprečavati, posebno zato što će mi se morati suditi u odsustvu. Nemam, naime, nameru da ne poslušam savete prijatelja, te da se na takvom suđenju pojavim. Wildeova greška, kada se odvijao taj gnusni sudski proces, u kome su najveći dokazi njegove „krivnje“ bila njegova ljubavna pisma lordu Alfredu Douglasu, jeste što je na suđenje uopšte otišao, što je sledio svoju ljubav prema tom edipalcu, prema tom, do kraja vezanom za porodicu i do kraja od nje odbačnom, božanstvenom gadu, raspusniku i derištu, a što nije poslušao savete prijatelja i oputovao iz Engleske. Ja za tri dana putujem baš tamo gde su Wildeu prijatelji savetovali da ode, u Francusku. Ali, nemojmo suviše surovo komparirati živote umetnika i živote njihovih himera (mada ti mogu, by the way, reći da sam i ja jednom prilikom zaista uhapšen zbog ljubavnih pisama!). Nemojmo se igrati sudbinom, wildeovskom, baš njegovom, koji je toliko puta rekao da se „svaka umetnost ponavlja, jer priroda ne stvara ništa trajno, pa mora stalno da ponavlja ono što je bilo“, koji je rekao da „sve što drugi oseća, osećaš i ti“.

Dakle, pored tog oficijelnog, groteskno neoriginalnog razloga za to što ti ova pisma vraćam, naravno, oni emocionalni su mnogo jači. Ni ti ni ja, ubeđen sam, nikada nećemo biti sasvim sigurni da li su tebi ta pisma, bar u je-

dnom času, emocionalno nešto značila, da li ti je ijedna rečenica – od stotina rečenica koje sam ti beskrajnim prijateljstvom nagnan napisao – ista značila. Čak si me želeo toliko poniziti – ili pre rasplakati – onda kada si mi neka pisma poslao neotvorena, nepročitana, valjda.

Čitaj Wildeov DE PROFUNDIS, knjigu koju je napisao kada mu je život bio sasvim uništen zbog nesrećnog Bosiea, princa Fluer de Lysa – kako je on zvao Douglasa – i shvatićeš da su oproštaj i ljubav dve najsvetije stvari u životu. Ja sam tebi i tvom ocu već sve oprostio. U meni više nema ni trunke mržnje prema tebi ni prema tvojoj porodici. Stoga, ako ni iz jednog drugog razloga, nemoj mi praviti ono što je Douglas Wildeu, bar stoga izađi iz te strašne sadističke faze. Jer, biće grozno obojici ukoliko ni trunke saosećanja ne pokažeš za mene, ako ne pojmiš da je ljubav ono što je najvažnije u životu. A najjača je ljubav dječaćka, homoerotska, bratska, prijateljska, zapravo ona kantovska „bezinteresna privlačnost“.

Ja u ovom gradu sada kada B. nije tu imam samo jednog prijatelja. I još samo jednog mladića sa kojim potpuno saosećam. Ako se moji i S.-ovi putevi moraju razdvojiti, ako ti odbiješ zauvek moje sa-osećanje, ja više nijedan razlog da ostanem ovde neću imati. Baš nijedan. Mnoga su mi vrata ovde zatvorena i previše je neprijatelja da bih se sa njima mogao boriti, ili ih bar ignorisati, ako nemam podršku nijednog od vas dvojice. Iako podrške stižu mi i od onih što objavljuju, prevode, čitaju moje tekstove, finansiraju časopise koje ja uređujem, pomažu mi materijalno, sve to nije dovoljno za moje egzistiranje u Beogradu. Pre svega zato što ti ljudi, koje ne volim onoliko koliko vas dvojicu, ne mogu razumeti moje pisanje i moje postupke, ne mogu do kraja percipirati moje – kako Nietzsche kaže – „umetničko poštenje“. Jer sve što ja pišem – baš tako nietzscheanski rečeno – nije ništa drugo osim „uveličavajuće staklo koje

umetnik pruža svakome ko na njega gleda“. A meni sada nisu bitni, ne bar previše, pogledi nikog drugog do S. i tebe.

Verovatno će moj beg, beg od lažnog arhetipa – rodnoga grada i porodice –, kao i svačiji drugi, gotovo sigurno biti osuđen na propast. Ako ti to imponuje, ako to imponuje tvojoj grozno nerealizovanoj seksualnosti, ti si uzrok te moje propasti, moje spoznaje da nemam kuda pobeći, da moram večno lutati, kroz lavirint, wendersovskim putem, baš kao glavna junakinja UNTIL THE END OF THE WORLD, putem što najstilizovanije simulira život.

Jednom si mi rekao da je možda moja misija u tvom životu da te naučim da voliš pozorište. Ja sam u tome svakako uspeo, jer ti sigurno već pojmiš Calderonov el grand teatro del mundo. No, „možda sam predodređen da te naučim nešto još mnogo divnije – koji je smisao jada i njegove ljepote“.

Nikada neću biti siguran da li ovu, Wildeovu poslednju rečenicu iz DE PROFUNDISA ja treba tebi da kažem ili ti meni. Koliko je zapravo bitan uzrok patnje, one što nas nagoni na naše večno lutanje, a koliko lutanje samo.

PISMO OCU: Dva su razloga, T.-e I.-u, zbog kojih sam tako dugo – više od sedam dana – odlagao da Vam napišem ovo pismo. Najpre nisam znao kako bih Vas mogao osloviti, odnosno kakvu bih formu morao ispuniti, a potom prema Vama, odnosno prema Vašem poslednjem postupku, koje je i movens ovog pisma, nisam mogao pronaći ama baš nijedno artikulirano osećanje. A ja, T.-e I.-u, bez osećanja ne pišem, i jednog dana i Vi, kao i mnogi drugi, shvatićete kako je besmisleno bilo da me na tako nešto nagonite – u ime Vaše „objektivnosti“, one na koju iz dna duše bljujem.

No, sada Vam ne želim govoriti o tome. Nešto je drugo u pitanju.

Otpriblike pre sedam dana smo razgovarali. Tačnije, ja sam pokušavao da razgovaram sa Vama a Vi ste to odbili. U vezi sa tim pozivom hteo bih Vam objasniti nekoliko stvari. Prvo ću o tome šta me je uopšte nagnalo da Vas pozovem tog jutra. To je, naravno, bio sasvim „nerazuman čin“ (tu priznajem da je Vaša uobičajena terminologija gotovo sasvim tačna). Na njega me je nagnala krajnja konsterniranost. Ako znate kako se ljudi osećaju kada izgube sve – odnosno, kada misle da je tako – o svojim osećajima ne treba da vam pišem. Stoga, možda samo o scenariju. Noć pre tog mog poziva – u kome ste me Vi, da vas podsetim, nazvali „smrdljivim pederom“ (sic!) – Vaš sin i ja proveli smo u jednoj diskoteci. U toj diskoteci, što je uobičajeno za nas obojicu, napili smo se, uzeli droge, sreli nekoliko prijatelja, bili u sasvim dobrom speedu i dobro se provodili, sve do jutra. Kada smo izašli iz diskoteke, iz razloga kojeg se ni D. ni ja ne sećamo, posvađali smo se, a potom, pred jednim D.-ovim prijateljem i jednom mojom poznicom, veoma ozbiljno potukli. U umetničkom smislu to je bio pravi parateatarski događaj, o čemu sam još iste večeri – gle ironije – govorio u jednoj TV-emisiji o pozorištu. A u kliničkom smislu ta tuča je produkovala nekoliko ogrebotina na D.-ovom nosu i ruci, užasnu modricu na mom oku, na mojim grudima i ostavila neverovatne tragove od njegovih prstiju – što je verovatno pokušaj davljenja – na mom vratu.

Ne sumnjam da bi jedan patolog ili kriminolog napisao nešto slično. Ali, kao što sam Vam rekao, čoveku koji me je nazvao „smrdljivim pederom“, koji me optužuje da zavodim njenog sina, pri tom se ne libeći da se u njegov i moj život najnedobronamernije umeša, koji, na kraju, takvim postupcima najviše štete nanosi svom sopstvenom sinu – kojeg je, by the way, prethodno odbacilo – ... TAKVOM čoveku nemam namere govoriti o emocionalnoj strani tog sukoba.

Cilj je ovoga što Vam pišem sasvim drugi. To je, naravno, molba, molba koja se mene tiče ne radi moje koristi, već radi moje duboke prijateljske naklonosti prema D.-u, molba koja je – verovali Vi to ili ne – duboko dobronamerna i pona jmanje pretenciozna. A za to što zadire u ono što volite zvati „ličnim“ ili „porodičnim stvarima“ nemojte molim Vas kriviti mene, jer sam ja u tu Vašu veoma opasnu igru, u te Vaše „porodične stvari“ gotovo bez ikakve svoje volje uvučen, a razlozi za to „uvlačenje“ – ukoliko vam zaista nije bio cilj da me naterate da napišem svoju prvu dramu PORODIČNE VEZE... – meni su zaista nepoznati. A sve to što se događalo, čak iako me je umetnički veoma inspirisalo, za mene bilo veoma bolno. Platilo sam suviše veliku cenu, sada sam sasvim švorc, i ja bih da igru prekinem. Ne mogu Vam objasniti – jer su izgleda Vaši osećaji, odnosno saosećaji, veoma otupeli – koliko su me zbolele sve priče koje mi je D. pričao o toj „porodičnoj drami“, koliko me je bolelo ono što sam sam u vezi sa tim mogao videti, koliko je veliko bilo moje saosećanje – kojem sam se od Wildea naučio – zbog D.-ovog gubitka brata, do koga mu je u toj porodici najviše stalo... I, zbilja ne znam da li Ste приметili užas na mom licu onoga dana kada sam sa D. bio u Vašem stanu. D. je to приметio i posle mi se izvinjavao što me je uopšte doveo u takvu situaciju. Ni sada ne mogu, samo na pomisao o svemu tome, a da ne zaplačem nad tom silnom okrutnošću koju Ste tada pokazali prema svom sinu, nad tom okrutnom hladnoćom kojom Ste mu se obraćali u prisustvu svog novog „porodičnog kruga“, što Vi – među tim osobama i u tom prostoru! – očigledno uvek činite. Kažem, bio sam najpre zapanjen, a potom skrhan bolom zbog takvog Vašeg ponašanja prema D.-u, naročito što se prema njemu tako nikada niste ponašali među drugim osobama i u drugim prostorima.

Da li uopšte možete naslutiti kakav Ste bol tada naneli

D.-u, posebno kada se posle toga niste pojavili na žurci koju smo to večer pravili? I koliko je jak D.-ov osećaj ostavljenosti, te porodične odbačenosti, posebno nakon što je njegov brat otputovao u London?

Sećam se jednog od D.-ovih i mojih noćnih izlazaka. Pili smo sa prijateljima u našem omiljenom jazz-klubu, potom se – tek tako – odvezli na Novi Beograd, tamo duvali, a kada smo se vratili u grad, tu na stepenicama pred Vašim stanom dugo smo se ljubili. Shvatate li zašto smo odabrali to mesto? Kakva je to strašna pobuna bila? Celo to večer, cela ta noć. Ja bih to, ako dopuštate, nazvao individualnim anarhističkim činom par excellence. Kada to budete razumeli, i Vaš će teorijski anarhizam, o kojem ste lepo pisali u svojim knjigama, imati nekakvu šansu da dotakne Vašu životnu praksu. Možda ne onako kao u D.-ovom i mom životu, ali svakako ćete moći da razumete šta je osnovni problem Vašeg odnosa sa Vašim sinom. A meni ostaje samo da se duboko nadam da tu postoji i velika ljubav. Ja svakako moram da verujem u to, bar zato da bi sve ovo što Vam pišem imalo nekakvog smisla, i, naravno, ponajmanje samo zato.

* * *

Bez obzira na sve što sam zbog D.-a preživeo, bez obzira na sve scene, „skandale“, na sav bol, bez obzira na moju sadašnju strašnu fizičku slabost i ni malo neozbiljnu bolest – koja je posledica naše tuče – ja ne osećam bes, niti mržnju za Vašeg sina. Pretpostavljam da su i drugi muškarci i žene koje su bile zaljubljene u njega prema njemu imale taj neverovatan pokroviteljski odnos, pomešan sa sažaljenjem nad njegovom dubokom nesrećom. Kažem, ne mogu biti besan zbog onoga što mi je on učinio, i nikakav drugi osećaj za njega ne mogu imati do nežnosti, naklonosti, prijateljstva. Jer, D. ne može

biti odgovoran niti za svoje postupke niti za svoju „mentalnu konstituciju“ – za to je odgovorno njegovo socijalno okruženje. A za to što on nikada nije dobio priliku da se iz tog okruženja istragne, da iskoristi svoje intelektualne i kreativne potencijale, isto koliko su krive osobe sa kojima D. živi, odnosno stanuje, krivi Ste i Vi, T.-o I.-u.

Zapravo, Vas za to najviše krivim. Ali ne mogu Vas mrzeti. Kao što sam Vam na početku ovog pisma rekao, za Vas više ništa ne mogu osećati: prijateljska naklonost koju sam za Vas osećao razbijena je Vašom okrutnošću, bezosećajnošću i sebičnošću, ideološko slaganje Vašim nacionalističkim i antihomoseksualnim izjavama u javnosti, kao i političkom prostitucijom – onoj kojoj, koliko znam, nikada niste bili skloni – , a o Vašem konformizmu i odricanju od radikalnosti ne treba ni govoriti.

Molim Vas samo da prestanete izigravati markiza Queensberryja. Jer, dok Vi to ne učinite, D. neće moći da prestane da izigrava Alfreda Douglasa, ostavljenog, odbačenog sina koji se ocu sveti svojim aferama i „skandalima“, svojom okrutnošću prema onima koji ga parafrazom očinske ljubavi obasipaju. Ja, kao što rekoh, wildeovsku cenu odbijam više da plaćam. Umoran sam i bolestan od „skandala“, i zato Vašeg sina – što će Vas obradovati – više ne želim da vidim. Bez obzira što će me daljina njegovog tela i uskraćivanje njegove nežnosti možda čak više boleti od tih „skandala“, ja ga ne želim videti jer više nemam snage da budem onaj koji će u vašim „porodičnim dramama“ plaćati najveću cenu, niti imam snage da pomažem D.-u u njegovim nebrojenim (neuspešnim!) begovima od lažnog arhetipa – porodice – i pronalaženju istinskog.

„U nama je ono istočno što analiziramo. U nama je onaj zapadni koji analizira“, kaže Konrád György. Vi Ste svojim tako dosadnim analizama, koje su na kraju izgubile svaku

DEJAN NEBRIGIĆ – BUNTOVNIK SA RAZLOGOM

inventivnost, postali okrutni Zapadnjak, kao matori Queensberry. A ako tamo želite povesti i moga Bosieja, a Vašeg Alfreda – bar mu pokušajte dopustiti da on odluči koje bi ime rađe da nosi... Ja ostajem na Istoku.

*Delovi objavljeni: – u biltenu
Arkadija br.1., Beograd 1994.
Žene za mir 1994. , Žene u crnom, Beograd
Čitav tekst je štampan u Lavirintski rečnik – Pariz
– Njujork; Rende, Beograd 2001.*

Leteća učionica radionica, 1992.

Dejan Nebrigić

Jutarnji dnevnik

- koji je posvećen mom jedinom ljubavniku, M.-u L.-u

(fragmenti*)

„Dnevnici se u svetu prodaju zato što je autor slavan, a ja sam Dnevnik pisao da bih postao slavan.“

(Witold Gombrowicz)

PREDGOVOR

Namera ovog Dnevnika je da posvedoči o jednoj metamorfozi.

Nisam ove redove - koje danas, zahvaljujući uredništvu Symposiona, redigujem za štampu - pisao da bi bili objavljeni. Nisu nastali „za javnost“, a ponajmanje zbog nje. Potreba da ih se objavljujući ih, na izvestan način, rešim to je, međutim, zanemarila. Ali ne samo ona. Metamorfoza koju pominjem toliko je značajna da svoje čitaoce, kad-tad (pa zašto da to ne bude odmah, sada?), moram da obavestim o njoj.

Na to mi je prva, u svom e-mailu, poslatom iz San Francisca, skrenula pažnju Dubravka Knežević, dramska spisateljica i moja stara draga prijateljica: „Sada konačno mogu da pišem jednom normalnom Nebrigiću, dvadesetsemdogodišnjaku koji ne kuka, nego, gle čuda, smeje se, uživa, piše iz potrebe, a ne iz očaja. Uz to je i živ! Hvala svetome! Znaš na šta me Tvoje pismo podsetilo - u Wedekindovom

Buđenju proleća ima scena male Wendle Bergmann, njen mali monolog odmah pošto je prvi put vodila ljubav sa dečakom. I to je najlepša post-koitalna scena ikad napisana u drami.“

E-mail koji sam ja njoj poslao, i na koji mi Duca ovde odgovara citiran je u samom Dnevniku (njegov III deo), u belešci od 22. marta, pa čitaoci mogu da uporede te dve post-koitalne scene, Wedekinovu i moju. Ali čitav Dnevnik može se, zaista, posmatrati i u tom kontekstu, u kontekstu u kojem su se našli junaci Franka Wedekinda u Buđenju proleća – adolescenti koji su otkrili telesnu ljubav.

No prerano se raduju oni moji čitaoci koji su – baš kroz tu prizmu - iščitavali Paris–New York, pa i druge moje tekstove. Pikanterije, i seksualni – tačnije: homoseksualni — „skandali“, koji bi njima bili zanimljivi i značajni, odsutni su iz ovog Dnevnika. Metamorfoza koju ovde želim da istaknem jeste, zbilja, beg od onog pseudo-platonizma koji sam protežirao u svim svojim tekstovima, već godinama.

Taj platonizam imao je svoj kontekst u umetnosti: u pozorištu i u mojim tekstovima, refleksijama na to pozorište. Danas, međutim, i pisanje i život (to veliko pozorište sveta, po Calderonu, san dakle) imaju jedno sasvim drugačije značenje. Stoga, ovaj Dnevnik, ne samo zbog Wedekinda, mogao bi biti i prolećni, dnevnik buđenja.

Ne želim da se odričem svoje prošlosti, o kojoj mlađe mađarsko čitateljstvo zna podosta, i ne samo iz mojih literarnih tekstova, objavljenih uglavnom u Symposionu, nego i iz pozorišnih kritika koje sam objavljivao u Novom Sadu i, više, u Subotici. „Čovek koji se odriče svog iskustva koči vlastiti napredak“, upozorava nas Oscar Wilde u De profundis. Ja se te prošlosti čak ni ne stidim. Razloga za stid zbog postupaka mojih književnih junaka nemam ništa više nego što bi ih mogao imati glumac koji igra „negativca“.

Moji literarni junaci, koji – na žalost – postoje i u „stvarnosti“, pre svega Péter Fecó, i nešto manje Pletl Zoli (koji je svakako neviniji), ti su čije bi obraze trebalo da ispuni rumenilo. Szerbhorváth György, kojem se ovom prilikom naročito zahvaljujem, u svojoj kritici pragmatizma (Symposion, No. 0016, januar-februar 1998), na izvestan način mi je pomogao da to shvatim, i da upravo tako postupim. Pragmatizam kojem se Péter Fecó prepustio u politici i ume tnosti ja sam odabrao da upražnjavam u ljubavi i životu.

To je ta metamorfoza, koju ću vam sada – da skratim – opisati po sećanju na telefonski razgovor koji sam vodio sa glavnim urednikom Symposiona, Virág Gáborom nedavno, baš povodom ovog Dnevnika. Rekao sam mu: „Tako sam Bogu zahvalan da sam, posle tako prljavih ljudi, sreo – i uspeo da prepoznam - jedno tako drago, nevino i čisto biće, i da ga volim“.

Tom divnom mladiću, M.(ILAN)-u L.(AZAROV)-u, posvećen je ne samo ovaj Dnevnik, nego čitav moj život, sve što sam ikada napisao i uradio, i što ću ikada napisati i uraditi.

O tome treba da svedoči ovaj Dnevnik. O pragmatičnom pristupu životu, u kojem više nema mesta za onu staru dekadenciju o kojoj sam pisao u svojoj ranoj mladosti. Zato pre nego što napišem – jer za to sam tek sada sposoban, kada ovako živim, kada na ovaj način volim – svoje remek-delo, svojim čitaocima (koji su, nadam se, bar malo analitični) nudim informaciju o životu koji je tom remek-delu prethodio.

A što se forme tiče, neka mi ne zamere. („Osećanje je pre forme“, upozorava nas, opet, Oscar Wilde.) Gde bi se o životu moglo tačnije i iskrenije pisati nego baš u Dnevniku?

Tome sam težio.

PRVI DEO

6. oktobar 1997.

Dokazaću ti da pisac nije atleta, ni atleta srca, kao - po Antoninu Artaudu bar - glumac, ali ni atleta duha, pa čak ni intelekta. Ne može se on dresirati. Ne možeš ga naterati da piše, kao da radi jutarnju gimnastiku, da ostane „u formi“.

Noćas mi je to palo na pamet: da svako jutro (a jutro je u stvari obično doba oko 2-3 sata posle podne; tada ustajem), umesto da kao pre igram tetris, jednostavno ponešto zabeležim. Pa ako već - bar sada - nisam u stanju da se zabavljam drugim svojim tekstovima, onda mogu da vodim ovakve beleške, koje nikome neće nauditi, a neke buduće čitaocce će, valjda, zainteresovati.

* * *

Danas je rođendan Raškove ljubavnice. Pretpostavljam dvadeseti. Danas je dan oslobođenja Pančeva od nacista (onih iz II svetskog rata).

Uvek osećam neki nedefinisani, irealni strah od Velikih Datuma. Kad sam upoznao Irenu, kada su ona, Raško i Srki bili kod mene u julu, rekla mi je da je rođena 6. oktobra. Pomislio sam, tada, šta će se dogoditi, kako će izgledati 6. oktobar ove godine. I, eto, već je došao taj dan.

„Osetila sam vreme kako beži“, to mi je, pre nekoliko godina, pisala neka poznanica iz Bolonje, na jednoj lepoj razglednici sa stihovima Paula Eluarda.

Vreme, svakako, beži. Svakog dana sve sam bliže smrti. Prolaznost i smrt, trag konja koji zavejava sneg. Droga me je suočila sa strahom od smrti. Danas ću – pošto nikakvu drogu nemam, niti želim da se potrudim da je nabavim – čitavog dana ostati straight. Pitam se da li će mi biti bolje? Hoću li nekako moći da se „organizujem“.

Telefonski pozivi koje sam sada obavio – sa Lepom Mladenović i Miodragom Kojadinovićem – ulivaju poverenje da ću moći, da ću uspeti p o n o v o da živim, ponovo da komuniciram, kako-tako, sa ljudima.

Samo, kada bih već jednom mogao da prestanem da razmišljam o smrti, kada bih poslušao Kišov savet Mladom Pesniku, koji mi se duboko urezao u pamćenje: „Nemoj nikad misliti o smrti, ali nemoj zaboraviti da si smrtan“. Već sam to toliko puta rekao, ali zašto da i sada ponovo ne notiram taj svoj veliki problem: stalno razmišljam o smrti, a nikako da zaista p o j m i m da sam smrtan. To je moja tragedija. Isto kao što je moja tragedija ta nepodnošljiva sinkrazija autizma i altruizma. Kao što je moj veliki problem - kako sam govorio mom shrink-u u New Yorku – „Što sam uvek imao seks samo sa heteroseksualnim muškarcima“.

7. oktobar 1997.

Snovi, koliko god da su mi u ovom trenutku prijateljski naklonjeni - jer mi pomažu da prekratim svoj život – nekad mi donose, kao što je slučaj sada, patnju veću nego što bih je bez njih osetio.

Mesecima sam samo jednom-dva puta sanjao Raška, i to su bili neki naročiti, „metafizički snovi“, kojih nisam ni mogao da se zaista setim, ali sam to – naprosto – osećao. Sada, međutim, sanjam ga skoro svake noći, a to su snovi... jako mučni.

Rešio sam, zato, da što pre - što će reći čim me bude pozvao, jer njega neću ja da zovem - prekinem sa njim, da mu to kažem... A u stvari, kako sam rekao Miroslavu Saviću (koji me je malopre probudio, pozvavši me telefonom da mi kaže da sa e-mailom za Gábiku nešto nije u redu) – ja želim da povredim Raška. Ma, ne da ga povredim ozbiljno. Voleo bih jedan šamar da mu tresnem. Bes i gađenje – to sad osećam prema njemu.

* * *

Juče sam ponovo, nakon 1993. godine, uzeo iz biblioteke Zlatnu knjigu mađarske poezije koju je priredio i na hrvatski preveo Enver Čolaković. One pesme koje poznajem u Kišovom prevodu, kad citam kod Čolakovića, u mnogo lošijem prevodu – ili, bar, prevodu koji je meni mnogo dalji – ipak, ponovo me fasciniraju. Time je trebalo „stručno“ da se bavim. Kako je lepa mađarska poezija, kako sam opsednut njom.

Gyula Juhász - to je moj omiljeni pesnik. Ma šta o njegovoj „patetici“ neki mislili. Večni Juhász. Kao njegova (pesma, ali i stvarna osoba) Večna Anna.

8. oktobar 1997.

Izgleda da je to jedna od najvećih istina, da se svaka laž, svaka tako izmišljena stvarnost, na kraju, uvek materijalizuje. Eto, i ovaj Dnevnik, stvarno je postao jutarnji. Prvi put ga pišem pre 12 sati, i to čitav sat pre podneva.

Kako bi lepo bilo da se to dogodi i sa drugim stvarima u mom životu. Sličnim.

Uzeću danas speed. Posle avgusta, – ako ne računamo onaj dope sa S.-om – uzimam prvi put neku „veštačku drogu“. Dobar provod, dragi Dex.

10. oktobar 1997.

Andrej mi je bio tako drag kad smo se prekjuče družili, kao i Mića. Dva lepa dečaka, koja na žalost tako retko viđam. Moji prijatelji. Ali apsolutno nesposobni da mi pomognu. I, uopšte, ko još želi i(li) može da mi pomogne. E, moj Bože, dokle će ovo trajati? Ja sam tako nesposoban da učinim išta, da se maknem sa ove neverovatno mučne pozicije. Strah od života, strah od pisanja.

11. oktobar 1997.

Malo čitam, više „bacam pogled“ na Dnevnik Ernsta Jüngerera. Baš ne nalazim ni jednu knjigu koja me može ozbiljnije zainteresovati. Zašto sam pomislio da to mogu Dnevnici jednog naciste, ne znam.

14. oktobar 1997.

Ima u životu i boljih iskustava nego probuditi se i na susednom krevetu ugledati Andreja. Jedno od takvih bilo bi probuditi se i na istom, u svom krevetu ugledati Andreja. Ali, ja o tome ne razmišljam. Za mene bi, naime, mnogo lepše iskustvo od ovog jutros, kada me je zvonjava sata (Andrej ga je navio u devet!, pa smo se tada probudili obojica, on svojom voljom, a ja zbog njega) probudila, i kada sam na susednom krevetu ugledao Andreja, za mene bi mnogo lepše iskustvo bilo da sam ugledao Miću.

Kada je Andrej otišao – oko deset ujutru – zaspao sam, ali me onda, telefonom pozvao Gábika. Dobio je moj e-mail, ali ima problem da pročita moj Lavirintski rečnik, poslat tako, e-mailom. Nisam bio sposoban da pričam, tako rano probuđen, sa Gáborom, a imao sam toliko stvari da se dogovorim sa njim i da ga pitam. Naprosto, moj horoskop za danas, na BK-televiziji, opet je tačan. Posao: „Ne uspevate da pitate ono što vas interesuje“. A i juče su mi pogodili; za zdravlje je juče pisalo: „Nezgoda na ulici“. Andrej i ja smo, oko pola dva noćas otišli u jedinu prodavnicu koja u mom kraju radi celu noć, i kad smo izlazili jedan debeli dizelaš, kojeg znam iz osnovne škole (mlađi je od mene nekoliko godina), dodirnuo je moj vrat, podigao mi glavu kao da hoće da me poljubi, i onda - udario mi šamar. Mirno sam nastavio da hodam, „kao da se ništa nije dogodilo“, i vratio se do kuće. Ni na trenutak, nisam se uzbudio. Na sreću, udarac nije bio toliko jak. Ta životinja, očigledno, nije htela da me ozbiljno

povredi; čak mi ni naočare nisu spale. A mogao je da me ubije. Bilo ih je sedam-osam. Pili su ispred tog drakstora. Bronx u Pančevu!

Sreća da Oliver, koji je došao sa Andrejem, nije pošao sa nama u tu kupovinu. Ostao je kod mene i pripremao nam džointe, koje smo odmah kad smo se vratili iz shoppinga poduvali.

Oliver je otišao posle tri sata. Rekao je: „Podmiti me nekom kasetom“, i uzeo Srkijevu Mss. Parker i moj Amarcord. Pre toga se desila jedna neprijatnost – hteo je da gleda Wendersovu Lisabonsku priču. Imam dve kasete na čijoj nalepnici piše Lisabonska priča, ali na obe je taj film pre-nimljen i sada su tu - gay porniči. Morao sam to, tako otvoreno, da kažem Oliveru. Da li mi je poverovao, ne znam.

15. oktobar 1997.

Spremam se da progutam speed. Šta će mi? To još ne znam. Za svaki slučaj. Pola je devet ujutru. Puno toga treba uraditi, a najgore bi bilo da to uradim straight.

Noćas navratio Raško, sa svojom prijateljicom Shirom, australijanskom Jevrejkom, koju je upoznao u Izraelu, a koja je sada kod njega u poseti. Ona napisala pesmu:

„Not For Love Or Money:

Not for love or money
Will I call your name.
Not for love or money
Will I call in vain.
Not for love or money
Will I bear the shame
But for love and money
I will bear the pain.“

* * *

Naravno da se sada kajem što sam uzeo drogu, i to hemijsku drogu. Ne treba telo, baš u tolikoj meri u kojoj ja činim, navikavati na otrove. Jer nije problem to što će telu ti otrovi postati neophodni, nego je problem što će se ono u toj meri naviknuti na otrove da posle više neće moći da ga ubiju. Ali o tome ću misliti kad dođe vreme za umiranje, kad se već jednom na kraju ukaže taj samrtni čas.

* * *

She is very nice girl. A mi smo dječaci koje je teško razumeti.

16. oktobar 1997.

Speed sam juče samo naslutio, ujutru, a posle je zaista tako tekao dan. Najpre, Srki, potom Daca (vratio joj 50 DEM), pa M&K, pa sreli Srđana Furtulicu (popili piće sa njim u „Platou“, na Filozofskom fakultetu), pa Andrej, pa Mirosavljev rođendan, pa – na kraju, i najvažniji – Mića.

Ne znam da li sam se osećao baš dobro. Ceo dan grass, puno grassa. A sada opet samoća. I, valjda, tako u nedogled. Voli li me neko od svih tih ljudi? Ja njih volim sve, jako mi je do njih stalo. No, svakako, najmlađi od njih najviše me se tiče. Moj mali Mića. Toliko je priča u njegovoj glavi, koje mogu samo da naslutim. Mogu da ih naslutim sasvim dobro, čak i da ih znam, na nekih način. Ali on ih ne govori. Mića je, na jedan slatko-patetičan način – nedokučiv.

17. oktobar 1997.

Srđanov dvadeset i peti rođendan. Telefonirao mu i čestitao, čim sam ustao.

Potom, ispijajući „jutarnju“ kafu, čuo veoma dramatičnu

vest na radiju. Izgorelo je Jugoslovensko dramsko pozorište. Požar je počeo jutros u osam sati, a ni sada još nije sasvim ugašen (skoro je 2 popodne). Krov se obrušio iznad velike sale, scena je oštećena, izgoreli fundusi. Svi kostimi uništeni. „Ono što nije izgorelo u požari, uništili su vatrogasci gaseći požar“ – kaže izveštač! Izgorela je čak i arhiva, što je najstrašnije. A u velikoj sali večeras na reperotaru bila je Buba u uhu, u režiji Ljubiše Ristića. Njegova diplomatska predstava, predstava starija od mene.

Čudno, na jedan način bih mogao da budem radostan. Nietzscheovo: „Treba gurnuti ono što se ruši“. A u stari, tužan sam: eto, naime, još jednog dokaza – kao da nam je stvarno potreban – da će tragove naših konja zaista zavejati sneg. Izgleda da je upravo u tome veličina, da sve prolazi, da ništa stvarno nije večno. Tako, dakle, ni naša tuga neće zauvek trajati. Bolje se osećam: jedan dan bliže smrti. Još jedan.

Ima, ipak, nečeg veoma odvratnog u vesti o požaru u JDP-u - rekonstrukcija, do koje će pre ili kasnije doći.

istog dana TEA-TIME

Došao sam, već sada, u ono a(nti)seksualno doba Jeana Cocteaua i postao „prestar za seks“. Shvatio sam da je moja seksualna funkcija – kako je pisao Reich – „proždrla samu sebe“, da je tako sasvim nahranila autodestrukciju, koja me opseđa od detinjstva. Kao što i samoubistvo, samouništenje nastaje i postoji samo u rečenici, kao što pisac ubija sebe rečenicom, na isti način egzistira i telesna ljubav. Koreni tog platonizma, jasno je, danas ne postoje nigde osim u literaturi i, manje, filozofiji. Pisac, kao što umire, kao što se samoubija, tako se i jebe u rečenici, rečenicom, odnosno rečeničnim konceptom. Zato mi je – naročito sa prijateljima, koji su mi intelektualno bliski, pa i estetski – oduvek bio stran svaki fizički kontakt, od rukovanja, do prijateljskih dodira. A kamoli seks.

Naravno, postoje ljudi sa kojima je taj platonski rečenični koncept nemoguće ostvariti. Odnosno – moguće ga je ostaviti jednostrano; kao što se ja jebem sa S.-om a da pri tome ništa ne osećam, ili bar nisam svestan tog osećaja, tako se u mom rečenično-ljubavnom konceptu Andrej jebe sa mnom ne shvatajući da to čini. Baš na isti način kao ja sa S.-om.

Raško je u svemu tome najneviniji. On je – kao Riba ispod Davidovog Štita – oduvek uspeo da iz svih situacija izađe nepromenjen, emocionalno nedotaknut. Baš na onaj isti način na koji ga se nije doticao očevo (hirurški) rad, nije ga se dotakao ni moj (erotsko-poteski) rad. Nije ga se dotakao ni jedan jedini rad, pa ni njegov sopstveni. Raško je ostao onaj isti četrnaestogodišnji dečak kome je otac, pred prvi samostalni (bez roditeljske pratnje) put u inostranstvo, pokazao rendgenski snimak raka debelog creva, koji je baš tada operisao. Raško je mirno pogledao taj očevo rad, i zauvek osetio nadljudski prezir, tu provaliju, nepreglednu distancu, i sa tim osećajem-bezosećajem odleteo u Izrael. Pet godina kasnije, gledao sam ga, prvo u onoj mučnoj sceni, na aerodromu u Los Angelosu, kada mu je neka Palestinka tražila novac. A potom, tako zbunjenog, tako nedotaknutog, gledao sam ga dok mi je sa ravnodušnošću koja uvek pleni – jer je dobro sakrivena wildeovskom „Maskom koja je iskrenija od lica“ – govori o toj sceni, o toj velelepnoj porodičnoj sceni.

18. oktobar 1997.

Srđanova žurka je noćas. Juče je navratila Ivana Rakidžić kod njega, kao i „porodični krug“, ali sam ja došao suviše kasno, pa nikog nisam sreo. Razgovarali smo sami, i čuo sam odvratnu vest od njega. Žix je rekao Draganu Jelenkoviću kako je sreo Srđana „sa onim pederom“. A Srđan je na to rekao da je „žalosno da je Žix od tog čoveka, pored svega što

on radi, zapamtio samo to da je peder“. Ja sam zgrožen: očekivao sam da jedan umetnik, intelektualac, koji je završio dva fakulteta (filološki i vajarstvo), i koji je i sam gay, i koji se druži sa mnogim gay umetnicima, bude na malo višem nivou nego što je bio onaj matori železničar-obučar iz Sente. To sam i rekao Srkiju. Nešto slično imam nameru da kažem i Rašku, koji je (bio) najbolji Žixov prijatelj. Reći ću mu da očekujem da on, kao Jevrejin, pokaže malo više solidarnosti kada njegovi prijatelji tako govore o meni u „napadima“ svoje vulgarne i primitivne homofobije. Bar zato što je Jevrejin, ako drugih kvaliteta već nema (mislím na political correct, pre svega). Jer Jevreji, homoseksualci i masoni uvek su bili žrtve istih ideologija, bar u savremenoj istoriji: od španske inkvizicije, do Hitlerovih i Staljinovih logora.

19. oktobar 1997.

Koliko je strašan taj trenutak, taj zaleđeni trenutak, za koji ti se odjednom učini da bi mogao da bude večnost, da bi zauvek – kao na fotografiji – mogao da postoji. Tada sam shvatio taj nepodnošljivi bol, nemogućnost da se pobegne od neminovnosti opstanka, sve do kraja, do krajnjih granica.

I dalje sam skamenjen, preplašen, srozan na nivo novorođenčeta koje ne može da opstane samo, koje nije sposobno da preživi. I – koje je zaista na granici ludila.

Zaledio sam se, ukočio, pretvorio ceo u jedan neizdrživ energetska grč, kada sam shvatio večnost moje ljubavi dok sam noćas i jutros gledao Andreja dok spava. Trebalo mi je nečije telo, nečija stvarnost da u tom trenutku ne bih umro od tuge posmatrajući njegovu beskonačnu nežnost male bebe. Bio mi je potreban nečiji dodir, nečija nežnost, a u isto vreme ja sam svu nežnu energiju usmeravao ka njemu.

23. oktobar 1997.

Prvi put ovaj Dnevnik je s t v a r n o jutarnji. Ono što je trebalo da me uspava, razbudilo me, i još uvek ne mogu da zaspim - u pola osam ujutru. U četiri noćas počeo sam da čitam roman japanske spisateljice Yoshimoto Banana, Kuhinja, i nisam ga ispustio iz ruke sve do sedam sati, kada sam pročitao poslednju, 89 stranu. Od Cocteauovih Les enfant terribles – što je bilo pre, sigurno, godinu i po - nijednu knjigu nisam pročitao tako, bez i jednog prekida, integralno, u „jednom dahu“.

Možda ću i ja, jednog dana, uspeti da pišem takve romane.

Kuhinja je tako čarobno jednostavna. Romani, takvi, jednostavni romani – to je ono što bi me moglo spasiti depresije.

28. oktobar 1997.

Slušao Ljubišu Ristića, koji je držao oproštajni govor na sahrani XX Kundaka, funcionera JUL-a i srpskog biznismena. Ristić je pročitao pismo koje je pokojniku Mirjana Marković poslala iz Indije. Kometar: „Pisati pismo mrtvom čoveku - to je već vrhunska perverzija“.

TEA-TIME istog dana

Danas sam započeo jednu anketu.

Tu ideju sam dobio kada sam prvi put putovao u Paris, 1994. godine. Da ne bih prekršio avionski limit za težinu prtljaga na koji se ne plaća doplata, mogao sam, naime, na taj put da ponesem samo jednu knjigu. Loše iskustvo, naročito iz leta 1993. – kada sam iz Beograda u Suboticu, pa potom ponovo nazad, preneo 250 knjiga iz moje biblioteke – bilo je zaista za mene upozorenje. Zato sam odabrao samo jednu, i to laganu, knjigu: Wildeov De profundis.

Tako, dilema koju sam tada imao inspirisala me da razne ljude navedem da naprave svoj spisak, da reše svoju dilemu, ako do nekog sličnog putovanja i u njihovom životu dođe. Zamolio sam ih, dakle, da mi odgovore na sledeće pitanje.

Koje knjige biste poneli na pusto ostrvo (najviše 5)?

Evo šta su mi odgovorili:

DIANA RADOSAVLJEVIĆ (1967, scenografkinja, Novi Sad):

1. Dostojevski, Zločin i kazna
2. Marquez, Ljubav u doba kuge
3. Thomas Mann, Čarobni breg
4. Miroslav Krleža, Ertej (drama)
5. Bulgakov, Majstor i Margarita

MILAN LAZAROV (1979, učenik, Pančevo):

1. De Sade: Filozofija iz budoara

ZLATA KUJDUR (1966, slikarka, Novi Sad):

– Ne samo da imam spisak, nego sam i odvojila te knjige na svojoj polici:

1. Novi zavet
2. C.G.Yung, Čovekovi simboli
3. Thomas Mann, Doktor Faustus
4. Istorija moderne umetnosti
5. Yi-Jing

VESNA STANČIĆ (1971, studentkinja, Pančevo)

Odbila je da odgovori, uz komentar:

– Smatram da je čitanje gubljenje vremena.

URBAN ANDRAS (1970, reditelj, Senta), ništa nije

hteo da mi kaže, osim da mu je to zanimljivo. Ali ništa od spiska.

MIROSLAV RADONJIĆ (1937, teatrolog, Novi Sad):

1. Stari zavet i Novi zavet
2. Shakespeare, Soneti
3. Dostojevski, Braća Karamazovi
4. Marguerite Yourcenar, Hadrijanovi memoari
5. Ady, Krv i zlato

MIROSLAV SAVIĆ (1971, petrolog, Pančevo):

1. Hulo Kortasar, Školica
2. James Joyce, Portret umetnika u mladosti
3. Zen priče
4. T.S.Eliot, Četiri kvarteta

SRĐAN STANČIĆ (1972, scenograf, Pančevo):

1. Daniel Defo, Robinzon Kruso
2. Stolarija (priručnik iz edicije „Uradi sam“)
3. Kućni majstor (edicija „Uradi sam“)
4. A.Veljić & S.Govedić, Brodovi na Jadranu
5. Biblija (i Stari i Novi zavet)

BANE PRINCIP (1967, student etno-antropologije):

1. Novi zavet
2. Yi-Jing
3. Kalevala (finski ep)
4. Borhes, pesme
5. Omar Hajam, Rubajie (Zbirka persijske poezije XII veka)

DACA RADOVANOVIĆ (1973, inženjer informatike):

1. George Orwel, 1984.

2. Stevan Pešić, Svetlo ostrvo
3. Sent Egzeperi, Mali princ
4. Daglas Adams, Autostoperski vodič kroz galaksiju
5. Shakespeare, Bura

MIODRAG „VANILA“ (1979, učenik privatne Klasične gimnazije, Novi Beograd):

1. Paolo Koeljo, Alhemičar
2. Psihološka studija magije (priručnik)
3. Psihologija uspeha (priručnik iz edicije „Uradi sam“)
4. Scott Peck, Put kojim se ređe ide
5. Sofijin Svet

ANDREJ VUČENović (1979, student filozofije, Hrvatska/Srbija):

1. Ranko Marinković, Kiklop
2. Spinoza, Etika
3. Ivan Glišić, Dog Faker
4. Zlatna grana
5. Ivica Čuljak, Mentalni ranjenik

29. oktobar 1997.

U jednom delu Pisama Hamletu stoji kako se moram ubiti da bih svoju agresiju okrenuo prema sebi, da ne bih povredio druge.

Zašto sam sada budan? Ima li i jednog jedinog razloga?

Noćas sam, zaista, to osetio, u jednom trenutku – gušenje. Činilo mi se da mogu da se odlučim, tada, da li da umrem ili ne. Odlučio sam se da nastavim da dišem. Kako banalno, kako odvratno.

Zašto sam uvek tako prokleta sam, tako nikako nevoljen, tako zauvek ostavljen? Ne mogu da poverujem da sam baš toliko grešio da zaslužujem ovako mučnu kaznu, sporu i

mučnu. Naravno, „svi smo mi grešnici. Zato je Isus razapet na krst.“ Da li me užasava ili me teši ta - sigurnost dolaska smrti? Ne znam. „Da li se mogao spasiti?“ To Kosztolányijevo pitanje u nekrologu Csáthu kao da je pitanje koje bi svi mi sebi trebalo da postavimo.

30. oktobar 1997.

Telefonirao sam Nikoli Kitanoviću - alias Raul Amon - sinoć. Tako smo lepo razgovarali. Kaže mi da piše roman, koji će biti prvi gay roman, roman o erotskom gay životu u Novom Sadu. Rekao sam mu da je moj Paris-New York prvi gay roman, sa čime se on – nemajući kud – složio. Ali je dodao da je to mađarski roman, sa čime sam se ja - nemajući kud – složio. „Pa vi ste mađarski pisac“ – to mi se najviše dopalo kad je rekao. To celog života želim da budem. I, zaista, iako je Paris-New York napisan na jedinom jeziku na kojem sam ja mogao da ga napišem, to je apsolutno mađarski roman: tekst napisan apsolutno na mađarskoj kulturi, tekst koji „obrađuje“ mađarske arhetipe, tekst, na kraj, sasvim razumljiv samo nekome ko dobro poznaje mađarsku literaturu, umetnost, pa i istoriju.

2. novembar 1997.

Bila je to veoma velika greška: videti se sa svom trojicom u isto vreme. I sa Raškom, i sa Andrejem i Mićom. Kada je Raško izašao, izgovorio sam rečenicu iz Goetheovog Fausta koju je Thomas Mann rekao svojim sinovima kada je Tadjo (iz Smrti u Veneciji) odlazio iz njihove kuće u Minhenu: „Da li vam je drago da taj mladi majmun nije više sa nama?“. Sve se, na kraju, svede na taj sukob „intelekta“ i – mladog majmuskog – tela.

4. novembar 1997.

Trebalo bi da sutra uveče Raško i ja gledamo film Jiržija Mencela Selo moje malo. Možda sam taj film već gledao, na televiziji. Ne mogu da se setim. Čudno je to da sam juče sa Mićom bio u bioskopu (Robinson Crouso), a sutra ću – nadam se – ići u bioskop sa Raškom.

Nismo planirali juče da gledamo taj mučni, dosadni, prazni film, Mića i ja. Ali, eto, desilo se. Trebalo je da uzmem od Vesne, koja tamo radi, u biblioteci „NIN“, u kojem su letos objavili onaj mučni antisemitski i homofobični tekst, gde su me tako grozno napali, pa sam se stoga sa Mićom dogovorio da se nađemo u pola pet na ulazu u Bibiloteku. Zapravo – u „sobi za pušenje“. Posle smo se malo prošetali, ka Tamišu. Tamo nam je Mića smotao džoint. Kada smo se uradili, pitao sam ga kuda bi hteo da idemo, a on je rekao da bi bilo lepo da odemo u bioskop. Pristao sam samo zato što mi se dopala ta ideja, ne razmišljajući o tome koji film bismo gledali. A u Pančevu se u to vreme prikazivao samo jedan. Baš Robinson Crouso.

Naravno, to mi je bilo simpatično. Naročito kada sam tu „koincidenciju“ povezao sa svojom anketom „Koje knjige biste poneli na pusto ostrvo?“.

E, da - dogodilo se nešto interesantno. Na početku filma, kada se Kruso bori u dvoboju – zbog kojeg je kasnije i doživeo takvu sudbinu – Mića je rekao: „Bolje da se karaju nego što se biju. To bi, verovatno, i voleli.“ Srđan je, kada sam mu ispričao taj događaj, kao i uvek, u njemu tražio neko „objašnjenje“ Mićinog karaktera, razloge, etc. Ja ne. Ja ne želim da to radim; ako Mića, ili već neko drugi, želi da mi kaže svoje razloge – dobro, ako pak ne – ja nemam strpljenja da ih sam otkrivam. I – važnije – nemam motive za to.

* * *

Izgleda da mi je to ostalo u amanet od Zolija, a naročito o Ferenca, da uvek tako razmišljam - o najmanje dve strane, da svet promišljam, a naročito ljubav, tim militarističkim diskursom. Uvek je na jednoj strani onaj kojeg volim, a na drugoj su strani naši neprijatelji.

Među tim neprijateljima, „izdajnicima partijske ćelije“ – kako mi kaže Aleksandar Petrović Mečka, kome sam juče telefonirao – sada je i Hermina. Naravno, među Zoltánovim i Ferijevim neprijateljima.

Kaže mi Mečka da Zoli hoće da se oženi Tanjom Keman. A meni je tako svejedno. Nisu me zainteresovale ni vesti koje mi je govorio o Feriju, da je dobio neku funkciju u subotičkom Népszínházu, ili pak u pozorištu „Deszo Kosztolányi“ - ne sećam se više. Zapravo, kako sam rekao Mečki, više me ništa ne interesuje osim novca. A iz tog perioda, iz perioda Zoltána i Ferenca, ostalo mi je samo to što sam naučio da do droge dođem bez novca. To sam i rekao Mečki da prenese Zoltánu, da je jedino što sam od njega naučio upravo to da do droge dođem bez novca.

To je groteskno!

* * *

Danas, zaista, bez ikakve droge. Sa Mićom sam poduvao sve ono što je Andrej - na moje insistiranje - ostavio za Raška i mene.

5. novembar 1997.

Veoma sunčan dan. Možda napolju i nije toliko hladno, ali - mada se ova soba dobro greje - meni je uvek hladno kada se probudim. Kada se lišim slatkog sna. Ne verujem da je to iz nekih „metafizičkih“ razloga, doduše. Ali, svejedno, zašto

ne iskoristiti tu metaforu. Hladno mi je kad se budim iz „slatkog sna“, iz tog jedinog dela svoga života koji je zaista osmišljen, u kojem nema briga, dosade... Da, Woyzecka se sećam: „Pakao je hladan, Mari“.

Skoro sam srećan kad pogledam u nebo. Sećam se da mi je u „gradu svetlosti“ najviše nedostajalo nebo. Ne mogu da se setim zašto. Zašto nisam gledao – ili, možda, zaista nisam mogao da vidim – nebo u Parisu, to ne znam. Ne mogu da se setim zašto. Ali znam da mi je nebo tamo nedostajalo, da sam se nekako gušio. Razdvojenost od prijatelja, to je ono što me je uvek najviše užasavalo, proizvodilo u meni taj osećaj gušenja. I to divno nebo – ili Nebo – koje je svima nama iznad glave, sigurno je neki simbol...

9. novembar 1997.

Opet, parafraza Gidea: ...umor je ono što me sprečava da pišem.

Umorno telo. Ne telo na umoru.

Ipak, hitam da zabeležim, da sam sebi prijavim osećanje ljubavne prisutnosti, zadovoljnosti zbog noći koju sam proveo sa Mićom.

Hodajući sada ulicama – otišao sam u Preobražensku crkvu, u kojoj smo i Mića i ja kršteni, a u blizini je njegove kuće – osećao sam da je, napokon, sve dobro. Uprkos svemu, uprkos svim preprekama, osećam, znam da je moja ljubav prema Mići iskrena, istinita. Zaista, napokon je dobro.

Sve je napokon dobro.

10. novembar 1997.

Sa Mićom kod Srđana gledali My Own Private Idaho Gusa van Santa, i duvali, naravno. Mića mi je sve draži i draži. Potpuno ispunjava sve moje vreme.

Juče ujutru, kada sam, prateći Miću, otišao u Preo-

bražensku crkvu, i tamo video taj predivi ikonostas Uroša Predića – to je bilo posebno iskustvo. Molio sam se u miru, tišini, intimističkoj atmosferi i lepoti te crkve. Sam. Za Andreja i sebe. Dok sam stajao pred oltarom, kao da su mi se vratile slike mog krštenja (a sve je u toj crkvi, zaista, već 25 godina, otkad sam u njoj kršten, ostalo isto; isto sam to sve gledao i januara 1972. godine, na Svetog Savu, po kojem sam i dobio crkveno ime), i molio sam se Bogu za oproštaj greha, da opet budem – koliko je to moguće – nevin kao tada, tada kada sam bio jednomesečna beba.

Religija i ljubav, to je ono što je čoveku neophodno da bi pre-živeo! Koliko se bolje osećam već od utorka, od onog dana kada sam slučajno „zalutao“ u Crkvu sa dva tornja baš na večernju službu! To je zapanjujuće. To je divno. A plus svega toga, taj divan odnos sa Mićom, to prijateljstvo koje mi svakoga dana izgleda – i sigurno tako i jeste – sve prisnije, sve otvorenije, sve iskrenije, lepše, i sa više poverenja.

Kad pogledam Miću, ponekad, plače mi se od tolike lepote, od tolike koncentracije mladoličja, lepote, nevinosti i nepatvorenosti što sija sa njegovog lica, što izbija iz svakog njegovog pokreta.

To mi se događa. A kao da sanjam. Zaista ne mogu da poverujem, skoro se uplašim (Feri mi je to rekao: „Bilo mi je toliko lepo da sam se uplašio“ – kada se prvi put drogirao kokainom) kad ga gledam, kad zaista osećam njegovo prisustvo.

A tek taj „trip“ sa Mićom i mojim višegodišnjim prijateljem Miroslavom Savićem. Kako je to čudno. Upoznao sam dva brata! Mića se toga setio, nakon što su se on i Miroslav sreli, najpre u Galeriji na promociji knjige Ivane Malek, a potom i kod mene - setio se, ukapirao je da mu je Miroslav veoma blizak rođak (njihove dede su rođena braća).

Eto, tako, sad sam zaljubljen u brata svog najboljeg prijatelja.

Zaista, bizarno.

Divan je ovaj svet; uvek me nanovo fasciniraju te „koincidencije“, taj – opet da citiram Marka Ristića – „Slučaj, moj stari saradnik“, koji nas uvek vodi do nekakvih, ovakvih igara.

I sa Raškom sam danas pričao, kad sam – od pola sedam do osam uveče – bio kod Srđana, da bih mu vratio jaknu, koju je prošle noći zaboravio kada je bio kod mene (pre toga ovde smo došli – sa žurke od Vesne – Mića i ja, pa i Miroslav, potom). Rekao sam mu da sam mu zahvalan što nije pošao sa mnom da pogledamo zajedno Selo moje malo, jer sam umesto sa njim tada izašao sa Mićom. A tada su započeli naši česti, svakodnevni susreti.

Sa Mićom je sve nežnost.

11. novembar 1997.

Pada predivna kiša. Ponovo ustao u četiri posle podne. Pogled na prelepe zlatoliste breze. I dalje jako toplo: sigurno preko petnaest stepeni.

Sve me podseća na to predivno nedeljno jutro, kada smo Mića i ja prolazili Tolstojevom ulicom, pa skrenuli kraj ulaza u Katoličko groblje. Ne mogu da zaboravim te divne odsjaje sunca sa žutog brezovog lišća koje nam je dodirivalo, na momente, lica.

Rekao sam Mići da, ipak, nije sve tako „bad“, da smo, ipak, božiji miljenici. I to ne samo zato što smo – kako kaže, večno melaniholični, Miodrag Kojadinović – „svakim danom sve bliže smrti“, nego... „Pa, zamisli da sada duva vetar, da je dva stepena iznad nule, da je blatnjavo...“ A bilo je divno sunce tog 9. novembra, ujutru, u nedelju.

I sada je toplo. Probudio sam se – kao i nekoliko dana pre, od subote do danas zapravo – u sumrak. Ni sada nije „bad“, ni vreme ni druge stvari.

* * *

Juče sam, telefonom, pričao sa Zolijem. Zaista lep razgovor. Najviše o situaciji u kojoj smo se „svi mi“ – Andri, Feri, on i ja – našli. Jesmo li tužni? Jesmo li zadovoljni? Šta smo dobili? Šta smo izgubili? Na ta pitanja - koja smo, usput, jedan drugome postavili – Zoli i ja nismo bili sposobni da odgovorimo.

Ali lepo je shvatiti da je – i posle svega – tu ostalo nešto malo ljubavi, nešto malo uspomena. I puno nežnosti.

Baš, zaista, puno nežnosti.

Andrej mi je juče, kada je bio kod mene, pre nego što smo pošli kod Srđana, rekao da ću završiti u Raju. Kad osetim tu nežnost, tu naročitu solidarnost koja povezuje nas, ljude koji su imali zajedničku prošlost, kao Zoli i ja, onda pomislim da mi je u Raju zaista i mesto, da sam zaista zaslužio da se nađem tamo.

Ali onaj mali Đavo, kojeg je Feri izmislio, koji će Zolija bockati u petu kad bude na Nebu... Andrej ga se, naravno, setio. I ja. Naravno.

A sada ću u šetnju.

12. novembar 1997.

Žurim da zabeležim taj tužan događaj. Pola tri je noću. Završio sam oproštajni telefonski razgovor sa Srkijem malo-pre. Ujutru, u jedanaest, poleće njegov avion.

Paris, Paris... Meni nije doneo radost kada sam bio u njemu. Ako budem molio Boga da sa Srđanom bude drugačije može se desiti da ga zauvek izgubim, da se tih 55 dana, koliko, kako je planirao, tamo ostaje pretvore u mnogo još dana, meseci i godina.

14. novembar 1997.

Prvi put baš ni u jednom smislu ovaj Dnevnik nije jutarnji; niti sam sada (sedam uveče) ustao, niti je jutro.

Skoro 24 sati, od srede uveče, kada je Miroslav došao kod mene, nisam bio sam. Ni jednog jedinog trenutka.

Hteo sam da pribeležim te divne trenutke provedene sa prijateljima, da ostavim nekakav ozbiljniji trag o njima nego što je samo notiranje u moje rokovnike – “dnevike“. Ali, eto, ne ide, baš ne.

Ne mrzi me da pišem. Jednostavno, u ovom trenutku nisam sposoban za to.

Ipak, važno je da sada zabeležim: na kraju je sasvim jasno da sam se, na ovaj ili onaj način, zaljubio u Miću. To je lepo, i to je dobro.

Evo, setio sam se – i tako će ova beleška dobiti neki smisao - šta sam mu juče rekao: „Što te više gledam, više te volim“.

To je potvrdio i astro-prognozer u nekim dnevnim novinama koje sam juče pregledao u „Kupeu“, kafiću u koji smo otišli na popodnevnu kafu. „Mislili ste da se više nikada ne možete zaljubiti. Prevarili ste se!“ – doslovno tako glasio je moj horoskop „za ljubav“. A pogodili su mi stanje i u pitanju novca. Veoma mnogo para (naravno, mnogo samo kada se gleda na moje materijalne ne-prilike) sam potrošio juče, i to bez ikakvog, skoro bez ikakvog, razloga.

* * *

Još jedna slučajnost. Baš juče sam dobio novi broj Symposiona. U njemu objavljeno pismo (sa njegovom vojničkom adresom) Szabó Palócz Attile. A baš pre nekoliko dana, uramio sam jednu fotografiju iz Wozzecka na kojoj on leži, na vratima, go, okrenut leđima. Zoli mi je – kada smo

prekjuče razgovarali telefonom - rekao da je u vojsci. Da, to je bilo smešno. Pitao sam Zolija zašto je Attila u vojsci, a on mi je kazao: „Zato što su ga oterali“. Smešni Zoli. Uvek smešni Zoli. Moj smešni Zoli.

17. novembar 1997.

U subotu uveče, Mića i ja smo kupili u Ragdby klubu (jednom interesantnom kafeu u Pančevu) horse. Jedan, ne baš čist, kvoter. Pošto je to bilo usred noći, a u kući nisam imao nijedan limun, a imali smo i samo jednu dovoljno tanku iglu, pošmrkali smo taj kvoter. To je bila srećna okolnost; iovako sam bio stondiran juče čitavog dana, i bilo bi još gore da smo ubrizgali tu odvratnu mešavinu.

Do sada sam heroin koristio samo da bih se spustio sa drugih droga: ecstasyja, speeda i trave. I ovog puta sam se „spustio“ sa anfetamina. I to baš spustio.

Sve u svemu, vikend koji treba što pre zaboraviti. I, još važnije, vikend koji ne treba nikada ponoviti.

18. novembar 1997.

Posle toliko vremena, juče je prvi dan da nisam video Miću. Pričali smo telefonom dva puta, oko podneva, a potom me je on pozvao oko pola jedan noću. Miroslav ga je posetio sinoć, i ukorio ga jer smo u subotu uzeli dope. Ali to nije bilo potrebno – bar mi je tako Mića rekao kada me je pozvao pošto je Miroslav otišao od njega - jer je i on sam „pljuvao po sebi“; kao ni meni, ni Mićku nije bilo dobro u nedelju čitavog dana, i odlučio je da se više ne drogira. – „Nije pitanje da li možeš, nego da li hoćeš da prestaneš da se drogiraš“, to sam mu rekao. – „Da; hoću“, iznenadio me njegov odgovor.

Pitanje je, ipak, i u Mićinom i u mom slučaju, da li možemo da hoćemo da prestanemo da se drogiramo. Da li smo u stanju da o tome sami donesemo odluku.

Ne znam, stvarno ne znam.

Jedino mi je veoma drago da je dejstvo tog horsea, kao i speeda, koji smo prvo uzeli, pa potom se heroinom „spustili“ sa njega, sasvim prestalo. Ne bih više mogao da podnosim to užasno, idiotsko down stanje.

Eto, to i nije loš opis stanja pod dejstvom heroina. Pošto sam snuffovao dope sa Mićinih pristiju, tj. jagodica, napisao sam Srđanu, na jednoj razglednici (koju ne verujem da ću mu poslati): „Nedostaje mi ono što je do maločas bilo na Mićinim prstićima, a sada je u našim mozgićima“. Zaista, nakon što smo ušmrkali heroin, mi u glavama skoro da nismo imali ni mozgiće. Nikakav osećaj, nikakva misao. Bilo koju drogu bih pre uzeo nego heroin.

A posebno mi se gade dileri. Heroin u Makedoniji ili, u krajnjem slučaju u Nišu, gde ga pretpostavljam nabavljaju, košta 30-40, najviše 50 DEM za gram, a oni ovde kvoter prodaju za 25 DEM. I ni to im nije dosta nego ga mešaju sa šećerom. Mogu da zamislim koliko bi bilo opasno takav heroin uzeti intravenski.

istog dana DINNER TIME

Prvi sneg je pao danas oko tri po podne. Prvi put nije mi doneo nikakvu radost.

Posle svađa sa majkom, mučnih, ružnih, krajnje sirovih i surovih, još jedno razočarenje. Našao sam se sa Mićom ispred Preobraženske crkve (u kojoj smo obojica kršteni). Otišli smo na večernju službu, ali potom nismo došli kod mene – kako smo se dogovorili – da gledamo film, jer je Mića žurio. Pogledao sam tako, drugi put *Stealing Beauty* Bernarda Bertoluccija sam. Izgleda da sam i Mići, kao i mnogima pre njega, dosadio. Izgleda da je to kraj iluzije.

19.-20. novembar 1997.

Miroslav i Mića su upravo otišli, i mene proganja taj

užasan utisak. To gadno osećanje, ta misao... sve tako u beskraj. Ja sam stranac među njima. Među svima njima. Na kraju „uvek proviri Caja“. U drami Konak Miloša Crnjanskog mladi knez Miloš Obrenović to kaže svom adutantu. Kad god bi mu se neka devojka dopala, bilo koja od mnogih devojaka sa kojima je plesao na igrankama širom Srbije, njemu bi se na trenutak zgadila, odjednom bi u njenom licu video Caju, odjednom bi iz njenog lica provirila njena odvratna, primitivna majka. Ta metafora me proganja, zbilja je tako. Svi ti moji tako zvani prijatelji... svi ljudi ovde, iz svih njih, pre ili kasnije, proviri Caja. Nikad kraja beskrajnom seljačkom primitivizmu u ljudima.

Sada se sećam svega negativnog. Puno toga negativnog mi je u glavi. Sve negativno mi je u glavi.

Pre svega – to je sada potpuno jasno – ogorčen sam i zgrožen zbog tako naglog zblizavanja dva moja prijatelja, Miroslava i Miće. To mi je tako odvratno.

Samo bi Andrej sada mogao da mi pomogne, samo bi on sada mogao da me razume. Da poljubim njegovo čelo, da pogledam njegove oči, to bi me smirilo. Ili, rakija sa barutom, koju Woyzecku preporučuje Andreas.

Da imam bilo kakvu mogućnost, za bilo kakvo, koliko-toliko, bezbolno samoubistvo – odmah bi to učinio. Da mogu, odmah bi nestao; život treba uništiti, razbiti ovako komplikovane odnose. Odnose koji su mi se zgadili. Zaboraviti ljude koji su mi se zgadili.

Eto to čemu mislim: Klaus Mann se pita zašto se čovek ubija. „Zato što više ne želi doživjeti slijedećih pola sata, slijedećih pet minuta, zato što ih NE MOŽE IZDRŽATI. (Odjednom se nađe na mrtvoj točki, na točki smrti. Granica je dosegnuta – dalje se ne može!)“ Ja više ne mogu podneti ni minut svog života, ni sekund, a ne ubijam se iz kukavičluka.

(VREMENSKI JAKO MALO – sat najviše - KASNIJE,
A TAKO PUNO DALEKO U DRUGOM SMISLU...
DALEKO OD TIH OSEĆAJA. ZAPRAVO NAJBOLJI
NASLOV)

iste noći, LIFE TIME

Zvao me je najpre Miroslav, a potom i Mića. U poslednjem trenutku su usledili ti pozivi; da su me samo malo kasnije pozvali, već bih otišao u Ragdby i tamo se zapio do besvesti. I, posle, ko zna šta bi bilo.

Bog me iskušava. Ovo što se dogodilo malopre, večeras, za vreme prethodne dnevničke beleške, dok su Mića i Miroslav bili tu... sve je to jedno veliko iskušenje. Do te mere su išli ti osećaji da ja, naravno, nisam dovodio u pitanje postojanje Boga. Ja sam Boga prezirao, ja sam Boga mrzeo, jer me je doveo do takvog stanja, do takvih misli i osećanja, do takvih – događaja.

A sada vidim zašto se to dogodilo, zašto sam morao da prođem kroz to kroz šta sam pre sat i nešto prošao: da bi se moja osećanja učvrstila, da bi se moja vera učrstila.

Sad znam zašto sam morao da pomislim da sam prezren: da bih - posle tog očajanja, mnogo jače nego pre njega – shvatio da sam voljen, da me i Mića i Miroslav vole, da im je stalo do mene. (Zašto bi, inače, podnosili te moje užasne „kaprice“, tu moju histeriju? Ali to što sam sada, u ovoj zagradi, napisao nikako nije jedini „dokaz“ te ljubavi. Nikako jedini, i ponajmanje najbitniji.) Ta je ljubav veličanstvena. Veličanstveno je voleti i verovati u Boga.

Sve ovo što se dešava ponovo me podseća na sve moje velike ljubavi, na te natprirodne ljubavi koje je moguće verbalizovati samo na onaj način na koji je Nietzsche verbalizovao, tj. tekstualizovao svoju ljubav prema Wagneru u

Slučaju Wagner, ili pak nesrećni anti-patriota Ljubomir Micić u svom tekstu „Hvala ti, Srbijo lepa“. Tako se voli – diskursom mržnje. Mnogi su moji prijatelji bili žrtve toga, mnogi ljudi koje sam voleo (Feri najviše u „Három pont“, pa u Paris-New Yorku). Pisao sam i govorio tako strašne stvari o njima, izbacivao sam iz sebe te krikove mržnje. Iz jednog jednostavnog razloga: jer sam ih voleo, jer sam ih previše – ma šta to „previše“ značilo – voleo. Kao Friedrich Nietzsche Wagnera. Baš na taj način.

Nema reči - ma koliko uvek smatrao da je „vantekstualno samo metafora“ – da opiše nežnost koju sada, naročito posle ovih događaja, osećam prema Mići. I prema Miroslavu takođe.

Ponavljjam: ovo je bilo iskušenje. To je, kao i sve drugo, naravno, uradio Bog.

* * *

Mića mi je to sada rekao, da je radostan i da mu se plače u isto vreme. I ja se sada tako osećam. Ophrvan sam ogromnom radošću, ogromnom nežnošću, ganutošću nad čitavom situacijom, nada mnom koji sam mislio – osećao, stvarno tako osećao! – da sam prezren od ljudi koji su mi prijatelji, koji me vole. Nisam tražio potvrdu te ljubavi, a dobio sam je, i od Miroslava i od Miće, u najesencijalnijem smislu. Ispostavilo se da je upravo to nuda veritas, jedna potpuno ogoljena istina.

Ne smem ni da mislim šta bi se dogodilo da me nisu zvali telefonom, kakvu bih fatalnu grešku napravio odričući se, uništavajući takvo prijateljstvo.

Ali to me dovodi do još jedne sumnje, beskrajne sumnje među mnogim sumnjama. Radi se o pokajanju.

Naravno da bi trebalo da se pokajem – i ne samo iz hrišćanskih razloga – što sam ma i na jedan tren mrzeo svoje prijatelje, što sam mrzeo Boga. I, naravno, kajem se. Ali, ipak,

da se to nije dogodilo, da me njih dvojica - ponavljam: sasvim nenamerno – nisu povredili, da li bih sada mogao da osećam takvu blagotvornost njihove pozitivnosti, njihove ljubavi prema meni? Sigurno ne.

To što se dogodilo – kao i sve drugo, naravno, baš sve – božja je volja, božji izbor. „Najcrnje je pred svitanje“, tu poslovicu citira Isaac Bashevis Singer u Venčanici. Meni je sada potpuno jasno, na ovom primeru, na primeru ovih događaja šta ona znači. Da nisam u tom jednom trenutku osetio Mićin, kao i Mirosavljev, prezir, da li bih mogao da čujem od njega to što sam u ovom telefonskom razgovoru malopre čuo? Da li bi mi ikada rekao to što mi je rekao – da me voli? Da i on mene voli.

Zagrlio bih ga sada, i beskrajno dugo plakao. Mića bi zaista mogao sada da me uteši. Pošlo bi mu za rukom to što nije pošlo za rukom mnogima jačima od njega, mnogima koje sam – naizgled! - više voleo nego što volim njega. Utešio bi me, naime, zauvek.

A možda, možda je to već uradio. Možda su to već uradili i on i Miroslav.

I Bog!

Divni Bog! Bog! Bog koji jako dobro zna šta sa nama čini, i zašto to čini. Bog koji – pa čak ne samo zato što je naš Stvoritelj – ima velikih razloga da to čini. (Ima li boljeg primera, boljeg dokaza za mene da je to tako, baš tako, od ovog događaja, od ovog totalnog smrknuća pred totalno svitanje koje se odigralo u tako kratkom vremenu?) „Koga volim toga karam“, piše u Novom zavetu!

Čak mislim da se Bog ne sme ljutiti na nas, pa ni kažnjavati nas koji smo tako, najednom, posumnjali, najednom pali, pa i mrzeli ga. Bolelo nas je, patili smo...

Sada je, međutim, sve toliko dobro, sada je beskrajna nežnost, beskrajnja ljubav, beskrajna svetost. Svetost i svetlost

kojom sam obasjan sada, ne tragam li za tim čitavog života?
Da tragam. Zaista tragam.

Sada sam na cilju. Osećam, s a o s e ć a m sa Mićom.

I, naravno, na tome sam beskrajno zahvalan tom istom
koga sam do malopre mrzeo. Bogu.

istog jutra, u deset i deset

Biti iskren ne znači (samo) reći istinu, ne lagati. To je pre svega pitanje osećanja, p o i m a n j a onoga što se govori, isto koliko i onoga što se sluša, onoga što nam drugi govori. toliko sam puta iskreniji – ili, svakako, opušteniji – bio kada sam lagao nego kada sam govorio tako zvanu istinu. (Sećam se eseja Andréa Gidea Razgovor sa jednim Nemcem...)

Istina je besmislica, zato što ne postoji, pa čak ni kada je sasvim ogoljena.

Nema opravdanja za istinu ako se dok je govorimo ne osećamo dobro, ako njome povređujemo nekoga.

22. novembar 1997.

U svako doba je „jutarnje doba“. Kad god se probudimo, mi sa punim pravom možemo da kažemo da (nam) je svanulo, da je sunce izašlo, da je – dakle - jutro. To malo ljudi shvata. Zaista malo.

Mogao bih sada da budem stvarno „pesimističan“, da zaključim kako ja ne poznajem ni jednu jedinu takvu osobu. Ali ne, to nema mnogo smisla.

Raško je, na primer, takav. Kaže mi, preksinoć, kada sam bio kod njega – i u njegovoj sobi, pijuci konjak „84“ iz bara njegovog oca, čekao Mićin poziv! – da jedna njegova prijateljica piše Dnevnik heroine (devojke koja je baš, baš zavisnica od dope-a), nešto nalik na Dnevnik morfiniste Csáth Géze. Za razliku od nje – kažem Rašku, i dalje nervozno gledajući u telefon koji ne zvoni – ja pišem Jutarnji dnevnik,

dnevnik čoveka koji se napokon, posle toliko truda i muke – probudio. Raško to shvata, shvata moju potrebu da napravim jednu ogromnu distancu i od Csátha (koji je, kako kaže Nenad Racković „naš čale“, otac svih nas. Nešto nalik na „veliko bratstvo hašišara“ o kojem govori Stevan Pešić u svom Katmanduu) i od te njegove prijateljice koja se, svakako mnogo češće nego ja, lupa horse-om.

Konji! Konji! Tek danas shvatam zašto je Shakespeare stavio baš tu rečenicu u usta Richardu Trećem. „Kraljevstvo! Kraljevstvo za konja!“ To govori tiranin koji je za i zbog tog Kraljevstva dospao do propasti, koji je zbog Kraljevstva izgubio horse, i koji je – na kraju – zbog toga što konja više nije bilo izgubio ne samo kraljevstvo nego i tu svoju svinjsku glavu.

FUSNOTE ZA WOZZECKA I HAMLETA

(napisane istog dana)

Opet sam danas sa Virág Gáborom – koji, opet, opet, ne može da pročita e-mail u kojem sam mu, preko Miroslava Savića, poslao Izlomljene rečenice – pričao o Szabó Palócz Attili. Rekao sam mu šta se pre nekoliko dana, prošlog vikenda, dogodilo u mojoj sobi. Setio sam se da je jedna Attilina pesma objavljena u istom broju „Symposiona“ u kojem i treći deo mog Paris–New Yorka. Ta pesma, koja nosi naslov „A bomlás virági“ napisana je na mađarskom, ali štampana na ćirilici. Baš na fotelji iznad koje sam zakačio fotografije iz Andrásevog Wozzecka i Hamleta – kao i crtež koji mi je Andrej nacrtao kada je drugi put bio kod mene, crtež bez naziva (koji sam ja potom nazvao Kurcati antenko, jer zbilja – to je nacrtano!) – sedeli smo Andrej i ja, „čitali“ Attilin „A bomlás virági“ i gledali njegovo dupe.

Evo, da ne ostanem dužan sebi, nabrajam te fotografije (odozdo, s leva na desno):

1. Hermina (koja je igrala malog Woyzecka) drži meso u ruci i po njoj pada brašno.

2. Zoli (Laert) sedi na skelama Globa, na premijeri Hamleta (26. Bitf, Kalemegdan). Zagrlio je krst, na kojem je Isus bez ruku. Dole se vidi zvonce. A Zoli ima na sebi šinjel, vojničke cipele i kapu.

3. Andrejev Kurcati antenko.

4. Hermina (Ophelija) brije Zolijev (Laertov) kurac. U desnoj Hermininoj ruci je brijač, a levu ruku joj Zoli, svojom desnom, drži pritisnutu na njegov fasz. Desna noga mu je kraj Hermine na „podu“ od drvenih dasaka Globa, a leva mu je podignuta na poprečne skele. Hermine kosa pada preko lica (jer je sagnula glavu). Zoli je svoju zabacio, tako da se ni njemu ne vidi lice, a na sebi ima – samo šinjel.

(Masturbiram dok ovo pišem, i bojim se da ću svršiti, jer onda opis narednih fotografija – a ima ih još tri – neće biti ovako strasan. A mesta za strast ima i te kako.)

5. Još jedna fotografija iz Woyzecka (mislim sa premijere u maloj sali subotičkog Népszínháza). Potpuno je isto obučan kao i na fotografiji sa krsta, gde sedi kraj Isusa bez ruku, a ovde je označena brojem dva. Mali Zoli, sin Andráseve sestre, koji je igrao Woyzeckovog sina leži na krevetu. Otac, Woyzeck, Zoli je sedi kraj njega. A Mari, Sántó Valéria sedi na stolici u podnožju kreveta. Woyzeck i Mari se gledaju. To je u Büchnerovoj drami ona scena u kojoj Woyzeck pronalazi naušnice koje je Mari dobila od Tambur-majora, scena o kojoj sam ja pisao na početku Pisama Hamletu (u I i II pismu, mislim). To je scena koju sam ja, potom, dve-tri godine kasnije, odigrao u stvarnosti, sa Zolijem, na prvi rođendan njegovog sina, 15. decembra 1995, u gay diskoteci koja se zvala „Visage“.

6. Fotografija koja je i uzrok notiranja svih ostalih. Na njoj su Attila i Hermina. On, potpuno go, leži na leđima i

jebe meso. Ispod njegovog fasza, na vratima, o kojima ja govorim u Parateatropatiji, meso je postavljeno ispod njegovog falusa. Pod je potpuno umazan brašnom. Hermina, tj. mali Woyzeck plače (kod Büchnera, to je malo dete koje neutešno plače, malo dete iz Bakine bajke). Na ramenima nosi torbu, u ruci joj je rašljast štap. A rašlje su takođe i pod Attilinim vratom, tako da mu pridržavaju, podižu glavu, na kojoj ima sličnu kapu kao Zoli na fotografijama broj 2 i 5.

7. Duh Hamletovog oca, nepostojeći Fortinbras, Andrés, mislim, sa skela iznad posmatra ovu scenu koja se odvija u unutrašnjosti Globa na beogradskoj premijeri Hamleta. Baranyi Szilvia, Gertruda je u crnom „sado-mazo“ korsetu, a na nogama ima nalaštene čizme do kolena. Francia Gyuli, koji je igrao Rozenkranca, užetom su zavezane ruke i povučene na gore. Treća osoba na ovoj fotografiji, za koju nisam baš siguran da je Hermina, tj. Ophelija (mada Andrés kaže da jeste) potpuno je sagnuta dole, kosa joj pada preko lica, a Gertruda urla na nju i udara je.

Ova, poslednja, 7. fotografija zanimljiva je i zato što je objavljena na naslovnoj strani Almanaha pozorišta Vojvodine za 1991/92. godinu – na insistiranje Miroslava Radonjića, koji, na žalost, nije imao prilike da pogleda ni Wozzecka ni Hamleta, ali je zato pisao o prvim Andrésevima režijama – Rosi i Gušterima. Još dobro pamtim naslov ovog teksta: „Gušteri piju vodu, zar ne?“, koji je objavljen u „Uj Symposiumu“, 1989. godine. Pamtim i kako su se Andrés i Miroslav Radonjić, koji je tada bio selektor nekog festivala u Pančevu, upoznali. Miroslav je u Senti pogledao Rosu i(li) Guštere i pozvao je na taj festival u Pančevu. Sreli su se, dakle, tamo. Andrés je držao u rukama neupaljenu cigaretu, Miroslav mu je prišao, i ponudio se da mu zapali cigaretu, rekavši: „Dopusti da budem tvoj Prometej“. (Tako smo se slično i Zoli i ja upoznali, o čemu svedoči, takođe, moja Parateatropatija:

„mladić mu je zatražio šibice a ovaj ga je upitao za ime“.)
Potom, posle tog festivala u Pančevu, András je otišao u vojsku, a Miroslav, kada je to saznao, poslao mu je honorar koji je dobio od Uj Symposiona za svoju kritiku Rose i Guštera.

(nastaviće se)

**) Jutarnji dnevnik - koji je posvećen mom jedinom ljubavniku, M. L., u celosti je, po izboru autora, objavljen u časopisu Symposion, u prevodu na mađarski (prevela: Irena Tomović). Objavljen je u tri nastavka, počevši od leta 1998, do proleća 1999. godine. Delovi su objavljeni i na srpskom jeziku u časopisu Kulturtreger. Kao i na ovom mestu, za štampu je fragmente odabrao autorov prijatelj Dušan Maljković. Dnevnik je autor počeo da piše 6. oktobra 1997. a vodi ih i danas. Objavljeni su do proleća 1998. godine.*

Prostorije Žena u crnom u Cetinjskoj ulici, januar 1994.

Dejan Nebrigić

Parateatropatija (II)

**(Auto)analitični Petitio principi mog prijatelja
Romana Medine**

Moja nekadašnja domovina se raspala kao telo u grobu
nestaje svaki trag njenog imaginarnog postojanja puno je krvi
traje seljački rat

danas sam po ko zna koji put listao rečnik dekadencije
mog prijatelja malu zbirku njegovih himera takode po ko zna
koji put u tom rečniku gledao sam reprodukciju crteža si-
meona solomona koji sam do sada posmatrao čisto estetski
neprimećujući njegovu bit neprimećujući naraciju crtež se
zove mladoženja i tužna ljubav na njemu su tri ličnosti na
centralnom mestu je muškarac mladoženja u zagrljaju žene
odmah pored njih je nešto što bih definisao kao hermafrodita
ali je to u stvari anđeo koga mladoženja dodiruje samo je-
dnim prstom tužan je hermafrodit tužna je njihova platonska
ljubav ali ništa manje tuge nema ni u putenoj ljubavi mla-
doženje i njegove deve tužan je ostavljeni zarad ženidbe i no-
rmalne ljubavi zato je solomon i sam često na njegovom
mestu izabrao za njega pijedestal podarivši mu krila podarivši
mu neektivni falus anđela podarivši mu večan bol i gra-
nčicu mira koja će se sigurno pretvoriti u sibu uvodeći ga u
tajne asekualnog sadomazohizma solomon ostavljenog he-
rmafrodita ne samo što ipak ne lišava u potpunosti mladože-
njine čudne ljubavi mladoženja je čudan čovek kako bi to
rekao već ga obdaruje pored platonske nepostojeće veze

tajnom bola koji u stvari i nije bol jer je prijatan i duhovan
osećaj nešto sasvim drugo od pucanja u grudi

neektivni falus ostavljenog gotovo se i ne vidi kao
uostalom ni mladoženjin falus ne vidi se ni njegova muškost
nje ni nema pa sam dugo mislio da je ostavljeni devojka ere-
kcija anđela je nemoguća ona se graniči sa groteskom bila bi
smešna kao erekcija glumca na sceni kao kada bi se peder-
stom hamletu digao dok stavlja u kavez ofeliju koja mora biti
lijepa blijeda krhka melanholično depresivna i da odiše smrću
u ovom to jest mom slučaju ofelija je ostavljeni kako bi gro-
teskno bilo da hamlet na sred scene ejakulira na learta a
potom se roz i gil povale dodirujući hamletovu spermu kao
poslednju nadu za oproštaj zbog nepostojaće izdaje sve te pe-
rverzije izgledale bi ovaj groteskno no ja ne mogu da ne mi-
slim na njih kao što ne mogu ovaj ne pronaći tako mnogo
između sebe i ostavljenog sa solomonovog crteža jer dok slu-
šam vapaj upozorenje na skoro krvoproliće klanicu ne mogu
da zaboravim komparaciju kraja dva veka devetnaestog i dva-
desetog u sumraku ovog veka čudan splet okolnosti upoznao
me sa mrtvim punk pesnikom a potom mi je (da se malo po-
igram vokabularom bore ćosića) urban na uho šapnuo tajnu
estetike neodekadencije a potom mi je podario apsolutnu slo-
bodu u grehu koji naravno ne može postojati i igrali smo se
nihilizacijom i forsirali petitio principii i diletantizam govo-
reći da je krah to jest kraj neminovan da se ovako ne može
dalje ali i da kraja kao dekonstrukcije i kao crne rupe i kao
plohe koja ne razara već nežno guta ne postoji vapili smo za
krajem istorije i za krajem vremena ne verujući da su oni
mogući da smo mi takve sreće

dodirivao sam put kojim smo trebali da pođemo jednog
kišnog novembarskog dana osam godina pre kraja veka o sre-
ćniče rekao sam tada ti moraš da odeš da doguraš daleko tvoja

energija tajne svojstvena je geniju svojstvena je objektivnosti genija svojstvena je smrti inteligenciji i razarajućem erosu rekao je tada da ću poludeti zbog to jest od ljubavi prema njemu da će me to jako boleti i da će on patiti zbog mog bola egofilično je dodao da će ga gristi savest gotovo jasno je rekao da je to idealna veza između dva mazohiste gotovo sam poverovao da je kazna za moju ljubav neminovna i bio sam opsednut dokazujući svoj nihilizam pokupljen iz baudrillardovih knjiga onda sam se ponovo setio ostavljenog jer je rekao da će i on uskoro postati mladoženja a onda me čak na jednom jako jeftinom mestu upoznao sa svojom devom i ja sam prvi put poželeo crtež solomonov videti u priči o nama

eto zato sam nešto kasnije prilično drogiran počeo destruirati svoj razum razarajući svet i gubeći se u lavirintu memorije dodira zemlje meseca i sunca sve do saturna plutajući njegovim mislima dolazeći do woyecka do krika ovog junaka šizofrenika i plaća i bola i nepostojanja utopljenog u gledalište dolazeći do *vriska izrečenog na najdekadentnijem jeziku jeziku moćnom korozivnom podešenom za molitvu za urlikanje i ridanje koji se iznenada pojavio iz pakla da bi potom dok je sveta i veka ovaploćivao naglasak iz tog obitavališta i njegov blesak razarao sam svoj um ne samo sećajući se scene koju moj mali simulakrum simulira u u delu svog velikog simulakruma neću da upotrebim reč pozorište jer ono u ovom kontekstu ne može postojati već najpre sećajući se reči koje ne razumem i srećan sam zbog toga o moja strasti o moja strasti zašto te nema i sada dok sam sedim iščitavajući ponovo te iste redove u podzemlju napisane tragajući za izlaskom a više ne želeći kao u ostalom ni ti da izađem nemoć me obuzima a zbog nje isfrustriranost a zbog nje bes a zbog besa zločinac se u meni budi ima u tome urbanovštine čitam reči i zamišljam kako zvuče na jeziku *na kome bi trebalo da izgovaramo svoje poslednje reči ili pak reči kojima odbijamo da umremo**

ima tu mnogo urbanovštine početkom ovog veka neki su ljudi gledali sasvim drugačije simulakrume zaborav tražeći u besmislu onoga što su mislili da vide ja nisam te vrste jer sam usamljeni ostavljeni koji se povlači kroz mora ludila dodirujući prvo tlo pa potom vodu pa potom vazduh pa potom vakuum pa potom ništa dok se u ništa i sam pretvaram ja sam opsednut simulacijom tvojom time što mi već dugo ne govoriš to jest govoriš varnice plutaju nebom planete na kojoj mislimo da živimo dječaće vapim i u mislima molim za bol znajući da kao i mladoženja možeš biti žrtva sopstvenog zločina sopstvenog bega od ludila od platonskog od dodira neekativnog falusa ostavljenog bića sa krilima anđela i maslinovom grančicom u ruci od dodira već spominjane sibe koja metastazira kroz tvoj duh ti zbilja možeš biti žrtva sopstvene apoteoze možeš biti žrtva senke svoje aure ovde nije kraj jer ljubavnice koje su tužne zato što se prepuštaju telesnom sjedinjenju ipak nemaju krila anđela oh propustili smo mnogo toga bežeći od sebe kroz dimenzije koje zasad ne postoje propustili smo mnogo toga sličnu rečenicu došapnuće ti ofelija koju si možda prethodno poševio prepuštajući je mašti tuđeg tela došapnuće ti ona mnogo toga dok budete hodali beskonačjem ja nisam ti i ne mogu da zaboravim tuđu maštu pre sveta koji ponovo trune u činu zaborava i sam plutaš moj mikrosimulakrume dok na sceni koju postavljaš usred onoga što nazivaš privatnošću dodiruješ ovlaš kao mladoženja ostavljenog moju ruku prezir prema istoriji tada biva tako jak i tako inferioristički zato što tebe i nas u njoj nema i neće biti da želiš da je nestane

tačka

tu je kraj pisma koje je jedne šizofrenične noći ispisao mladić mladiću koga je voleo bio je novembar vek se završa-

vao za osam godina niko nije razumeo šta je hteo time reći posebno zato što je ostalo jako malo ljubavi a samim tim i reći za njih gradio je priču od crteža prijatelja oscara wildea poredeći planove i gutajući naraciju sasvim neveštim potezima i putanjama kojima su išle njegove misli

ding dang ding dong

čitao je dramu o devi mladoženji halapljivo pronalazeći u njoj smisao usred rata koji je voleo da naziva seljačkim ne zato što ga nije asocirao na nihil već zato što je bio demon frustrirani demon koji je svakako želeo platonstvo ali je gutao ljubavnike jer se o gle banalnosti bojao da bude sam jednostavno se trudio da pobjegne to jest da izgradi svoj rovarhaz zatvoren u autizmu i zarobljen u šizofreniji kojom se igrao samo zato što je mislio da je šizofrenik kao jedinka poseban svet i tako je jednog dana za koji je u svojoj naraciji pretpostavljao da je juče po ko zna koji put skočio kroz prozor svoje sobe buneći se protiv establišmenta slušao je krik na nepoznatom jeziku i opet bezbroj puta skočio kroz prozor svoje sobe

stanovao je u prizemlju

sedeo je u kadi punoj tople vode koja se naravno posle šest dana već prilično ohladila dok je pisao nije mislio o sledu događaja trudio se da ne bude narativan već konfuzan mislio je o sebi o sebi ludaku koji je srećan i povređen i bolan i zbog koga to jest zbog čijeg stanja uzrok tog ludila pati iznad kade bile su veoma čudne pukotine iz njih je potekla krv i sve je izgledalo vrlo urbanovski vrlo hamletovski privlačni mirisi privlačni ljudi ostavljeni je izgledao gotovo mrtav kao kada su ga na jednoj železničkoj stanici dok je čekao mladoženju

ubedivali da uopšte nije bled tako je izgledao kada su po njega došla kola hitne pomoći i kada je video oblak iz tolnaijeve priče mladić na sebi nije imao odeću nije ni mogao da je ima jer su njegova krila anđela već nezadrživo rasla

no ni taj pokušaj nije mu uspeo niko nije poverovao da je lud već u bolnici koju su mnogi zvali ludnicom sa njegovih leđa skinuli su krila koja je napravio od perja delimično izvađenog iz stare jakne novu ipak nije mogao tako lako žrtvovati za ovu simulaciju a delimično iz jastuka eh odmah su ga izbacili iz ludnice i čak pripretili da će ukoliko opet bude učinio nešto slično njegove simulacije otkriti vojnoj lekarskoj komisiji da će ga poslati na front i javno reći da nije lud glupaci nije im bilo jasno da je sve što je činio bilo samo ljubavi zarad da se trudio da mladiću koga voli podari bol svojom hospitalizacijom o bože zvezde su ipak krive ribe ili škorpija ili jarac ili bik ili vaga u toj kući mogle su u njegovom životnom horoskopu izazvati samo kratke izlete u ludilo ale ne i hospitalizaciju

nesrećni ostavljeni

dodirivao je korice knjiga mrzelo ga je da ponovo čita iste teorijske spise a za prozu jednostavno nije imao koncentraciju no pronašao je dramu o dvoje ljubavnika i ostavljenom mladiću jevrejinu anticionisti i pripadniku naroda koji je ubijao jevreje (kao da postoji narod koji nije ubijao jevreje) pronašao je dramu o ratu o ratu i mladiću zaljubljenom u mladića pripadnika naroda koji je ubijao jevreje i koji se ženi i ostavlja ga i ostavlja ga pa tako ovaj dobija krila i postaje anđeo a sve je to nacrtao solomon da bi bio na strani mladića sa kojim drugi mladić neće da spava zato da bi ovaj patio i poludeo i da bi ostao čist u svojoj platonskoj ljubavi koju oseća prema njemu

dosta

išao je ostavljeni mladić drogiran kao što opisuje u svom pismu kroz tašmajdanski park gde je kao šesnaestogodišnjak šetao kuce svoje prijateljice jednog lepog bernardinca da bi se dopao vlasnicima takođe iznajmljenih muških kućica šetao je ostavljeni kroz park svoje mladosti a sada je imao četiri godine više i dva vlasnika kućica za sobom i izgubio se onako drogiran na poznatim stazama po kojima je hodao zatvorenih očiju zato što je želeo da ga one progutaju u svom lavirintu znao je da se neće spotaći jer nikog nije bilo u parku i ne bi mu upalio stari štos koji je video u filmovima ili pročitao valjda kod castanede onog matorog narkomana valjda tašmajdanski park se zbilja pomalo širio i pomalo smanjivao trudeći se da udovolji starom prijatelju koji sada tako mnogo pati pruge staza su se preplitale pod nogama upravljajući njegov hod vrteći ga u krug *došle su staze ovuda ovuda* u glavi mu je odzvanjao sličan stih sa ploče during wartime jednog sličnog šizofrenika droga je takođe bila na njegovoj strani sekunde je pretvarala u sate dajući mu vremena da se izgubi čuo je žubor vode i nagnuo se nad česmom prevaren užasno osušenim desnim nagnuo se i popio vodu koja mu je neprijateljski vratila razum sveteći mu se ne samo zato što je psu svoje prijateljice dozvoljavao da mokri u tu vodu već i zato što je voda po samoj svojoj prirodi jedna jako antidekadentna tekućina ostavljeni sada ponovo razuman reče samome sebi pitajući se da li je otpor fašizmu zbilja otpor ili nešto drugo zašto si poželeo da budeš izgubljen u svom svetu u svojoj tajni da li možeš sam da nestaneš ne ne mogu sam da nestanem doda mladoženja koji se u tom času pojavi ovaj put bez svoje dragane deve i ponovo prinese svoju ruku ruci ostavljenog mladića dodirujući je ovlaš verovatno svojom aurom krenuli

su zajedno spojeni takvim dodirrom i to je značilo da moraju izaći iz parka koji je uslugu gutanja to jest gubljenja to jest nihilizovanja mogao učiniti samo ostavljenom mladiću koga je voleo i na čijoj je strani bio misleći da se ovaj konfrontira sa mladoženjom park je uostalom verovatno bio i ljubomoran zato što se njih dvojica nisu upoznali tu na stazama koje sada mole za uslugu bujica zavisti ljubomore i opšteg negativiteta tako nesvojstvena nevinoj prirodi u srcu grada izbacila ih je na ulicu negde pored glavne pošte ostavljeni mladić otvori oči tako da više nije mogao videti svoju ljubav

opet ništa

scena je bila gotovo sasvim utopijska mešala se uobičajena prašina na podu sa brašnom i vodom a nešto kasnije i mokraćom pod glavom mu je bila grana u stvari rašlja načinjena od nekog drveta iz gradskog parka jer su zaboravili da ponesu svoje rekvizite neko je skinuo njegove pantalone i počeo da ga udara kožnim bičem pod telom su mu bila vrata skinuta sa ulaza osnovne škole koju su srušili vojnici gađajući stari barokni grad pojavili su se mladići čvrstog tela i on je morao znati da su svi oni a izgleda da ih je ipak bilo samo dvojica zovu attila podigli su vrata na kojima je ležao počeo je da pada skupljajući na preponama vodu brašno prašinu mokraću i grašak i u tom času je ejakulirao o bože kakav blam nazvali smo to već groteskom anđeli to ne rade ali on nije anđeo već anđeov tvorac

simulacija se nastavlja prolaskom kroz prozor postavljen u Sali sa belim stubovima koja je u blizini isntitucije iz koje je naređeno da se razori stari barokni grad u kome je živeo njegov narod i gde su se zidovi srušili na osnovnoj školi sa koje su oni uzeli vrata za ono što nikako nećemo (po njihovoj

želji) nazvati pozorišnom predstavom jer kako opet on to kaže pozorište više ne postoji simulacija je simulacije ono što mladoženja pokazuje u svom ludilu jedne ribe koja klizi i zaboravlja to jest simulira da zaboravlja svađe ekcese možda ljubav pa je onda svaki put drugačiji nekad voli nekad ne svaki put je drugačiji zato što je to njegova želja da bude neuhvatljiv uostalom to je njihova zajednička potreba izginiti odgovornost za tuđe i za svoje postupke

o jadni neodgovorni ostavljeni o jadni neodgovorni voljeni

posle duvanja pričao je u jednoj školskoj ustanovi ili je ustvari to bila ludnica socrealističkog tipa u kojoj su pokušali da ubiju njegov talenat i da prikriju nedostatak svog talenta kako se boji da će povrediti ostavljenog kao što je već jednom to učinio nekom drugom kako se boji i kako ga savest grize mladić koga je povredio bio je nešto stariji od vrlo mladog ostavljenog takođe intelektualac mladi evropski intelektualac kako bi to rekao klaus mann koji je bio zaljubljen u gustafa grendgensa nemačkog glumca koji se oženio mannovom sestrom erikom i tako je sve ostalo u porodici da eh mladi evropski intelektualac zaljubljen u mladoženju takođe glumca posle pokušaja samoubistva završio je u ludnici eto to su traume iz rane mladosti voljenog umesto edipalnog kompleksa i tadašnje zaljubljenosti u balerinu oh lepu krhku dekadentkinju balkansku isidoru duncan dokle sve to vodi do projekcije ili života u literaturi kako bi to rekla jedna ovdašnja neurotična pozorišna levičarka ne sve to vodi do savršene platonске to jest aseksualne sadomazohističke veze ili

TO VODI DOMU ŠKARCA I ZRABLJIVAČA

Uskraćivačkoj inedasvojkuracsamodabiganekotojestneka-poželelatojestpo želeo tako bi rekla usedelica koja se toliko puta opekla u sličnoj sceni i sada ne veruje ta usedelica prijateljica mnogih scriptora i slikara koja je duhovna bliznakinja ostavljenog da ostavljeni treba da troši svoje vreme na mladoženju i dodaje da su glumci glupi

Čudno je kako je mladoženjin izlet to jest seks sa samo jednim muškarcem u tom kontekstu mazohistički sa korbacima i lancima i senzibilitetom ulične kurve nafrakane i u naranđastoj bundi sa bolom i grehom osvetom prema sopstvenoj ljubavi i ljubavi koju je primao uticala na građenje mita o sadomazohizmu i ostavila trag na voljenom bez koga je nemoćan da opstane osim ako taj trag ne pretoči u nešto što nije puteno u nešto što ne može doneti veće uživanje nego što ga donosi ispovest ostavljenom usred institucije koja je oličenje opresije establišmenta usred hodnika okrećenog u belo pored najboljeg prijatelja takođe glumca oh mladog hamleta aseksualnog kao i ostavljeni to jest kao i anđeo a pritom savršenog estetskog partnera ima u svemu tome mnogo urbanovštine dok mu govori kako je bolje da se ne vide nikada više i kako će ga kad-tad povrediti jer on uvek povređuje one koji ga vole eto jedan je čak i u ludnici završio sasvim mu je jasno da ga ta pretnja bolom neće odvojiti od njega već da će ga zauvek spojiti sa njim sasvim je jasno mladoženji da će se ostavljani pozvati na nietzschea kako samo kaže njegovog najboljeg psihoanalitirača i da će reći da ljubavi sasvim si u pravu ali *privrženost wagneru skupo se plaća* a tako govori *strahopoštovanje koje se ne usuđuje da moli za prijateljstvo* i citiraće da je *svaka umetnost i svaka filozofija na strani patnje i*

onih koji pate i citiraće sve one knjige koje je davno čitao a još se seća tako dobrih prigodnih citata pa će se onda ponovo setiti svoje prijateljice usedelice koja će mu reći da je mladoženja govorio sve one izandale fraze koje su njoj muškarci toliko puta ponavljali i sve će mu to saopštiti već kod prve čaše vina ili kod drugog dima marihuane mladići ostavljeni i voljeni zajedno će bez obzira na to nastaviti svoje lebdenje kroz vreme prostor emocije intelekt bol tu u hodniku ispred ogledala koje je razbila jedna tako draga studentkinja glume u besu zato što guše njen talenat koji u stavri uopšte nikada nije ni imala a ipak bila je tako draga eto nastaviće mladoženja svoju priču dok neko u susednoj učionici loše svira bramsa a kiša pljušti i ostavljeni neće imati potrebu da mu ne veruje i ostavljeni neće imati potrebu da mu veruje biće mu dobro upravo zato što se zbiva počće da priča o njegovoj jakni i o svom prijatelju koji je emigrirao iz zemlje dobrom prijatelju kakvi su u stvari svi njegovi prijatelji levom rukom dodirivaće staru klupu koju su doneli iz osnovne škole iz baroknog grada koji je razorila vojska i onda će pogledati mladoženjine to jest zeleno-sive glumčeve oči koje je prvi put primetio na jednom televizijskom snimku načinjenom odmah pošto se na jednom pozorišnom festivalu posle okruglog stola upoznao sa njim gledaće sive oči uokvirene ogromnom tamnom pretamnom naravno crnom dužicom jedan prijatelj mi je rekao da ponekad imam pogled pretučene preplašene dovojčice pitao sam se kako to izgleda sada znam vidim taj pogled kod tebe rekao je ostavljeni voljenom glumac to jest mladoženja oh mladi leart nije rekao ništa zatim zatim su se dodirnuli kao kod solomona kao u mladoženji i tužnoj ljubavi ostavljeni je izašao na kišu zalepršao je krilima koja u tom času opet izrastoše na njegovim leđima ali kako je sve uvek veoma banalno krila se pokvasiše te on ipak otvori kišobran i poče da pešači gotovo nepoznatim veoma tužnim

novosadskim ulicama koje su posebno tako kišovite sa još manje prolaznika nego obično morale izgledati strašno dosadne nekom ko je navikao na gužvu histeriju veličinu žurbu neurozu metropole ha ha balkanske metropole

oh te depresivne novosadske ulice

istog trenutka se zaljubio u čudotvorca u majstora u genija simulacije u onoga koji je u sveopštem simulakrumu sveta uspeo da napravi svoj sopstveni simulakrum svoj sopstveni svet mladić je imao dvadeset i dve godine hodao je sa paučinom preko lica u pantalonama sa zelenim i crvenim prugama kako je bio zaljubljen i kako je drhtao one noći na generalnoj probi hamleta one noći kada je izašao sa premijere svoje prijateljice i poklonio mu knjigu mrtvog punk pesnika a potom je ponovo napravio krila od svoje stare jakne jer za to nije hteo da koristi novu jaknu kao i solomon čudan mladi čovek sada ostavljeni roman medina tada je odlučio da se odrekne svoje nacije i kao leart u hamletu pojebe krst predajući se hrišćanstvu a ne ulazeći u radikalni ateizam kako su ovo jebanje protumačili neki kritičari bog za njega beše to što je već sledeće večeri video u buretu smrti koje su mnogi zvali grob na nečemu što su možda bile i skele postavljene ispred bazena sa vodom gde su uskakali mladi goli glumci među kojima je bio i mladoženja koga ostavljeni roman tada još nije voleo a možda i jeste ko će to znati jer upoznali su se samo dan dva ili pet pre toga mladoženja mu je prišao i zatražio šibicu a ovaj ga je upitao za ime

e sad je stvarno dosta (kaže duca) daj neku poentu igraju se i ne petljaj se u stvari koje ne poznaješ površan si kao jovan a pri tom nemaš njegov šarm da tu površnost pretvoriš u svoju prednost ne gubi se u fabuli ispisujući biografiju svog

prijatelja o dragog čudnog čoveka kako to voljeni reče

svetla staza na kojoj su se hamlet i leart poljubili bila je put k bogu jer upravo onako platonski površan poljubac je to bio kako solomon prikaza dodir mladoženjine ruke sa anđelom sa ostavljenim

bila je to urbanovština

NAPOMENA:

Rečenice i sintagme napisane italicom su citati, ili – tačnije – parafraze. Njihovi autori i autorke spomenuti su u samom tekstu, ili su pak toliko poznati da ih ne treba posebno navoditi. Stoga, možda, trebalo skrenuti pažnju na jednu drugu vrstu citata. U tekstu su, naime, pored scena iz *Wozyzecka* i *Hamleta*, citirani i „privatni“ para teatarski događaji – background tih predstava.

Uz reditelja Andraša Urbana, zato treba navesti i ostale autore tih citata pre svega Zoltana Pletla (Woyzesk), Ferencu Petera (Hamlet) i Herminu Erdelyi (Ofelija). Upravo zbog tih scenskih konstrukcija u našem parateatru, tj. teatarskom backgroundu, njih autor smatra koautorima ovog teksta – najviše glavnog njegovog aktera, Zoltana Pletla, najzaslužniji za nastanak ove parateatropatije.

Predstava „Hamlet“ u režiji Andraša Urbana, koprodukcija trupe AIOWA i Narodnog pozorišta/Nepszinhaz iz Subotice, premijerno je igrana na Kalemegdanu, na 26. Bitefu, 27. septembra 1992. Predstava „Wozzeck“ u režiji Andraša Urbana, takođe produkcija AIOWE i Nepszinhaza, premijerno je igrana u tom pozorištu, 11. aprila 1992.

NAPOMENA O SIMEONU SOLOMONU

„SOLOMON, SIMEON. (1840-1905). Martir engleskog simbolizma. Prijatelj Wildea, Swinburnea i Patera, za koje je pravio lascivne crteže dječaka, svoju vrtoglavu karijeru okončao je u jednom od brojnih „homoseksualnih skandala“, koji su potresali viktorijansku Englesku. Slikao vlastite snove u blejkovskoj maniri. Autor alegorijske prozne poeme „A Vision of Love Revealed in Sleep“ i antologijske slike „Dawn“ (obje iz 1871). Tip androgina je Burne – Jones preuzeo upravo od njega, koji ga je jednom označio kao „najvećeg umjetnika od svih nas“. Iako je bio Jevrejin, pod utjecajem Wildea i Beardsleyja zanio se, na koncu, mistikom tamjana i katoličanstva.“ (H.D.: *Rječnik dekadencije*)

OBJAŠNJENJE HOMOSEKSUALNE „MIZOGINIJE“ ILI MIZOGINIJE U TEKSTOVIMA KOJI SLEDE:

„Mi, bespolni, drugim riječima – uzvišena bića, intelektualci, rađamo se iz mozga. To je ritual današnjice. Upravo iz našeg mozga sjeme života prska da oplodi zvijezde, te čudesne jainike beskonačja. A što se žena tiče, na obalama otrovnih jezera, na pogubnim sprudovima, među smrtonosnim svijećem, one će se pariti međusobno, u činovima nesavršenog, bolnog i demonskog posjedovanja.“ Oprez! Oprez! Tekst citiranog odlomka nije iz nekog dekadentnog proglašenja, nego potječe iz jednog anti-dekadentnog članka Mirbeaua, u kojem on pripisuje gornje riječi svom zamišljenom dekadentnom protivniku. Eto do kojih pretjerivanja dovodi argumentacija koja se zasniva na apokrifnom, a ne autentičnom svjedočenju! Stoga, s dužnim oprezom treba pri-

laziti svakom pokušaju da se mizoginija, bilo kao „uzrok“ bilo kao „posljedica“, vezuje za raspravu o homoseksualnosti.(...)

Hamdija Demirović: Rječnik dekadencije, u: DELO, 3-4, 1988. (Opširnije videti u drugim rečničkim jedinicama, posebno OFELIJA, citiranim u tekstu).

**NAPOMENA KOJA GOVORI KOME JE
POSVEĆEN OVAJ TEKST:**

Pored toga što se ovom posvetom želi zahvaliti na podršci STEVANU PEŠIĆU, prvom recenzentu i DUŠANI NIKOLIĆ, prvoj čitateljki, autor s najvećom ljubavlju tekst posvećuje OSKARU PLETLU i VLADIMIRU – FERENCU PETERU, koji su se rodili u vreme ove parateatropatije, a za koje se nada da će, kao i u njoj, i u svojim, budućim (para)pozorišnim bolestima sačuvati lepotu svoje dečje aure.

*ProFemina 1., 1994/1995.,
Radio B92, Beograd*

Dejan Nebrigić

Pohvala drugosti Koreni srpske homofobije

Naše društvo nikada se nije moglo pohvaliti čak ni iole humanim odnosom prema homoseksualcima i lezbijkama. Do skoro je to „visoko moralno“ društvo odbijalo čak i da prizna postojanje istopolno usmerenih žena i muškaraca. Ovo „slepilo“ za homoseksualnost najbolje se ogleda u anegdoti u kojoj se kaže da su, prilikom pisanja krivičnog zakona za nezavisnu Srbiju savetnici upitali Kneza Miloša da li da među krivična dela uvrste mušku homoseksualnost, na šta je ovaj odgovorio: „Bože sačuvaj, pa da pomisle da toga i kod nas ima!“

Posle „mračnog monarhizma“, nova jugoslovenska „narodna vlast“ ipak je priznala postojanje homoseksualnosti, i po ugledu na „majku Rusiju“ (gde su gay-ljude, pa i lezbijke, brutalno kažnjavali i slali na prinudni rad u Sibir) – homoseksualnost inkriminisana.

Paradoksalnost u pisanju jugoslovenskih i pokrajinskih krivičnih zakona i republički autizam odlično se vide i na primeru inkriminisanja dobrovoljnog seksualnog čina između lica muškog pola. (Lezbijke se, kao i u većini drugih zemalja, gde je homoseksualnost inkriminisana, ne spominju). Jer u polovini nekadašnje Jugoslavije – u Srbiji, Bosni i Hercegovini, Makedoniji i na Kosovu – dobrovoljni seksualni čin između dva muškarca predstavlja krivično delo, dok se u krivičnim zakonima ostalih republika i Vojvodine homoseksualnost ne spominje.

No, za težak položaj lezbijki i gay-muškaraca kod nas

nisu odgovorni samo takvi necivilizovani zakoni, već i mnogi drugi faktori, kao što su, recimo, česta šikaniranja i maltretiranja homoseksualno usmerenih ljudi od strane policije, ili nepružanje policijske zaštite prilikom mnogobrojnih napada na homoseksualce.

Naravno i naš, bez daljnjeg, problematičan moral je kriv za težak položaj lezbijki i gay-muškaraca. Licemerje tog „morala“ kulminira i u ovom vremenu erupcije nacionalne i političke ludosti.

A rat je jugoslovesnke lezbijke i homoseksualce, kao i sve druge manjine na ovim prostorima, doveo do egzistencijalne ugroženosti.

Ružičastih trouglova, poput onih u Hitlerovim koncentracijskim logorima, na njihovim reverima, bar za sada, nema. Ali logori diljem Bosne i Hercegovine i za lezbijke i za gay-muškarce, kao i za sve Drugačije, više su nego zloslutni znak.

*(Autorski tekst objavljen 1991. u Beogradu)
Žene za mir 1994., Žene u crnom, Beograd*

Dejan Nebrigić

Kampanja protiv homofobije

ARKADIJA, gej-lezbejski lobi, 1990-1995.

Novembra 1990. godine, nekolicina lezbejki i gej muškaraca, različitih etničkih i profesionalnih opredeljenja, počela je da se okuplja u kafeu Moskva, u Beogradu. Kasnije je nastavljeno sa sastancima koji su se odvijali u privatnim stanovima. Grupa za afirmaciju lezbejskih i gej ljudskih prava i kulture, „Arkadija“, osnovana je 13. januara 1991. godine, kad je održana osnivačka skupština.

*U to vreme ova grupa je okupljala uglavnom osobe koje su, svakako, svojim profesionalnim, odnosno političko-aktivističkim delovanjem, učestvovala u javnom životu i zalagale se za ljudska i politička prava uopšte. Obzirom na to, kao i na druge uslove, nepovoljne po gay/lezbejski aktivizam, osnovno delovanje „Arkadije“, bilo je lobiranje u medijima, a osnovni cilj je bio dekriminalizacija homoseksualnosti, odnosno ukidanje stava 3 iz 110. člana Krivičnog zakona Srbije.

Ostali ciljevi delovanja ovog udruženja su

– prestanak svake diskriminacije prilikom zapošljavanja, koja je u suprotnosti sa principima individualne slobode i jednakosti pred zakonom.

– izjednačavanje starosne granice za stupanje u dobrovoljne seksualne odnose, bez obzira, da li se radi o homoseksualnim ili heteroseksualnim odnosima; zalažemo se da ta granica bude ista kao i za heteroseksualne odnose.

- izjednačavanje prava osoba istopolnog usmerenja u svim državnim institucijama
- uvođenje seksualnog obrazovanja u škole koje bi bilo bazirano na najnovijim naučnim saznanjima i iz koga bi, u skladu sa tim, istopolno seksualno opredeljenje bilo tretirano kao jedan od normalnih oblika ispoljavanja ljudske seksualnosti, tj. fundamentalne biseksualne prirode čoveka
- prestanak tretiranja istopolnog seksualnog usmerenja kao bolesti od strane medicine, psihijatrije i psihologije
- okončanje patrijarhalne, muške heteroseksualne dominacije u društvu, tj. безусловna ravnopravnost žena i muškaraca, prevazilaženje stereotipne seksualne uloge u životu i obrazovanju, prestanak institucionalne seksualne diskriminacije i podele uloga na poslu i u porodici
- prestanak uznemiravanja i maltretiranja osoba istopolnog usmerenja od strane policije, štaviše, zahtevamo policijsku i pravnu zaštitu u slučajevima fizičkih napada i pljački homoseksualaca, i uništavanje kartoteka homoseksualaca koji nisu učinili nijedno krivično delo
- revizija porodičnog zakonodavstva u smislu ostvarivanja prava za osnivanje bračnih i vanbračnih zajednica, kao i pravo na usvajanje dece, pravo nasleđivanja imovine bračnog druga, penzije, zdravstvene zaštite, društveno priznanje u svim državnim institucijama, itd.

AKTIVNOSTI „ARKADIJE“

MEDIJSKO LOBIRANJE:

Obzirom da nikada nije imala svoje prostorije za rad i sastanke, kao ni minimalni izvor finansiranja, „Arkadija“ je svoje aktivnosti fokusirala na medijsko lobiranje za Prava homoseksualaca i lezbejki. Njeni aktivisti i aktivistkinje često

su davali intervjuje, nastupali u televizijskim i radio emisijama, pisali tekstove za novine, saradivali u emisiji „Dee Gay“, koja je emitovana na Radiju B-92. Na inicijativu Dejana Nebrigića, koji je uređivao te časopise, u „Pacifiku“, časopisu za kulturu mira, kao i u publikacijama mirovne ženske grupe „Žene u crnom“, u redovnoj rubrici objavljivane su gay/lezbejske strane. A na inicijativu Lepe Mladenović, jedne od urednica, u „Feminističkim sveskama“ (izdavač: Ženski centar), takođe kao redovna rubrika, objavljene su lezbejske strane – „Voleti drugu“. Aktivisti „Arkadije“ takođe su saradivali i u emisijama na Radio-Pančevu koje su, u okviru noćnog kontakt-programa i omladinskih emisija, u nekoliko navrata, za temu imale homoseksualnost (u to vreme, 1991-1993, ova stanica je imala nezavisnu uređivačku politiku) Prilikom političke zloupotrebe homoseksualnosti, „Arkadija“ je, u nekoliko navrata, javno protestovala. Ti protesti su objavljeni, skoro isključivo, u nezavisnim medijima: „Vreme“, „Republika“, Radio B-92, Radio-Pančevo, feminističke publikacije u Beogradu

PACIFISTIČKO – FEMINISTIČKI AKTIVIZAM:

Pošto je ova grupa formirana baš na samom početku rata i raspada SFRJ, prvi javni nastup „Arkadije“ je bio cirkularno pismo međunarodnim gay i lezbejskim organizacijama i grupama u kojem je jasno osuđena radikalizacija društva i militarizam. Ovo pismo objavljeno je u velikom broju gay/lezbejskih časopisa u inostranstvu i naišlo je na lep prijem lezbejske i gay zajednice u svetu. Ratne okolnosti uticale su i da nekoliko najaktivnijih članova/članica Gay/lezbejskog lobija „Arkadija“ svoje aktivnosti fokusira na pacifističko i antimilitarističko delovanje, angažujući se u Centru za antiratnu akciju, kao i u drugim mirovnim i feminističkim grupama, pa su tako, logično, morali da smanje svoje gay/lezbejsko aktivističko angažovanje

TRIBINE I JAVNI PROTESTI

Zbog ogromne homofobije i radikalizacije društva, „Arkadija“ nije mogla da se u većoj meri angažuje u aktivnostima koje bi bile javnog karaktera – protestnim skupovima, tribinama i slično – zbog opasnosti da bi učesnici tih skupova bili fizički zlostavljani.

Ipak, 1991. godine prvi - i jedini put javno – obeležen je 27. jun, Internacional Lesbian and Gay Pride Day. Organizovana je tribina u Domu omladine u Beogradu, na kojoj je nekoliko aktivista i aktivistinja „Arkadije“, kao i teoretičara umetnosti, govorilo o gay/lezbejskom aktivizmu, o 27. junu, o gay-kulturi i umetnosti. Tribina je izazvala veliku pažnju javnosti, a prošla je bez ijednog incidenta. Tog dana je počeo rat.

Sledeće, 1992. godine, obzirom na rat koji se tada uveliko vodio, i na uticaj koji je imao na socijalnu situaciju, bilo je sasvim drugačije. Aktivisti i aktivistkinje „Arkadije“ su u okviru Studentskog protesta '92 na Filozofskom fakultetu, obeležavajući 27. jun, pokušali da organizuju tribinu. Pred sam početak tribine grupa mladića, koji su se predstavili kao studenti teologije, fizički su sprečili učesnike i publiku da uđu u salu u kojoj je trebalo da se održi tribina. Tada su nam rekli “Vi zagađujete svetu zemlju Srbiju”

Od tada, „Arkadija“ 27. jun obeležava internim radionicama i tribinama koje su zatvorene za javnost, ali je obeležavanje samog Internacional Lesbian and Gay Pride Day-a uvek praćeno izdavanjem saopštenja i medijskim lobiranjem.

BILTEN „ARKADIJA

“Zbog nedostatka materijalnih sredstava, Gay/lezbejski lobi „Arkadija“ izdao je samo dva broja istoimenog biltena. Nulti broj, koji je izašao u leto 1993. godine, štampan je

na srpskom i na engleskom jeziku, a prvi broj, objavljen jula 1994. godine, štampan je na srpskom, uz mali rezime svih tekstova na engleskom. Komletno je preveden samo uvodni deo.

U biltenu „Arkadija“ našle su se sledeće rubrike i teme: Lepa Mladenović je u uvodniku pisala o lezbejskom/gay coming out-u; aktivistkinje „Arkadije“, koje su bile u New Yorku na obeležavanju 27.juna, izveštavale su o tom događaju; takođe, aktivistkinja „Arkadije“ koja je bila u Helsinkiju na konferenciji ILGA-e, pisala je o tom sastanku. Obzirom da je to tada bila najaktuelnija tema, objavljen je tekst o dekriminalizaciji homoseksualnosti. Veliki temat je posvećen AIDS-u. U rubrici o kulturi objavljeni su kratki prikazi gay/lezbejskih knjiga, dve pesme, jedno poglavlje većeg eseja Dejana Nebrigića u kojem se govori o Oskaru Vajldu, kao i autentična priča o lezbejskom coming out-u. Takođe, u biltenu „Arkadija“ su štampani i izvodi sa radionice „Homoseksualnost i jezik“, koja je održana na Ženskim studijama. A na kraju, objavljena je i anketa – „Šta Beograđani i Beograđanke misle o lezbejkama?“ Bilten je štampan u 350 primeraka, a finansiran je privatnom donacijom Nancy Solomon, lezbejske aktivistkinje iz San Franciska

OSTALE AKTIVNOSTI I MEĐUNARODNA SARADNJA:

Od 1994. godine „Arkadija“ počinje svoje radne sastanke da održava u prostorijama Centra za ženske studije. To je bio čin ogromne javne podrške, koju je „Arkadija“ prvi put tada dobila i koji joj je omogućio da proširi svoje aktivnosti. Tada je, pored sastanaka, počelo organizovanje tematskih radionica. Najaktuelnije su bile radionice o nasilju nad lezbejkama i gay-muškarcima na ulici. Razgovaralo se o načinima suprotavljanja nasilju, kako bi se razvijale tehnike za savladavanje

sopstvenog straha, za izlazak iz logike žrtve, koja dolazi od interiorizacije društvenog pritiska i mržnje prema lezbejkama i gay-muškarcima.

Oktobra 1994. godine, „Arkadija“ je sprovela veliku anketu u cilju ispitivanja lezbofobije i vidljivosti lezbejki u našem društvu. Obradeni podaci su bili poražavajući, pokazana je ogromna mržnja i strah, kako širih masa tako i pojedinih feminističkih aktivistkinja.

Tokom 1994. godine, dok je „Arkadija“ koristila prostorije Ženskih studija, isti prostor je koristio i Projekat za pomoć izbeglicama, koji je, saznavši da dela pod istim krovom sa lezbejkama i homoseksualcima, uputio pismo koordinacionom odboru Ženskih studija, u kojem se zahtevalo momentalno izbacivanje „Arkadije“ iz tog prostora uz obrazloženje da su ta dva projekta nekompatibilna. Za podršku ovom diskriminatorском činu dobili su finansijere projekta i šefa Etičke komisije Srpskog lekarskog društva, ali ne i koordinacionog odbora Ženskih studija. Usledilo je privremeno udaljavanje iz tog prostora, dok Projekat za pomoć izbeglicama nije našao novi prostor.

„Arkadija“ je učlanjena u Internacional Lesbian and Gay Asociation (ILGA).“

**preuzeto iz „Kampanja protiv homofobije“, Evropsko udruženje mladih Srbije, Gay lobby, Beograd, juni 1998.*

Dejan Nebrigić

Lično/političko

Uvod

Smisao ovog intervjua, pretvorenog u neku vrstu „my story“, bila je prezentacija jedne lične – na žalost tragične, što može da zvuči paradoksalno – gay sudbine na ovim prostorima. Ta priča je sasvim individualna, i ne može se stavljati u neki šablon i na osnovu nje uopštavati da je svaka „gay sudbina“, pa i na ovim prostoru, takva.

Moja draga prijateljica i članica saveta Projekta koji vam prezentuje ovaj Zbornik, sociološkinja Ivana Spasić, u svom diplomskom radu *Gay potkultura i društvena kontrola homoseksualnosti* (napisanom još 1989. godine), govori o tome da se ovde mora pojaviti takozvana „žrtvovana generacija gay i lezbejskih aktivista/aktivistkinja“, koja će kako piše Ivana „preuzeti na sebe svo drvlje i kamenje, koje će na njih osuti sredina jer su se odvažili da se javno bore za svoja prava“. Kada je to pisala, Ivana i ja smo se tek upoznali, ja nisam još ni postao, imao ni osamnaest godina, i tek sam započinjao svoj rad u vezi sa gay aktivizmom, ali i profesionalnu karijeru. Ova druga je – kao i, bojim se, moj privatni život – upravo zbog mog angažovanja u borbi za prava seksualnih manjina i zbog „javne deklarisanosti“, uništena pre nego što je tako reći i počela. Iako sam bio u krugovima za koje se može reći da homoseksualnost tolerišu više nego „obični ljudi“ – čak i u pozorištu na moj javni angažman gledali su nimalo blagonaklono, a homofobiju sam iskusio čak i među nekim „feministkinjama“. Ukratko: mada nisam preterano ozbiljno shvatao Ivanin stav o toj „žrtvovanoj generaciji“, na kraju se

– deset godina kasnije! – on ispostavio kao tačan. To sam ja na sopstvenoj koži najbolje osetio.

Upravo stoga, nakon deset godina odbijanja da u javnosti govorim o svom privatnom životu (uvek sam se čvrsto u svim istupima držao na distanci, govoreći po „liniji“ kako globalnog, zapadnog gay aktivizma, tako i iznoseći stavove beogradskog Gay lobbyja, među čijim osnivačima i osnivačicama sam imao čast da se nađem) odlučio sam da svom prijatelju Brani Čečenu, našem poznatom novinaru, koji ima veliko razumevanje za „gay pitanje“ i sa kojim već duže vremena imam lepu saradnju, da dam ovaj intervju u kojem govorim o onome o čemu se obično ne govori u javnosti, pa čak i da na neki svoj način iznesem svoj „prljavi veš“. On je od toga napravio priču koja je – baš na samom početku NATO intervencije – izašla u jednom krajnje snobovskom časopisu. Iako sam je ja redigovao, a Brana se trudio da do toga ne dođe, urednice koje su se nje dočepale, naravno, napravile su „senzaciju“ i maksimalno je prilagodile svom – Bog zna kakvom – čitateljstvu. Dovoljno je da vam kažem da je objavljena podnaslovom „Više batina nego seksa“, a ni pod naslovi se nisu mnogo razlikovali (Taksi – rezervat za ovdašnje pedere“, etc., što će valjda reći da heteroseksualci i heteroseksualke ne koriste taksi usluge).

Pošto, dakle, takvim redakcijskim tretmanom nikako nisam ispunio svoj cilj i zamisao koju smo i Brana i ja imali u vezi sa ovim intervjuom, odlučio sam da ga u integralnoj, autorizovanoj verziji dam svom drugom prijatelju, uredniku ovog Zbornika, ne bih li tako ispravio tu grešku, i onima koji su, možda, čitali ovu „my story“ u tom magazinu, uputio ovaj – nadam se ne suviše – zakasneli demanti.

Treba da napomenem da su sva mišljenja i stavovi ovde izrečeni moji, zaista, privatni, te da nemaju veze sa mojom „funkcijom“ u Kampanji protiv homofobije. To važi i za

druge tekstove u ovom Zborniku, ali je ovde možda to najbitnije markirati, stavovi koji se iznose u ovoj priči krajnje su lični, a doprinose pluralizaciji mišljenja, koje ni kada je precizna ideologija gay/lezbejskog pokreta u pitanju ne moraju uvek biti isti, ukalupljeni ili šablonizovani. To ide čak dotle da sam ja, u međuvremenu, skoro pet meseci nakon što sam dao ovaj intervju, neke stavove promenio. Ali, svejedno, želim da se prava – a možda i poslednji put – u javnosti pojavi ova „my story“, makar na prvi pogled u njoj neke ili neki ne videli tačnost stare feminističke parole – lično je političko.

Moja prijateljica i lezbejska aktivistkinja Lepa Mladenović je rekla: „Ja sam lezbejka od rođenja“. To isto osećam za sebe – oduvek sma znao da sam gej i nikada nisam imao kao opciju neki drugi put.

Vaspitavan sam u prilično patrijarhalnoj porodici. Moji roditelji nisu intelektualci, tako da sam i po toj liniji izrod, osim što sam gej. To je prilično bizarna porodica, ako uopšte funkcioniše kao porodica – nas je troje i svi živimo u različitim stanovima – oni su rastavljeni. Nikada nisu mogli zaista, suštinski da prihvate moju homoseksualnost, iako sam im to rekao još u svojoj dvanaestoj godini. Nikada mi nisu branili da budem to što jesam, ali dok sam živeo sa njima, u moju kuću nikada nisu mogli da ulaze zgodni mladići, pošto je majka uvek mislila da ja sa svima njima spavam. Znaš, ni polovini prijatelja koji su gej ne smem da telefoniram upravo zbog njihovih majki, koje su na ovaj ili onaj način naletele na mene i moj angažman u javnosti i koje su na stalnom oprezu nad svojim sinovima. Tako da danas majka, otac i ja imamo neke poslovne dileme, ali emocionalne – ne. Kao po nekom zapadnom sistemu vrednosti. A zaštitu porodice nikada ni nisam imao. Kao, u ostalom, ni roditeljsku ljubav.

Meni je bilo jako normalno da izađem u javnost sa svo-

jom seksualnom orijentacijom. Studirao sam filozofiju i književnost i pridorom posla bio upućen na javnost. Smatrao sam da je mnogo pravednije da istupim prvo kao gej, u stvari neko ko se time bavi, pa onda kao pozorišni kritičar, što sam jedno vreme radio u Subotici. S druge strane, cena je užasna, zaista strašna. Ali ona je cena za – da parafraziram Froma – „be-kstvo u slobodu“. Jer, ako se skrivaš, ceo život ti protekne u usmerenosti na heteroseksualnost, a ti opet nisi takav, pa kada se na kraju odlučiš da prekineš s tim, to jeste postizanje neke slobode.

Ispalo je da sam postao jedini otvoreni homoseksualac u Jugoslaviji. Potom sam postao i izvršni koordinator Kampanje protiv homofobije, što drastično povećava moje prisustvo u javnosti. To čini moj život u Srbiji, najblaže rečeno, komplikovanim. U stvari, da se ne lažemo, moj život je priličan pakao.

Uzmimo samo da su mi prošle godine četiri puta obili stan, iz čiste homofobične obesti. Ja živim u gradiću kod Beograda i imam upečatljivo prezime, pa su za kratko vreme svi saznali da sam homoseksualac i aktivista za gej prava. Naravno, kada se to desilo, pozvao sam policiju, samo da bi došli policajci i rekli, citiram: „Ti si peder, to je uradio neko od tvojih jebača.“ zatim su me izvredali i rekli da ih ubuduće ne zovem. To su bili obični policajci, a kada sam razgovarao sa njihovim pretpostavljenima, oni su to osudili i rekli mi da ja, naravno, bez obzira što sam gej, imam pravo na policijsku zaštitu. Faktički, međutim, ja je nemam, ili je bar u tom trenutku nisam imao. Desilo se, upravo, suprotno. U junu, kada mi je pretio otac mog – kako sam ga nazvao u svojim literarnim Dnevnici – „jedinog ljubavnika“, pozvao sam policiju. Najpre nisu hteli da dođu, kada su čuli o čemu se radi. Nakon nekoliko mojih upornih poziva, došli su, priveli me i maltretirali i tukli čitave noći. Da ironija bude veća, kada na-

pokon izašao iz policijske stanice, otišao sam u bonicu na preglede radi dokaza i na trafici ispred nje kupio jutarnje izdanje „NT Plus“, koji je tog dana objavio intervju sa mnom povodom 27. juna, Međunarodnog dana ponosa gej muškaraca i lezbijki. Intervju je nosio naslov: „U Srbiji nas još ne ubijaju“.

Dok mi je telefon bio u informacijama, svako ko je imao problema sa homoseksualnošću u bilo kom vidu, mogao je da me pozove i izvreda, što su ljudi i radili. Ali, mogao je da dobije i moju adresu, pa da dođe lično, što su takođe radili. Čak i kad zovem 988, desi se da me izvredaju na seksualnoj osnovi, da neće da mi daju informaciju. Njihovim šefovima obavezno prijavim takve stvari i oni su sušta suprotnost svojim službenicima. Uvek se izvinjavaju u njihovo ime i vidim da im je neprijatno. Bili oni homofobični ili ne, razmišljaju ekonomski, moj telefonski račun retko je niži od prosečne srpske plate. Sada imam broj koji nije u imeniku. Ali je otac mog ljubavnika saznao i taj broj, otvorivši pismo koje sam njemu pisao, tako da me ponovo zove i preti mi, čak, ubistvom.

Ta homofobija ide dotle da uvek koristim isti taksu, pošto ne znam ko od taksista zna, a ko ne zna za moje seksualno opredeljenje. Peške noću ne smem ni da idem svojim gradom.

Ne osećam se dobro, na žalost, ni u beogradskoj gej zajednici. Imam mnogo više heteroseksualnih, nego gej prijatelja. Jedna anegdota to dobro ilustruje. Postojao je gej klub u Beogradu, i kada sam jednom prolazio tuda sa prijateljem, pozvao me je da uđem unutra. Rekao sam mu – da li u šali – ne znam: „Bolje da idemo u SKC na koncert skinheda – tamo me manje mrze“. Jedini sam se od njih usudio da izađem u javnost, i sada oni projektuju svoju mržnju prema sopstvenoj homoseksualnosti na mene. Dokazano je da su

najekstremnije homofobične zločine u svetu počinili latentni homoseksualci koji nisu mogli da realizuju svoju seksualnost. Beogradska gej zajednica je užasna i po tome što voli oznojena da sluša narodnjake do pet ujutru i što ih zanima samo seks, dok bi javno i dalje da budu mačo. Često mi se desi da pomislim: „Bože, za koga ja ovo radim?“ Oni, uostalom, i nisu gej, već samo homoseksualci. Njihov homoseksualizam počinje i završava se u krevetu, van kojeg se ne zna da su to što jesu. Dok gej osoba ne krije šta je, a ima i svoje institucije, kulturu, umetnost, radi na ostvarenju svojih prava, odlazi u diskoteke koje su gej i ima svoju subkulturu. Prosto, ima svest o tome.

Međutim, kada je u „ProFemini“ izašla jedna moja novela, koja sama po sebi nije bila gej, ali je u belešci o autoru, pored ostalog, stajalo da sam gej aktivista, zazvonio mi je telefon kod kuće. Jedan težak invalid, koji je od redakcije časopisa dobio moj telefon, gej iz nekog malog mesta u Srbiji, uz izvinjenje što me zove na kuću, rekao mi je da prati ono što radim u vezi sa gej pravima, da mi pruža podršku i da mi se zahvaljuje na tome što radim. Duboko me dirnulo što jedan čovek u takvom stanju, koji može da pomera samo ruke, može da odvoji emocije i za mene. Ja ne znam ni da li je on, zbog svog invaliditeta, imao prilike da realizuje svoju gej seksualnost, ali podrška koju mi je pružio sa mene je jedna od najlepših stvari koje je za mene neko učinio. Kada pomislim da je moj život bezvredan, setim se tog poziva.

Javnost mog rada na moj privatni život ima katastrofalne posledice i ovo je prvi put da za medije govorim o tome, jer sam do sada istupio samo sa pozicija moje funkcije u Kampanji protiv homofobije i, ranije, kao gej aktivista i jedan od osnivača Gej lobija Arkadija.

Mislio sam, ranije, da sam impotentan, da sam apsolutno nesposoban za seks. Kada sam bio u Americi, kao i svi Ame-

rikanci, hteo sam da imam „šrinka“, i kada me ona pitala: „Šta je vaš osnovni problem?“ – ja sam joj onda odgovorio: „Moj problem je što sam u životu spavao samo sa heteroseksualcima.“ To je istina. Spavao sam sa možda tridesetak muškaraca, ali svi su oni bili tu samo zbog seksa. Jako zgodni, mojih godina, jako fini, ali svi su oženjeni ili u heteroseksualnoj vezi, sa dubokim prezirom prema sebi zato što su spavali sa mnom. A nagon ih je terao na to.

Ali, postao sam prisan prijatelj sa jednim dečkom. On živi na periferiji gradića kod Beograda. Od detinjstva je učen da bude heteroseksualan. Bili smo dugo prijatelji, pre nego što smo se usudili da odemo u krevet zajedno i upotrebimo baš tu, reč: „ljubavnici“. Provodili smo po dvanaest sati dnevno zajedno, ne dodirnuvši se. Kada se napokon desilo da smo obojica prevazišli taj patrijarhalni model koji nas – bar je tako ranije bilo – kroz (skoro) svaki film, svaku reklamu, svaku knjigu uči da smo heteroseksualni i ništa više, naše isfrustrirane, suspregnute seksualnosti su pokuljale napolje i mi smo imali sedmosatno seksualno iskustvo.

Prust kaže da živimo čitav svoj život samo zbog jednog trenutka kad osećamo da smo stvarno živi. Kod mene je to trajalo sedam sati. Tada smo nas dvojica osećali da smo stvarno živi, možda i prvi put u životu. Tako sam ja prvi put u životu naišao na dečka koji je stvarno gej, koji me stvarno voli i koji mi je to rekao: „Volim te, najviše na svetu“. Upoznali smo se na njegov osamnaesti rođendan i kako je u Srbiji homoseksualna veza zakonski dozvoljena od punoletstva, šalili smo se kako smo do kraja poštovali zakon.

Moj – da opet tako kažem, citirajući svoj Dnevnik – jedini ljubavnik je dete dum-dum generacije, koja je imala dvanaest-trinaest godina kada je rušen Vukovar, kada je ovde vladala atmosfera u kojoj sam ja svakodnevno povraćao od blizine nasilja. Ti dečaci su počeli prvo da duvaju lepak i gu-

taju trodone, a posle su se navukli i na gore stvari. On se drogira još od četrnaeste godine, četiri godine pre nego što smo se upoznali. Zbog svega toga, posle te eksplozije ljubavi i seksa, počele su da se dešavaju užasne stvari u njegovoj glavi. Iako se on u tih sedam sati usudio na gej orijentaciju, društveni represivni homofobični mehanizam je prevladao i počeo da ga razara iznutra i spolja. On više nije mogao da raskiše sa sobom ko je i šta je. Počeo je da raskida prijateljstvo, da me maltretira, da radi grozne stvari. Posle toga smo spavali još samo jednom. Scena našeg raskida odigrala se gotovo pazolinijevski – 25. juna ove godine, pošao sam kod njega. Ispred njegove kuće, u prisustvu i na nagovor njegovog oca, on me prebio. Tukao me je ne bi li svom ocu dokazao da nije spavao sa mnom. Dok je to radio, njegov otac je vikao da će me ubiti, da sam ja njegovog sina naveo na homoseksualizam i narkomaniju.

Uporno sam pokušavao da mu objasnim da njegov sin nije postao gej zato što je spavao sa mnom, već da je spavao sa mnom zato što je gej. Međutim, za sve njegove nedaće, od jedinica u školi i popravnih ispita, preko homoseksualnosti, pa do heroina, njegovi roditelji krive mene, kao i svi, ili mnogi, roditelji koji odbijaju da prihvate svoj udeo u krivici.

Gej ljudi nisu predodređeni da budu narkomani. Ali ovde homoseksualci to često jesu, zbog društvene represije. Tako i otac tog mladića vrši sistematsku represiju nad svojim sinom, držeći ga, između ostalog, i u kućnom pritvoru. Meni taj čovek i dalje preti telefonom, govori mi da ću „ići Bogu na istinu“, da će me on ubiti. Čim skupimo dovoljno dokaza, sudski postupak za pretnju ubistvom protiv ovog čoveka, biće prvi srpski gej proces.

Dakle, jednu jedinu ozbiljnu vezu koju sam imao u životu, izgubio sam tako što su roditelji mog ljubavnika saznali čime se ja bavim i da smo mi zapravo ljubavnici.

Najgora vrsta homofobije je u stavri autohomofobija. Mislim da je autohomofobija naterala mog ljubavnika da vremenom dođe do dva grama heroina dnevno, da bude jako čest gost u policiji, da ide iz jednog u drugi greh i da je pitanje možda meseci kada će uzeti taj *overdose*. Ako bi se to desilo, moj život više ne bi postojao. Ali, ja to moram sebi racionalno da predstavim, da prihvatim činjenice. Poslednji put sam ga video još 13. novembra, kod psihijatra, gde sam asistirao u njegovom lečenju od droge. Čuo si priču o mojoj porodici – kada sve sabereš, on je bio jedina osoba koja me je volela u životu. Mislim da me i danas voli i mislim da je strašno da se ta ljubav tako okonča – zbog sveprisutne (auto)homofobije u ovom društvu.

Slučajno sam došao u kontakt sa jednim sveštenikom Srpske pravoslavne crkve, kojoj, po krštenju, pripadam. Ja osećam strašnu grižu savesti zbog toga što se taj mladić tako samoubilački drogira, analiziram svoj udeo u tome, iako znam da je on sa tim počeo mnogo pre nego što smo se upoznali. Moj prvi razgovor sa sveštenikom je trajao dva i po sata. Otvorio sam mu dušu, pošto je moja vera, moje duboko osećanje da Bog postoji i da je jedan, bila prilično poljuljana. Ispričao sam mu svoju priču, koja je mnogo opširnija od ove koju sada pričam i dobio sam jednu, emocionalno veoma važnu podršku od tog divnog čoveka. Crkva, naravno, nema blagonaklon stav prema homoseksualnosti, ali se u crkvi isto tako mnoge stvari i menjaju. Patrijarh Pavle je 1997. godine u jednom svom uskršnjem intervjuu pozvao na nenasilje prema homoseksualnosti, a u to vreme je i Papa izdao encikliku u kojoj je pomenuo da „homoseksualci mogu biti dobri hrišćani ako se uzdržavaju od seksa“.

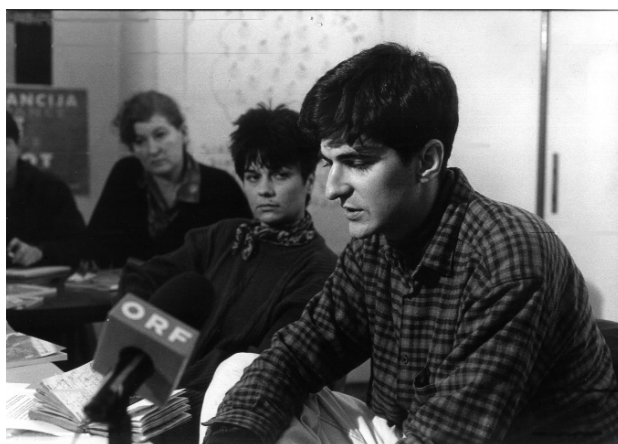
O mom sadašnjem seksualnom životu, upravo danas sam razgovarao sa svojim sveštenikom. Ja sam se vratio hrišćanstvu, a mislim da pravoslavna crkva može da prihvati ho-

moseksualnost ako se vernik uzdržava od seksa. U mom slučaju, to je zaista tako. Živim zaista kao monah. Od raskida sa tim mladićem, nisam imao seks, a ne želim ni da ga imam. Posle onog iskustva, seks za mene nema nikakvu vrednost. Počeo sam sa klincima iz kraja, a završio sa mojim jedinim istinskim ljubavnikom. S druge strane, kao hrišćenin, morao bih duboko u sebi da osećam da je to greh – ne gej seks, već svaki seks koji ne služi produženju vrste. Tako da seks više ne upražnjavam i smatram sebe, zaista, dobrim hrišćaninom.

Onaj telefonski poziv teškog invalida, tera me da mislim da se ovde možda ipak može nešto uraditi na umanjenju homofobije i promeni odnosa društva i pojedinaca prema homoseksualnosti. Smisao svog života ovde vidim još samo u mom radu na tome, a taj telefonski poziv još uvek čini da mislim da je moj rad nekim ljudima značajan i potreban. Ne verujem, međutim, da će se ovde društvena svest tako temeljno promeniti u sledećih dvadeset godina. Situacija je ipak bolja danas nego što je bilo pre deset godina, kada sam ja odrastao. Mislim da će u budućnosti mnogo više mladih ljudi smoći hrabrosti da i javno budu to što jesu. Oskar Vajld je pisao da želi da njegov život bude primer. Možda bi moj život mogao da bude primer za mogućnost druge opcije, opcije javnog gej opredeljenja, čak i ovde.

Bojim se da sam ja istrpeo suviše represije i da sam suviše bola podneo. Tako sam se i vratio hrišćanstvu. Ali, ako bih jednog dana, što mi je danas nezamislivo, naišao ponovo na muškarca s kojim bih pronašao nešto kao sa mojom jedinom ljubavlju, ili ponovo bio sa njim, mislim da bi Bog imao razumevanja za mene.

*Časopis Gayto 1. , Kampanja protiv homofobije,
Beograd 1999.– 2000.*

8. mart 1994.

Sećanje na Dejana Nebrigića

25. novembar 2009. – Žene u crnom

Zinaida: „Prvi gej muškarac u mom životu“

Kada sam prvi put došla kod Žena u crnom, zatekla sam Dejana. Ja sam radila u kancelariji, a on je dolazio danima i pričao sa mnom; družili smo se. Bio prvi gej muškarac koga sam ja upoznala. Meni je bio veoma interesantan, zgodan, pričljiv, i žao mi je što ga nisam više upoznala.

Senka: „Mi govorimo kao što živimo“

To je prvi gej čovek koga sam ja upoznala. To je pozitivno delovalo na mene, jer ja u sebi nikada nisam imala predrasude. Svi kontakti sa njim su meni bili vrlo kvalitetni i od početka ja sam sa njim imala jako dobar odnos. Od njega se moglo učiti. Bio je ličnost, mnogo interesantan tip, nikada dosadan, vaspitan, pun energije, veoma obrazovan mladi čovek, vispren. Ali Dejan je živio u pogrešno vreme, u pogrešnoj zemlji. On je imao talenat za pisanje i bio neobično hrabar čovek.

Ne samo što je bio mirovnjak, nego se on i javno deklarirao, ponosio se time što je gej, nije se toga stideo, nije se krio. Izazivao je ljude, tražio je sukob, navlačio na sebe gnjev, iako je bio krhke građe. Imao je blago nasmevano lice.

Imao je nekada svoje „žute“ minute i nije mogao da se kontroliše, naročito kada bi se osetio usamljenim i ni tada se nije krio. Jednom je, kada je išao kod svoje tetke u Sremčicu, koju je on mnogo voleo, i koja je njega razumela, došao i kod mene. Ja sam se bojala, znajući kako je on iskren, mislila sam da će da provocira. Međutim, to je bila jedna jako fina poseta.

Kad god je imao nesuglasice sa ženama, jako je patio, jer je osećao da gubi neko svoje utočište. Njegov odnos sa Nedom je bio nešto najdivnije što sam videla. To je bio odnos poštovanja. On sa njom nikada nije došao u sukob, poštovao je. I on i Neda su našli svoje mesto kod žena, to nisu mogli ni kod kog drugog. Meni je ostao u prijatnoj uspomeni.

Borka: „Ostao mi je u najlepšem sećanju“

Ja sam njega upoznala onog dana kada sam došla kod žena. Strašno smo se voleli. Nije bilo jednog susreta da se nas dvoje nismo izljubili. Znao je vrlo često da svrati kod mene, da vidi kako sam, šta radim. Jako mnogo smo razgovarali. Uvek smo imali dosta toga o čemu smo mogli da razgo-

varamo. Dejana sam jako cenila zbog toga što je bio toliko načitan, što ga je svaka stvar interesovala. Dejan je bio jako zainteresovan za umetnost, za pozorište. On nije imao formalno obrazovanje, ali je znao mnogo više od nekih koji su i dva fakulteta završili. Sećam se da smo jednom stajale na trgu, bila je sreda, kada mi je on prišao sa leđa i poljubio me. Dao mi je knjigu koju je pisao. Jako sam cenila što mi je to dao, ali ja sam to nekome pozajmila i taj neko mi to nikada nije vratio. Neverovatno mi je žao što nemam tu knjigu.

Jednom je došao kod mene, gledao je moju biblioteku i video knjige mog svekra Milana Begovića. Rekao mi je da je pročitao sve njegove drame, da je on za njega veliki književnik, drugi posle Krleže.

Goca: „On je imao tu zavodljivost druga“

Ja i Deja smo gajili najdublji prezir jedno prema drugom dok nismo ustanovili našu zajedničku sklonost muškarcima. On je bio prvi gej za koga ja znam da je to javno pokazivao u mom okruženju. Bio je lep kao luče. Iz te svoje iskrene različitosti, on nije imao nimalo pristojnosti.

Deja je bio apsolutno nemoguć, kada bi ga uhvatile njegove lude faze, ali smo se mi obožavali.

Deja je bio s jedne strane toliko nežno biće, a sa druge strane umeo je da nam pokida živce. Niko nije mogao da ga prati. S druge strane, on je za svaku od nas znao kada joj je teško i bio je najnežniji na svetu, mazio nas je, pazio, zasmijavao. Kada je bio zlovoljan, bio je kao zla vila, samo je redom bockao.

Njegov ljubavni život je bio vrlo aktuelan deo Žuc-a. Svi smo mi morali da učestvujemo u tome. Pred Nedom je stalno govorio o svom seksualnom životu. Uvek je imao problema sa momcima, jer je uvek imao momke koji su krili da su gej. Tu je bio problem.

Imao je energiju za sve nas, zato što zapravo on uopšte nije spavao od svoje frke. Spavao je sat vremena dnevno i zato je sve stizao. Činjenicu da je gej on je uvek pokazivao i uvek je izazivao šok svih ljudi koji ga ne poznaju. Ko prođe pored njega mora da shvati da je Deja gej i da je mirovnjak. Uvek je imao vrlo jasno izražene sve svoje stavove.

Sećam se da je režiseru filma „Zaljubljeni Šekspir“ pisao pismo, zato što je Šekspira predstavio kao heteroseksualnog. Sećam se kada su ga čekali kelneri na Ribarskom ostrvu (mesto gde je održano više skupova Međunarodne Mreže Žena u crnom). On je bio jedini muškarac sa nas dvesta žena. Jednom me vodio da gledam Hamleta na mađarskom, jer je Zoltan, glumac u koga je on bio zaljubljen, glumio Hamleta. Kada smo išli tamo, ja sam rešila, da nerviram Zoltana i ja sam svo vreme gledala zaljubljeno u Dejana. On je posle bio ljubomoran na mene. Zoltan nije mogao sebi da prizna da je gej i njih dvojica nikada nisu bili srećni. Kada smo se vratili, spavali smo kod mene u kući. Legli smo i kao dve najbolje drugarice pričali, jeli grožđe i pili kafu.

Slikali smo se na fotokopiru, stavljali smo glave na fotokopir i slali Zoltanu.

Slavica: „Jel' ima ovde još nas žena?“

Kada smo bile na Skupu ženske solidarnosti protiv rata, na Ribarskom ostrvu, žene su se uglavnom sunčale, a Dejan je ušao da pliva. Onda je izašao onako mokar kao Venera iz talasa, apsolutno lep. Stao je i rekao: „Jel' ima ovde još nas žena?“ Ja sam prvi put čula takvu formulaciju i retko kad sam takvu lepotu videla. To mi ostalo sa Dejanom. Ja sam čitala njegov roman, kada je rat već razbio svu kulturu na kojoj smo mogli da živimo. Više nismo imali šta da čitamo. Ja nisam mogla da dišem. Kada sam njega pročitala, osetila sam da je to bio taj glas sa kojim sam mogla da komuniciram.

Saša: „Ako me negde čuje sada mu kažem da sam ga mnogo volela i da ću ga uvek voleti“

Najvažnije što sam naučila od Dejana jeste koliko je važno biti dosledan, beskompromisan. Kod njega kompromisa nije bilo. Privatno je političko. Naš odnos je bio tragikomičan. On nije znao kakva sam ja, jer nisam stigla da mu kažem. Htela sam s poštovanjem da mu pridem, a on me držao na distanci. Želela sam da mu kažem da je najbolji prijatelj moje majke čitavog života bio gej koji se nikada nije autovao. Mi njega nikada nismo odali. Mi smo ga voleli takvog kakav jeste. Ja sam to njemu želela da kažem, da probijemo taj led, međutim, on u tom svom ludom spidu nikada nije imao ni vremena, tako da bi me odmah stopirao. Naš odnos je bio ljubav i mržnja. Naporno radimo zajedno u uslovima restrikcije struje, sedimo jedno pored drugog. Ja ga obožavam, ne smem da mu kažem koliko, onda će tek da pobegne. Bio je težak za ljubav, nije ni dao da ga voliš. Od tog silnog rada i muke, žestoko smo se svađali. On je imao maniju da se posle toga osveti. Ali meni je to bilo kao neka igra. Ja sam njega prihvatila takvog kakav jeste. Ja ljude volim da prihvatim takve kakvi jesu. I volela sam ga i žao mi je što mu nikada nisam rekla koliko. A kada smo se ja i on približili... To su dve situacije. Jednom je taksisti koji mu je rekao da mu se neka žena porodila u autu i uprljala sedište krvlju, rekao da je srpski fašista. Taksista je krenuo na njega, a Dejan je bežao uz stepenice, i jako lupao na vrata. Ja sam otvorila i on mi se bacio pred noge. Uhvatio me za noge, počeo je da se trese kao malo mače i vikao je: „Pomozi mi sestro, pomoz mi sestro“. Ja sam bila van sebe, nisam znala šta se dešava. Tada me je zvanično prvi put priznao za sestru. Druga je kada smo se Dejan i ja složili po pitanju šovinizma jednog našeg poznanika. Ja Dejana imam u glavi kao prvu sliku kada sam ušla u stan i videla ga kako sedi za ko-

mpjuterom i puši cigaru. Okrenuo se preko ramena i to je bio najlepší gej koga sam ja videla u životu. I uvek, kada pomislim na njega, pomislim na tu prvu sliku kada okrene glavu i pogleda me s cigarom u ustima. Ja nikada nisam stigla da mu kažem, a možda bi mu bilo lakše, koliko ga razumem, i da bih mogla i neki savet da mu dam i koliko sam ga volela, sve sam to morala da potiskujem da bi što manje bežao od mene. Tako je to ostalo između nas nedorečeno. Nismo se nikada ni oprostili. Ja se nadam da smo mu dali ljubav bez rezerve.

Staša: „Za mene je Dejan jedna od najvažnijih tačaka u Ženama u crnom“

Moja prva fascinacija Dejanom je bila to što je on najviše mrzeo malograđane, gnušao ih se, gadio ih se, imao je potrebu da ih stalno začikava. Ponekad je mislio i da sam ja malograđanka. Svi smo mi bili u nekom trenutku za njega malograđani. Nema nikog ko nije bio malograđanin. On je bio čovek koji je taj palanački duh beogradskih građanskih licemera nemilosrdno secirao.

On nije bio etabliran, nije imao formalno obrazovanje. On je imao toliku hrabrost da stalno bude ono što jeste. Imao je potrebu da šokira i da preteruje. Nije morao ništa da smišlja, on sam je bio performans, on sam je bio teatar. Bio je skandalozan, ponekad osvetoljubiv. Stalno je proizvodio skandale. Jednom nam je sa četvrtog sprata bacio sve knjige kroz prozor i onda smo mi trčale dole da ih kupimo. Ponekada nisam znala šta da radim sa Dejanom. Kako to njegovo tijelo i duša takvi kakvi su da budu u Srbiji? Ja sam sebe mogla da smjestim, ja mogu većinu ljudi da smjestim, ali ja njega nisam mogla da smjestim i bilo mi je jako teško.

Godine 1993. godine, na protestu SPO-a bili su i srpski seljaci. Ja sam pošla i povel Dejana sa sobom. Rekla sam mu

da su i oni za dezertere, da su i oni naši ljudi i treba da im pomognemo. Ja sam priznavala taj pluralitet javnosti, ima nas raznih u Srbiji, a on je bio kao strano tijelo koje se tu kretalo kao bomba. Seljaci su došli sa šajkačama kod Doma sindikata i onda im je Dejan rekao: „Nije ti ovo Srbija, skloni se, idi tamo“.

Mene je Dejan naučio šta je to dezerterstvo. Ja sam od Dejana počela da razvijam tu teoriju dezerterstva. On je to nekako proširio na sve dimenzije, na sve dimenzije neprilagođenosti, sve dimenzije iskakanja i preskakanja iz onoga što mu se nametalo. On je dezertirao preko homoseksualnosti. S jedne strane je hteo da dezertira, a sa druge strane je bila ta njegova drama što je bio iskorenjen a nije mogao/hteo/želeo da se ukoreni. Dezerterstvo je za njega samo da ne bude dosadno, ništa što je uobičajeno, ništa kolotečina. Dvadeset četiri sata je mogao da radi, kao mašina. Nikada nije spavao. Ništa nije štedeo.

Otišao je u Sloveniju deset dana. Ja sam ga molila da ide. On se vratio posle nedelju dana i ja sam bila očajna, jer sam brinula za njega. On je bio zanosan, on je mene zavodio. Rekao bi mi: „Idemo večeras na Slaviju.“ Kada odemo, on se ženi iz turističke agencije, koja vodi putnike u Njujork, Pariz, London, obraća : „Temišvar, Senta“, kao i putnicima: „Srbi, ovde ste, ne idete vi nigde, lažu vas.“

Jelena Šantić je meni govorila da on ne može da živi dugo, to mi je govorila kada smo stopom išle 1993. u Trešnjevac. Ja sam njemu volela da spremam hranu i on dođe kod mene. Mi završimo u Žuc-u i onda on meni kaže da mora sa mnom, a ja mu kažem da moram da se odmorim, da spavam, da budem sama. I onda se on sklopča u toj sobici dva sa tri. Ja sam ga molila da ide da spava, a on je stalno imao potrebu još samo nešto da mi kaže. Imao je tu tajanstvenost drugarice. To tkanje koje je bez kraja, kada ne

možete da zaspate od te čari jedna od druge cijelu noć. To mi je vezano za moje najveće drugarice. Jednom je zvao Zorana Sokolovića, ministra policije, kada nije bilo struje. Jednom me odveo prema Akademiji i rekao mi da ne pričamo, da lučimo pljuvačku i onda je pljuvao Čosića.

Ono što sam ja od njega naučila bio je nemilosrdni antifašizam. Zato su se on i Neda toliko slagali. To je taj kosmopolitizam. On je bio antifašista, partizan. U jednoj diskusiji, oko intervencije u Bosni i Hercegovini, on je rekao da je za njega antifašizam i oružana borba ako treba. U BiH, mogu da se bombarduju gnezda Republike Srpske. Ta vrsta intervencije je bila opravdana i to je bilo šokiranje, to je izazivalo. Mi iz Beograda nemamo pravo da tražimo od Alije Izetbegovića da se ne skine embargo na oružje. On je to objašnjavao preko antifašizma i to jeste bio antifašizam. Gandi je rekao da je pacifizam aktivan otpor zlu. Između trpljenja tiranije i zla i oružanog otpora, izaberi ovo drugo.

Dejan je obožavao Stevana i Stevan njega i to je bila jedna čarobna veza. Ali kada su bile mobilizacije, on je rekao da Stevan mora sa njim da izađe. Stevan je drhtao, bojao se i onda sam ja mislila da ću ubiti Dejana, zabranila sam mu da dolazi kod nas, jer je prekršio naše principe. Kada me pitao da li hoćemo da objavimo knjigu njegovih eseja, a kada sam ja to odbila, onda je on dolazio u moj komšiluk i znajući da ja ne koristim karmin, da mi piše neke poruke.

Kod Dejana ima nečeg uzvišenog. On je bio potpuno drugačiji od svih gejeva koje sam ja upoznala. Taj politički angažman je za mene bio neverovatan. Njega je činila jedinstvenim ta politička jasnoća i oštrina. Nije on začikavao samo zato što je gej. On je sve nazivao svojim imenom. Stalno je želeo rizik. Njega nismo mogli da vežemo ni za oca ni za majku, on je samog sebe rodio, izrastao iz sebe.

Marija: „Sećam se slika, ali nemam ton“

Kada se setim Deje, ja se uvek sećam slike, ali nekako nemam ton i to mi je jako čudno. Sve te slike su mi jako drage. Ja se uopšte ne sećam razgovora, ali ono što mogu da kažem jeste da sa njim nikada nije bilo dosadno.

Barči: „Pazolini u Beogradu“

Jedino čega se sećam u vezi sa Dejanom, koga nisam poznavala, jeste da je moja ćerka Teodora nekoliko puta išla u Pančevo. On je bio u nekoj krizi i ona se jako bojala da se on možda neće ubiti. Kada mislim na njega ja mislim na tu apsurdnu smrt i to me podseća na Pazolinija.

Ljilja: „On je i dalje prisutan u grupi“

Ja ga nisam poznavala, ali već nekoliko godina odlazim na njegov grob, ovde u Žuc-u ga gledam na slici. U pričama koje sam ja slušala o njemu nije bilo zlatne sredine. Malo malo pa se on spomene. On je i dalje prisutan u grupi.

Snežana Baralić Bošnjak: „Izlazak iz senke“

Biljana Regodić i ja smo od kraja 1992. pa do 1994. godine pripremale dokumentaciju, tražile prostor i okupljale žene oko novog udruženja „Centar za žene Isidora“. Kada sam otišla iz „Isidore“, saznala sam da sa Biljanom saraduje jedan mladi čovek, vrlo ambiciozan, glasan, a nekad i bučan u izjašnjavanju i interpretiranju svojih stavova. Sećam se da sam ga prvi put videla u našem gradskom prevozu kada me je Biljana upoznala sa njim. Nisam ni slutila da će me posetiti 1998. godine kada sam bila na funkciji direktorke Doma omladine. Predložio mi je da organizujemo tribinu u okviru tadašnje Kampanje protiv homofobije „Izlazak iz senke“. Naravno da sam znala da je tema osetljiva, pa sam mu pre-

dložila da to organizujemo sa učenicima gimnazije, odnosno da razgovor moderira tadašnji učenik trećeg razreda Uroš Mihajlović. Dejan je obezbedio za sagovornicu uvaženu Žaranu Papić, mislim da je bio i Dušan Maljković, kao i jedna aktivistkinja iz Belgije, ne mogu da se setim njenog imena. Tribina je bila vrlo posećena i uspešno organizovana, a Dejan bez obzira što on nije vodio razgovor bio zadovoljan što se takav događaj održao u njegovom gradu. Posle te tribine i tokom naredne godine Dejan je vrlo često svraćao u našu ustanovu i voleo da razgovara otvoreno o svom statusu javno deklarisanog gej aktiviste, ali pre svega aktiviste koji je promovisao kulturu mira i bio hrabar da se u tim vremenima i u takvim okolnostima ne plaši i ne stidi da jasno izgovara svoje stavove.

Kao i većina mladih u tom periodu bio je neshvaćen i kao mladi intelektualac. Voleo je ponekad otvoreno da govori i o svojim emocijama i neuzvraćenim ljubavima, tako da je ispoljavao i nesigurnost i stalnu potrebu da bude prihvaćen i voljen. Bez pogovora sam pristala da u prostorijama Doma omladine sazove konferenciju za štampu na kojoj je ukazao da je on prvi koji u istoriji sudske prakse podnosi privatnu tužbu protiv homofobije protiv našeg sugrađanina koji mu je pretio zato što se družio sa njegovim sinom, koji ga je i 1999. godine i usmrtio.

Bila sam na njegovoj skromnoj sahrani sa svega nekoliko ljudi. Njegova majka je tada izgovorila reči kojih se i danas sećam: „Evo ti drugarice koja te nije mogla sačuvati“.

Naravno da se uvek preispitujem koliko sam kao građanka, kao tadašnja direktorka jedne ustanove kulture za mlade, pomogla da se Dejanova borba za ljudska prava, posebno prava uvažavanja različitosti, kao i antimilitarizam, ostvaruju u našoj lokalnoj zajednici. Mislim da sam krajem devedesetih bila hrabrija i odlučnija da mu pomognem da i

u svojoj sredini deluje i bude vidljiv, a ne samo u Beogradu. Iz sadašnje perspektive, nisam dovoljno učinila da se njegov slučaj rasvetli (činjenica je da je njegov ubica osuđen na samo 4 godine), kao i da tu njegovu hrabrost, doslednost i upornost u iskazivanju svog identiteta kroz njegovo beskompromisno delovanje pretočimo u lokalni aktivizam i sačuvamo pozitivnu uspomenu i sećanje na Dejana Nebrigića našeg sugrađanina. Mislim da mu civilni sektor u Pančevu to duguje, kako bi Dejan mogao da zauzme adekvatno mesto u kulturi sećanja našeg grada koji je predstavljao svetlu tačku antiratnog otpora tokom devedesetih.

Nandor Ljubanović: „Biti „nevidljiv“ znači ne postojati“

Dejan me naučio da biti „nevidljiv“ znači ne postojati. Ispričao mi je „Legendu o Gej Isusu“. Njegov moto „lično je političko“ sam razumeo kao radikalno, da je razdvajanje ličnog od političkog lažno: jedan od izvora nasilja, opstajanje nepravednog (čitaj nehumanog) sistema, negiranje prava na različitost i identitet. Lično, političko, porodica, država – jedan su svet. U svom angažmanu, ja sam pridodao antifašističkom i antiratnom aktivizmu feministički i gej aktivizam.

Vesna Božić: „Ljubav i pravda idu zajedno“

Od Dejana sam naučila da ljubav i pravda idu zajedno. On je živeo za jedno i drugo. Mnogo je bio iskren i nasmejan i znao je uneti svetlost kad je najviše bilo mraka.

Svima je sigurno ostavio nešto posebno i individualno. Meni je ostavio svoj osmeh i osećaj nepodnošljive lakoće postojanja. Feministički slogan „Lično je političko“ je bio njegov svakodnevni život. Ja to razumem ali na prostoru Ba-lkana (pa i drugim zemljama) to je kao smrtna kazna. On je bio vrlo svestan svog života i verujem da njegove ubice nisu

uspeli ubiti taj deo njega, niti mogu kod ikoga. On je želeo ujedinjenje pokreta za ljudska prava. Znao je da na ovim prostorima – i prostorima gde se krše osnovna prava, svi pokreti koji traže ravnopravnost i jednakost u društvu treba da se ujedine.

Bojan Aleksov: „Dejan se gadio svakog patriotizma i gnušao nametnutih identiteta“

Moj novi drug Yache, Japanac, neprestano testira moje granice prihvatanja ako ne i razumevanja Drugosti i Različitosti i stalno me podseća „Everybody’s different“.

Dejan nije bio Japanac. Rođen u istoj zemlji, iste godine i odrastao nedaleko od mene. Ali bio je drugačiji, različit, sav sazdan od strasti, snova, sećanja, platonske ljubavi, mašte, čežnje, strahova i trauma. To imam i ja ili svi mi ali kod Dejana je bilo u drugačijem odnosu i razmeri. Prihvatiti Dejana onakvog kakav je bio je bilo najteže naučiti i savladati. Svakodnevan napor koji se tek na momente isplati. Čak i kad je nestao, taj napor nije nimalo manji. Svojim bićem me Dejan i dalje podseća i provocira da istražim svet i ljude oko sebe, da upoznam ako ne i prihvatim Različitost i da se suprostavim svemu i svima koji je prenebregavaju, potiskuju ili najčešće potiru.

Izgovarao je ono što ne smemo. Njegovi tabui i ludila su bili Različiti i zato teško prihvatljivi. I još teže - on je svoja osećanja, čežnje, stavove, tabue i gađenja živeo, čitao, govorio, pisao, oblačio, trpeo i patio.

Dezserter, buntovnik, usamljenik, neprilagođen, neispavan, nepoćudan, iskren, krhak, hrabar. Pisao je pesme. Do duboko u noć.

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

821.163.41-3

NEBRIGIĆ, Dejan, 1971-1999
Buntovnik sa razlogom/Dejan Nebrigić. –
Beograd : Žene u crnom, 2009
(Novi Sad : Artprint). – 128 str. : Fotograf. ;
21 cm

Autorova slika. – Tiraž 300. – Sadrži i :
Sećanje na Dejana Nebrigića.

ISBN 978-86-85451-32-4

a) Nebrigić, Dejan (1971-1999)
COBISS.SR-ID 172041484